Publiek Belang onder Digitale Druk

Hoe Nederlands en Europese actoren digitale soevereiniteit, veilige infrastructuur en betrouwbare informatievoorziening vormgeven in relatie tot Big Tech

Research Project Political Science 2

Partnerorganisatie: Nederlandse Democratie Coalitie

Docent: Merijn Tax

12 juni 2026

Auteurs

Groep 1:

Rocco Benzar (2829569), Martijn Hustchemakers (2771341) , Dani van der Marel (2659813) & Atmal Scheerseu (2863325)

Groep 2:

Julian Abraham (2862030), Iwan Kalisvaart (28614444), Wies Tonnis (2848059) & Olivier van Zijp (2843830)

Groep 3:

Haroun Borgers (2854190), Thies Essenberg (2856677), Mels Pluis (2827138) & Patrick Siemonsma (2822658)

Groep 4:

Tjerk de Haan (2847807), Ruben van der Luit (2846954), Jasper Nijhuis (2863463) & Milan van Wordragen (2781063)

Groep 5:

Ramla Ali (2812416), Roy Huizinga (2871867), Salim Mubarak (2848772) & Timon Wagener (2870567)

Inhoudsopgave

Managementsamenvatting 4

Introductie 5

Hoofdstuk 1. NLDigital - Big-Tech versus publiek belang 9

Hoofdstuk 2. De invloed van Big Tech rondom de besluitvorming voor Datacenters 20

Hoofdstuk 3. Het waarborgen van betrouwbare journalistiek in een digitale wereld 31

Hoofdstuk 4. De Tweede Kamer Commissie voor Digitale Zaken, digitale soevereiniteit en het publliek belang 41

Hoofdstuk 5. Hoe Nederlandse overheden het publieke belang van datasoevereiniteit in de Europese besluitvorming over de Digital Services Act identificeren 51

Beleidsaanbevelingen 61

Bronnenlijst 67

Bijlagen bij hoofdstuk 1 74

Bijlagen bij hoofdstuk 2 80

Bijlagen bij hoofdstuk 3 87

Bijlagen bij hoofdstuk 4 91

Bijlagen bij hoofdstuk 5 97

Managementsamenvatting

Dit onderzoek probeert te vangen hoe het maatschappelijke belang wordt vormgegeven door verschillende politieke actoren, en waar het politieke conflict zich op toespitst. Het probeert de belangenbehartiging in kaart te brengen met de volgende hoofdvraag: Hoe wordt het publieke belang van veilige digitale infrastructuur en betrouwbare informatievoorziening vormgegeven door verschillende actoren in de Nederlandse en Europese publieke ruimte? Om deze te beantwoorden zijn er verschillende reeksen semigestructureerde interviews afgenomen met experts, belangenbehartigers, en politieke actoren.

Hieruit blijkt dat de invloed van NLDigital op het Nederlandse technologiebeleid voornamelijk verloopt via *inside lobbying*: achter gesloten deuren, via directe contacten met ambtenaren en bewindspersonen, deelname aan consultaties, en het aanleveren van technische expertise. In plaats van zware regulering wordt er voorgesteld om betere afspraken en risicobeoordelingen te maken. Volgens respondenten beschikken *hyperscalers*, zoals Microsoft en Alphabet, over aanzienlijk meer middelen en lobbycapaciteit dan Nederlandse technologiebedrijven, o.a. via lobbyisten in Brussel die permanent toegang hebben tot Europese beleidsmakers. Waar Nederlandse technologiebedrijven vooral lobbyen met expertise en inhoudelijke argumenten, suggereren de interviews dat *Big Tech* invloed uitoefent vanuit een veel sterkere machtspositie.

Zowel uit de literatuur als uit interviews blijkt dat verschillende soorten kennis binnen de overheid zelf tegelijkertijd zowel onvoldoende verspreid, als onvoldoende gecentraliseerd zijn. Alhoewel er nog geen ‘centraal’ ministerie van Digitale Zaken (DiZa) is, wordt digitale soevereiniteit wel steeds hoger geagendeerd door de politiek. Volgens Kamerleden van de commissie DiZa staat dit voor controle hebben over, én het behouden van, continuïteit over onze data, infrastructuur, en informatie; het publiek belang hierbinnen raakt aan de relatie tussen overheid en burger, en aan de invloed van de digitale- op de echte wereld waarin onze democratie zich bevindt. Gesprekken met commissieleden laten zien dat de commissie actief zoekt naar gedeelde grond: welke onderdelen van het probleem partij-ideologische verschillen overstijgen, en welke resterende politieke keuzes aan de Kamer moeten worden gelaten.

Andere interviews laten zien dat traditionele media de groeiende invloed van Big Tech niet alleen als economisch, maar vooral als democratisch probleem ervaren –wat hiermee direct het publiek belang raakt. Nieuwsverspreiding verloopt steeds vaker via sociale media, zoekmachines en algoritmes, waardoor journalistieke waarden onder druk komen te staan door platformlogica gericht op clicks en engagement.

Daarnaast bedreigt AI het verdienmodel doordat journalistieke content kan worden gebruikt zonder passende vergoeding. Hierdoor groeit de financiële en technologische afhankelijkheid van mediabedrijven van grote technologiebedrijven. Dit ondermijnt hun vermogen om betrouwbare informatievoorziening als publieke en democratische functie te blijven vervullen.

Als laatst wordt de rol van het publiek belang binnen de Digital Services Act (DSA) onderzocht. Europese wetgeving overstijgt nationale wetgeving; de keuzes die in Brussel worden gemaakt zijn van grote invloed op de Nederlandse publieke zaak. Ook hier wordt het belang van digitale soevereiniteit benadrukt, zowel als veiligheids- en democratisch vraagstuk. Nieuwe én eerder gesignaleerde problemen komen naar voren: bestuurlijke fragmentatie, een structurele weeffout in de DSA waarbij handhaving valt onder een politiek orgaan in plaats van een onafhankelijke toezichthouder, en besluitvormingsprocessen waarbij de industrie structureel aan tafel zit terwijl het maatschappelijk middenveld die plek niet krijgt.

Introductie

De groeiende macht van Big Tech en buitenlandse technologiebedrijven vormt een steeds grotere uitdaging voor de Nederlandse en Europese democratie. Digitale infrastructuur en betrouwbare informatievoorziening zijn niet langer alleen technische en economische kwesties, maar raken ook publieke belangen zoals: democratische controle, privacy, datasoevereiniteit, cybersecurity en toegang tot onafhankelijke informatie. Deze publieke belangen worden in toenemende mate geschonden door Big Tech bedrijven. Grote technologiebedrijven beheren namelijk niet alleen digitale diensten, maar bepalen ook steeds vaker de voorwaarden waaronder burgers, media, overheden en bedrijven toegang tot hebben tot data. Dit resulteert in de verschuiving van de macht van democratisch controleerbare instituties naar private bedrijven die vooral geïnteresseerd zijn in commerciële belangen.

Dit dilemma brengt meerdere problemen met zich mee. Zo speelt bij digitale infrastructuur de vraag over wie de controle heeft over cloud systemen en datacentra die gevoelige overheidsdata kunnen bevatten. Als Nederlandse overheden te afhankelijk worden van buitenlandse aanbieders, ontstaat het risico dat Nederland haar digitale autonomie en dus haar democratische controle dreigt kwijt te raken aan deze grote private techbedrijven.

Verder komt ook de betrouwbare informatievoorziening onder druk te liggen, omdat burgers steeds vaker nieuws ontvangen via sociale media, zoekmachines en generatieve AI-systemen.

Dit geeft grote tech bedrijven zoals Google, Meta, Microsoft en OpenAI invloed op welke informatie zichtbaar wordt en hoe journalistieke content verspreid wordt. Dit geeft deze bedrijven de mogelijkheid om betrouwbare en pluriforme informatie te controleren en mogelijk zelfs politieke keuzes van burgers te beïnvloeden.

Om dit probleem duidelijk aan te kaarten zal dit onderzoeksproject zichtbaar maken hoe het publieke belang in deze digitale context wordt gedefinieerd en verdedigd. Verschillende belangrijke actoren geven namelijk niet allemaal dezelfde betekenis aan begrippen zoals digitale autonomie. Wat voor de ene actor een kwestie van innovatie of economische groei is, kan het voor een andere factor een bedreiging vormen voor publieke waarden en democratische zeggenschap.

Dit onderzoek wordt uitgevoerd in opdracht de Nederlandse Democratie Coalitie (NDC), in samenwerking met Defend Democracy, Foundation Max van der Stoel en Free Press Unlimited. De NDC is een samenwerkingsverband van Nederlandse maatschappelijke organisaties die zich inzetten voor het verdedigen en versterken van de democratie in Nederland en daarbuiten. Binnen deze coalitite richting de betrokken organisaties zich op thema's zoals de democratische rechtsstaat, burgerparticipatie, media en digitalisering. Defend Democracy sluit hierbij aan door democratie te verdedigen tegen binnen -en buitenlandse bedreigingen, maar in het bijzonder ook technologische bedreigingen. Verder zet Foundation Max van der Stoel zich in voor democratisering en publiek debat, terwijl Free Press Unlimited zich richt op het beschermen van onafhankelijke, betrouwbare en toegankelijke informatievoorziening.

Voor deze organisaties is de invloed van Big Tech erg relevant omdat digitale macht steeds meer gevolgen heeft voor democratische processen. Daarom onderzoekt dit project hoe het publieke belang van veilige digitale infrastructuur en betrouwbare informatievoorziening wordt vormgegeven door verschillende actoren in de Nederlandse en Europese publieke ruimte. Het doel van dit onderzoek is om zichtbaar te maken welke belangen centraal staan in het debat over digitalisering. Hierbij wordt gekeken naar de verschillende belangen van verschillende actoren zoals Big Tech, maar ook de belangen van overheden en andere organisaties en bedrijven, en hoe deze belangen verwoord worden naar publieke belangen.

Om dit onderzoek uit te voeren wordt er gebruikgemaakt van een kwalitatieve onderzoeksmethode. Deze kwalitatieve methode is passend, omdat het onderzoek niet alleen wil vaststellen welke standpunten actoren innemen, maar vooral wil begrijpen hoe zij publieke belangen interpreteren en verdedigen. Voor deze reden is het onderzoek verdeeld in vijf sub-onderzoeken, die elk een specifiek onderdeel van het bredere vraagstuk behandelen.

Samen richten deze deelonderzoeken zich op verschillende dimensies van digitale macht, zoals datasoevereiniteit, digitale infrastructuur, betrouwbare informatievoorziening, de Big Tech lobby, en democratische controle. Dit geeft het onderzoek de ruimte om vanuit verschillende invalshoeken het vraagstuk over publiek belang te beantwoorden.

Alle vijf de sub-onderzoeken maken gebruik van semigestructureerde interviews die zijn afgenomen met onder meer beleidsmakers, maatschappelijke organisaties, media partijen maar ook vertegenwoordigers van tech bedrijven en brancheorganisaties. Daarnaast worden de afgenomen interviews geanalyseerd door middel van een kwalitatieve content analyse. Hierbij worden de interviewtranscripten gecodeerd aan de hand van terugkerende thema's om patronen in uitspraken van respondenten systematisch in kaart brengen en daarmee goed te kunnen interpreteren.

Op basis van de analyse formuleert dit onderzoek verschillende beleidsaanbevelingen die gericht zijn op het versterken van veilige digitale infrastructuur, betrouwbare informatievoorziening en democratische controle. De aanbevelingen richten zich op zowel de NDC en haar landenorganisaties als op overheidsinstanties. De kern van deze aanbevelingen is dat digitale infrastructuur niet alleen als markt- of innovatievraagstuk moet worden behandeld, maar als publieke voorwaarden voor een goed functionerende democratie.

Voor de NDC ligt er allereerst een belangrijke rol in belangenbehartiging en kennisverspreiding. De NDC kan actief lobbyen voor een sterkere positie van maatschappelijke organisaties binnen de uitvoering van de Digital Services Act, bijvoorbeeld door de status van trusted flagger te verkrijgen of te ondersteunen. Dit help organisaties desinformatie sneller te signaleren en dus te bestrijden. Daarnaast kan de NDC haar netwerk inzetten om kennis over digitale soevereiniteit, datacenters, platformmacht en AI breder te verspreiden onder politici, maatschappelijke organisaties en brugers. Dit is belangrijk omdat uit de onderzoeken blijkt dat kennis over digitale afhankelijkheden vaak versnipperd is, terwijl goed geïnformeerde volksvertegenwoordigers nodig zijn om Big Tech effectief te controleren.

Verder moet de NDC pleiten voor duidelijke kernbegrippen voor datasoevereiniteit en publiek belang. Als deze begrippen vaag blijven, kunnen Big Tech bedrijven regelgeving ontduiken door een eigen interpretatie aan het begrip te geven. Ook kan de NDC bijdragen aan het zichtbaar maken van Nederlandse en Europese alternatieven voor Big-Tech platformen, zodat overheden en maatschappelijke organisaties niet automatisch kiezen voor grote buitenlandse aanbieders.

Voor overheidsinstanties zijn vooral sterkere regulering, transparantie en publieke voorwaarden van belang. Digitale infrastructuur moet niet langer worden beoordeeld op efficiëntie, kosten of innovatie, maar ook op de vraag of publieke waarden voldoende beschermd worden. Daarom is het belangrijk dat aanbestedingen voor bijvoorbeeld cloud systemen, AI-toepassingen en digitale communicatiediensten duidelijke voorwaarden bevatten over datasoevereiniteit, publieke controle en het risico van de afhankelijkheid van het hebben van één leverancier. Dit kan voorkomen dat overheden steeds vaster komen te zitten aan Big Tech bedrijven.

Ook bij lokale en provinciale besluitvorming moet het publieke belang eerder en duidelijker worden meegenomen. Datasoevereiniteit is niet alleen een nationaal beleidsthema, maar speelt ook een rol waar concrete besluiten worden genomen zoals op lokaal en provinciaal niveau. Dit betekent dat overheden niet pas achteraf moeten reageren op maatschappelijke weerstand, maar burgers en maatschappelijke organisaties eerder moet betrekken bij besluiten die invloed hebben op hun direct leefomgeving.

Daarnaast om een betrouwbare informatievoorziening te hebben, is actie vanuit de overheid nodig. Journalistieke content moet beter beschermd worden tegen ongecontroleerd gebruik door AI-bedrijven, omdat onafhankelijke media een belangrijke democratische functie vervullen. Het moet duidelijk zijn waar informatie vandaan komt en onder welke voorwaarden deze wordt gebruikt als AI-systemen journalistieke informatie gebruiken. Ook is er meer toezicht nodig op de manier waarop platform algoritmes nieuws selecteren en zichtbaar maken, om hiermee inzicht te krijgen in de invloed van Big Tech op pluriformiteit en publieke informatievoorziening. Samen dragen deze maatregelen bij aan het verkleinen van digitale afhankelijkheid en het versterken van democratische grip op digitale macht.

Hoofdstuk 1. NLDigital - Big-Tech versus publiek belang

Onderzoekskader

De invloed van belangenbehartiger NLDigital is met het aantreden van het kabinet Jetten I flink gegroeid. In de kabinetsplannen komen opvallend veel agendapunten van NL Digital grotendeels terug. Een aantal van die punten zijn de investeringen in AI, meer aandacht voor cybersecurity en Europese digitale autonomie en afhankelijkheid van Big Tech. De vraag is alleen in hoeverre de belangenbehartiging van NLDigital in strijd is met de belangen van big-tech. Uit de literatuur blijkt namelijk dat de lobbyactiviteiten van NLDigital meestal gericht zijn op het verminderen van regelgeving en het versterken van de rol van tech. Belangen die vooral ten gunste komen van de techgiganten. De leden van NLDigital bestaan onder andere uit deze grote Amerikaanse bedrijven zoals Oracle, Meta en Google. Daarom kijken wij in dit hoofdstuk naar de werkwijze van NLDigital en de daadwerkelijke belangen die ze vertegenwoordigen.

Theoretisch kader

Lobbyen is een verschijnsel dat in democratische samenlevingen een vanzelfsprekende maar ook omstreden rol speelt. Organisaties, bedrijven en burgers proberen voortdurend beleid te beïnvloeden dat voor hen van belang is. Om dat proces goed te begrijpen, is het nodig om de juiste theoretische gedachtegang te gebruiken. Dit kader bestaat uit vier bouwstenen: de strategieën die lobbyisten inzetten, de spanning bij collectieve belangenbehartiging, de verschillende manieren waarop macht werkt in beleidsprocessen en de inhoudelijke richting die lobbypogingen kunnen nemen.

Een van de meest gebruikte onderscheidingen in de lobbyliteratuur is het verschil tussen inside lobbying en outside lobbying, geïntroduceerd door Kollman (1998). Inside lobbying verwijst naar directe, niet-publieke beïnvloeding van beleidsmakers: gesprekken met ambtenaren, deelnemen aan consultaties, het aanleveren van technische rapporten en het opstellen van position papers. De lobby speelt zich hier achter gesloten deuren af en is voor buitenstaanders vrijwel onzichtbaar. Outside lobbying werkt precies andersom en mobiliseert de publieke opinie via media-aandacht en maatschappelijke druk. Kollman (1998) laat zien dat de keuze tussen beide strategieën niet willekeurig is, maar sterk samenhangt met de toegang die een organisatie heeft tot beleidsmakers en de middelen waarover zij beschikken.

Organisaties met beperkte toegang zijn eerder aangewezen op outside lobbying, terwijl goed gepositioneerde organisaties de inside-route verkiezen. Dür en Mateo (2013) bevestigen dit in een vergelijkende studie naar vijf Europese landen. Beide vormen sluiten elkaar overigens niet uit. In de praktijk worden ze vaak gecombineerd, afhankelijk van de fase van het beleidsproces en de weerstand die een organisatie ondervindt.

Hillman en Hitt (1999) verfijnen dit verder door binnen de inside-variant een tweedeling te maken. Zij onderscheiden de informatieve strategie, waarbij invloed wordt ontleend aan kennis en expertise, en de strategie van coalitievorming, waarbij medestanders worden gemobiliseerd om gezamenlijk een politieke boodschap uit te dragen. De informatieve strategie is vooral effectief in technisch complexe dossiers. Baumgartner en Leech (1998) laten zien dat beleidsmakers in zulke gevallen structureel afhankelijk zijn van externe expertise, simpelweg omdat zij zelf niet over de benodigde specialistische kennis beschikken. Dit creëert een informatieasymmetrie: de organisatie die de kennis levert, bepaalt mede welke informatie beleidsmakers te zien krijgen en hoe problemen worden geframed. Dat is een subtiele maar krachtige vorm van invloed die moeilijk zichtbaar is maar wel degelijk effect heeft op de richting van beleid. Mahoney (2007) wijst erop dat gemengde ledenbestanden, waarin organisaties met sterk uiteenlopende belangen samen optrekken, leiden tot interne spanningen die zelden publiek worden maar wel zichtbaar zijn in de compromissen die een organisatie naar buiten brengt. De agenda van een brancheorganisatie is daarmee nooit een neutrale optelling van alle ledenbelangen, maar het resultaat van interne machtsverhoudingen.

De Tweede theoretische bouwsteen betreft de vraag hoe macht eigenlijk werkt. Lukes (2005) onderscheidt drie dimensies. De eerste is de meest zichtbare: macht als het vermogen om een beslissing te winnen bij open conflict. De tweede gaat een stap verder en beschrijft de macht over de agenda, het vermogen om te bepalen welke onderwerpen überhaupt ter sprake komen. Wie de agenda controleert, hoeft nooit te verliezen in een open conflict, omdat onwelgevallige onderwerpen simpelweg niet worden geagendeerd. De derde dimensie, de meest verborgen, gaat over de vorming van voorkeuren zelf: de macht om opvattingen zo te beïnvloeden dat mensen niet eens meer beseffen dat hun belangen anders zouden kunnen zijn. Conflict wordt hier voorkomen doordat het nooit ontstaat.

Nauw verwant aan Lukes' tweede dimensie is het begrip regulatory capture, uitgewerkt door Braun (2012). Dit beschrijft het proces waarbij een toezichthouder die oorspronkelijk is opgericht om een sector te reguleren, geleidelijk afhankelijk wordt van de informatie en expertise van diezelfde sector, waardoor het beleid uiteindelijk in het belang van de gereguleerde partij werkt in plaats van het algemeen belang. Dit is geen bewust complot, maar een proces van wederzijdse afhankelijkheid: de overheid heeft de sector nodig om haar werk te kunnen doen en de sector maakt daar gebruik van. Het resultaat is dat de grens tussen regulator en gereguleerde langzaam vervaagt.

De derde bouwsteen gaat over de inhoudelijke richting van lobbypogingen. In de literatuur worden twee tegengestelde beleidsoriëntaties beschreven. De eerste is die van deregulering en marktwerking: lobbyen voor minder regelgeving, lagere administratieve lasten en open markten. De tweede oriëntatie staat daar lijnrecht tegenover en pleit voor overheidsinterventie die nationale spelers beschermt, aanbestedingsbeleid dat voorkeur geeft aan lokale aanbieders en wetgeving die strategische afhankelijkheden beperkt. Grossman en Helpman (1994) laten zien hoe georganiseerde belangen overheden ertoe kunnen bewegen bescherming of liberalisering te verkiezen, afhankelijk van wat de betrokken sector het meest ten goede komt. Dür (2008) voegt daaraan toe dat de beschermende oriëntatie doorgaans sterker is in sectoren die kwetsbaar zijn voor buitenlandse concurrentie. De twee oriëntaties reflecteren fundamenteel verschillende opvattingen over de rol van de overheid in de economie.

Samen bieden deze vier perspectieven een analytisch kader. Het eerste maakt het mogelijk lobbystrategieën te identificeren en te typeren. Het tweede laat zien welke belangen binnen een collectieve organisatie dominant zijn. Het derde brengt de diepte van politieke invloed in kaart, van zichtbare beslissingen tot onzichtbare agendasetting en regulatory capture. Het vierde duidt de inhoudelijke richting van lobby. Lobbyen door brancheorganisaties in de technologiesector is een groeiend onderzoeksthema, maar op het niveau van specifieke nationale contexten blijft empirisch onderzoek schaars (Coen & Richardson, 2009). Juist nu de EU met wetgeving als de AI Act en de Data Governance Act veel breder wil reguleren, is inzicht in hoe brancheorganisaties dat proces beïnvloeden belangrijker dan ooit. De vraag wie de kaders bepaalt waarbinnen over technologiebeleid gedacht wordt, raakt de kern van democratische besluitvorming.

Onderzoeksontwerp

Dit onderzoek maakt gebruikt van een kwalitatieve onderzoeksopzet om te analyseren hoe NLDigital als brancheorganisatie invloed probeert uit te oefenen op het Nederlandse technologiebeleid. Om dit goed te onderzoeken combineren wij semigestructureerde interviews met een kwalitatieve contentanalyse van de interview transcripten van de desbetreffende organisaties.

De keuze voor semigestructureerde interviews sluit aan op ons onderzoek, omdat lobbyprocessen vaak niet volledig zichtbaar zijn in openbare documenten. Vooral inside lobbying zoals beschreven in Kollman (1998), zoals directe contacten met beleidsmakers, deelnamen aan consultaties en het aanleveren van expertise, vindt grotendeels achter de schermen plaats. Interviews maken het daarom mogelijk om respondenten te vragen hoe zij hun eigen lobbyactiviteit begrijpen en welke routes zij gebruiken om invloed uit te oefenen. Daarnaast is er een contentanalyse nodig om deze uitspraken te coderen en te interpreteren om tot een conclusie te komen.

Voor de selectie van de geïnterviewden is gezocht naar bedrijven die direct betrokken zijn bij belangenbehartging in de digitale sector. Naast NLdigital en haar leden, wordt ook de Dutch Cloud Community meegenomen als vergelijkingsmateriaal, omdat deze organisatie ook een belangenorganisatie is binnen de digitale sector, en zich fel inzet voor digitale soevereiniteit. Van de Dutch Cloud Community is de organisatie zelf geïnterviewd en een lidbedrijf. Deze selectie maakt het mogelijk om te onderzoeken of lobbystrategieën en verwijzingen naar het publieke belang alleen kenmerkend zijn voor NLdigital, of breder voorkomen in de sector. De volledige lijst van geïnterviewden is opgenomen in *Bijlage 1a*.

Halperin en Heath (2020) beschrijven verder dat semigestructureerde interviews als een combinatie van vooraf opgestelde vragen en ruimte voor open antwoorden. Dit sluit direct aan op dit onderzoek, vooral omdat er specifieke concepten uit het theoretische kader wordt onderzocht, maar ook doordat er ruimte wordt gelaten voor onverwachte voorbeelden van lobby, samenwerking of interne spanning binnen brancheorganisaties.

Het interview plan is direct afgeleid uit het theoretisch kader en bestaat uit drie onderdelen. Allereerst worden er vragen gesteld over lobbystrategieën, gebaseerd op het onderscheid tussen inside en outside lobbying. Respondenten worden gevraagd welke kanalen er gebruikt worden om invloed uit te oefenen, hoe belangrijk directe contacten met ministeries zijn, en of publieke campagnes of media een rol spelen.

Ook wordt er gevraagd naar het gebruik van technische expertise, omdat kennis en informatie volgens Hillman en Hitt (1999) en Baumgartner en Leech (1998) belangrijke machtsbronnen zijn in complexe beleidsterreinen.

Verder zal er ook gevraagd worden over collectieve belangenbehartiging. Op basis van Olson (1965) en Mahoney (2007) wordt er onderzocht hoe standpunten binnen brancheorganisaties tot stand komen, of kleinere technologie bedrijven voldoende invloed hebben, en hoe wordt omgegaan met mogelijke spanningen tussen Nederlandse bedrijven en multinationals zoals Microsoft, Google en Oracle.

Nadat er duidelijkheid is over collectieve belangenbehartiging kan er gevraagd worden aan de respondenten over macht en agendasetting, gebaseerd op Lukes (2005). Hierbij worden vragen gesteld over welke thema's respondenten belangrijk proberen te maken voor beleidsmakers zoals cloudbeleid, AI, digitale autonomie en cybersecurity. Het volledige interviewprotocol is te zien in *Bijlage 1b.*

De afgenomen interviews worden getranscribeerd en geanalyseerd doormiddel van een kwalitatieve contentanalyse. Volgens Halperin en Heath (2020) is deze methode geschikt om patronen, betekenissen en interpretaties in tekstueel materiaal systematisch te onderzoeken. Verder wordt er gebruik gemaakt van een deductieve coderingsstrategie, omdat de belangrijkste thema's vooraf uit het theoretisch kader zijn afgeleid. Daarnaast blijft er beperkte ruimte voor inductieve sub codes als een respondent onverwachte thema's behandeld.

De contentanalyse wordt onderverdeeld in meerdere thema's. Allereerst, lobbystrategie. Hieronder vallen codes zoals inside lobbying, outside lobbying, informatieve strategie, en coalitievorming. Het tweede thema is collectieve belangenbehartiging, waarbij uitspraken over interne besluitvorming, ledeninvloed, verschillen tussen kleine en grote bedrijven en mogelijk spanningen tussen Nederlandse technologiebedrijven en Big Tech wordt gecodeerd. Het derde thema, publiek belang, valt onder verwijzingen naar privacy, digitale autonomie, cybersecurity, publieke controle en strategische onafhankelijkheid. Het vierde thema is agendasetting. Met dit thema wordt er onderzocht of brancheorganisaties bepaalde thema's belangrijker vinden dan anderen. Het volledige codebook voor de contentanalyse kan worden teruggevonden in *Bijlage 1c.*

Analyse

Publiek belang

Binnen de interviews wordt digitale autonomie neergezet als één van de centrale publieke belangen. Vooral de Dutch Cloud Community noemt dit een expliciet als een kernthema van de organisatie. Deze autonomie wordt vooral gekoppeld aan de afhankelijkheid van Amerikaanse technologiebedrijven. Volgens de Jeroen Wouda, onderdeel van de organisatie van Dutch Cloud Community, wilt de overheid dat Nederland en Europa koploper worden op IT-gebied, maar digitale aanbestedingen gaan vaak nog naar Amerikaanse big tech bedrijven. Digitale autonomie wordt daardoor niet alleen een economisch thema, maar ook een publiek belang, met de vraag wie controle heeft over cruciale digitale infrastructuur.

Wouda is met zijn bedrijf ook actief in de Open Cloud Alliantie. De OPA stelde in een manifest dat de Nederlandse Tech wereld er klaar voor is om een alternatief te zijn voor Amerikaanse bedrijven, maar dat Overheid nog niet volledig overtuigd is. Dit laat een informatieve lobbystrategie. Door zich te presenteren als een deskundig gesprekspartner die oplossingen kan bieden voor complexe beleidsproblemen, probeert het hiermee invloed uit te oefenen op de overheid (Hillman & Hitt, 1999).

Wouda stelt dat Nederlandse en Europese aanbieders moeilijk kunnen investeren in gelijkwaardige alternatieven zolang zij weinig opdrachten krijgen van de overheid. Digitale autonomie betekent hier niet volledige afsluiting van Big Tech, want Europa zal nog steeds de komende jaren afhankelijk zijn van Amerikaanse hardware de komende jaren volgens Wouda maar op software gebied zijn er al goede alternatieven. De uitdaging ligt in het creëren van ruimte voor Europese alternatieven. Jeroen Wouda zegt dat: “OPA wilt dat we ultimate beneficiaries hebben die tenminste Europees zijn. Dit gebruik maken van Europese datacenters. Waardoor de data niet Europese Landsgrenzen gaat. Waardoor we beschermd zijn tegen tegen de Buitenlandse mogendheden”

NLdigital daarentegen is voorzichtiger in uitspraken over digitale autonomie. Omdat NLdigital ook belangen van big-tech bedrijven behartigen is Nederlandse digitale autonomie geen hoofddoel voor hen. Volgens NLdigital ligt het probleem vooral bij het gebrek aan structuur in de regelgeving en moet er vooral op Europees niveau worden gekeken. Autonomie hoeft volgens de brancheverenigingniet te betekenen dat aanbieders moeten worden uitgesloten; veel oplossingen liggen juist in internationale marktwerking en keuzevrijheid.

Dit sluit aan bij Mahoney (2007), die stelt dat belangenorganisaties met een heterogene achterban moeite kunnen hebben om uiteenlopende belangen te verenigen. In dit geval het contrast tussen Nederlandse/Europese bedrijven en de hyperscalers uit Amerika.

Privacy, digitale weerbaarheid en datazeggenschap komen ook terug als publieke belangen. Respondenten wijzen op Amerikaanse wetgeving, zoals de US cloud Act en de FISA, waardoor de Amerikaanse overheid Amerikaanse Bedrijven kan verplichten om data te delen ook als de servers in het Europa staan. Datazeggenschap is daardoor niet alleen een technisch vraagstuk, maar ook een juridisch en politiek probleem. Dit wordt duidelijk bij voorbeelden rond DigiD en Mijn Overheid, waar de Dutch Cloud Community benadrukt dat het gaat om cruciale systemen waarin informatie staat die de overheid over burgers heeft.

Ook worden cybersecurity en digitale weerbaarheid in de interviews sterk gekoppeld aan afhankelijkheid en continuïteit. Bijvoorbeeld een van de respondenten stelde dat Nederland in IT heeft geaccepteerd wat in andere sectoren ondenkbaar zou zijn.
Er wordt een voorbeeld gegeven dat als 95% van een bedrijf haar diensten bij één leverancier zou zetten zonder een plan, dat dat bedrijf voor gek zou worden verklaard. Microsoft wordt volgens hem te veel behandeld als een voorziening, terwijl het een commercieel bedrijf blijft. Digitale weerbaarheid gaat dus ook over continuïteit wanneer één leverancier of infrastructuur faalt.

Bij de rol van de overheid kwam het voorbeeld van Solvinity terug. Één van de respondenten stelt dat de overheid nauwelijks juridisch grondslag heeft om de overname tegen te houden. Dus in plaats van zware regulering wordt er voorgesteld om betere afspraken en risicobeoordelingen te maken. Publieke controle betekent hier het vermogen van de overheid om grip te houden op essentiële infrastructuur. Tegelijkertijd werd er positief gekeken naar het feit dat de kamer de overname van Solvintiy kritisch benaderde, omdat respondenten dit zagen als iets dat de Nederlandse economie en digitale veiligheid kon raken.

Macht en agendasetting

Binnen de interviews is er een overkoepelend thema dat terugkomt: digitale autonomie moet hoger op de politieke agenda komen. Bij de Dutch Cloud Community is de vraag op welke volgorde Nederland minder afhankelijk moet worden? Daarmee wordt geprobeerd het beleidsdebat te sturen richting afhankelijkheid, Europese cloudalternatieven en digitale soevereiniteit. Volgens Dutch Cloud Community is er inmiddels ‘beweging’ ontstaan om naar meer onafhankelijkheid te streven op Europees niveau.

Dit wijst erop dat de organisaties niet alleen thema's onder de aandacht brengt, maar ook invloed heeft op concrete beleidskeuzes rond aanbestedingen en cloudbeleid.

Deze invloed verloopt vooral via directe toegang tot beleidsmakers. In meerdere interviews komt naar voren dat respondenten praten met de overheid, en ministeries. Ook wordt gesteld dat ministeries en Brussel hen vragen om mee te denken aan nieuw beleid. Dit sluit aan op de inside-lobby strategie.

Interessant is dat NLdigital het debat op een andere manier lijkt te beïnvloeden. In plaats van de nadruk te leggen op het terugdringen van afhankelijkheden, richt de organisatie zich vooral op begrippen als marktwerking en benadrukt dat de internationale samenwerking onvermijdelijk is. Daarmee oefent NLdigital invloed uit op de manier waarop het probleem wordt gedefinieerd. Dit sluit aan bij Lukes (2005) tweede en derde dimensie van macht, waarin agendasetting centraal staat. Macht zit niet alleen in direct beleidsinvloeding, maar ook in het bepalen welke probleemdefinitie dominant wordt. Wanneer internationale samenwerking als onvermijdelijk wordt gepresenteerd, kunnen alternatieve oplossingen sneller als onrealistisch worden gezien, dit raakt aan de derde dimensie van Lukes (2005).

Technische expertise is een ander belangrijk machtsmiddel. De respondenten laten zien dat beleidsmakers afhankelijk zijn van sectorale kennis om complexe digitale risico's te begrijpen, bijvoorbeeld rond cloudonafhankelijkheid, aanbestedingen, en Amerikaanse wetgeving. Meerdere respondenten hebben deze technische kennis en kunnen daardoor een relevante gesprekspartner zijn voor de overheid. Vaak komt naar voren dat de overheid de relevante technische kennis mist om hier weloverwogen keuzes over te maken.

Spanning Europese en Big-Tech bedrijven

Een terugkerend thema in de interviews is de verhouding tussen Nederlandse technologiebedrijven en grote internationale technologiebedrijven, vaak aangeduid als hyperscalers. Deze discussie is relevant omdat organisaties als NLDigital een brede en diverse achterban vertegenwoordigen.

Zowel Matthieu, Besteman benadrukken de sterke marktpositie van bedrijven als Microsoft, Google en Amazon. Volgens hen heeft de groei van deze bedrijven geleidt tot een situatie waarin veel organisaties afhankelijk zijn geworden van buitenlandse digitale infrastructuur en diensten. Hierdoor wordt het voor Europese aanbieders moeilijker om een vergelijkbare positie op te bouwen.

Matthieu wijst daarbij op de concentratie van digitale infrastructuur bij een klein aantal Amerikaanse bedrijven, terwijl Besteman vooral de risico's benadrukt die ontstaan wanneer overheden en bedrijven langdurig afhankelijk worden van commerciële aanbieders. Daarnaast zijn veel beleidsmakers bang om hun nek uit te steken door te kiezen voor een alternatief. Stel dat gaat fout zijn de politici verantwoordelijk.

Dit sluit aan bij Mahoney (2007), die laat zien dat brancheorganisaties regelmatig te maken hebben met uiteenlopende belangen binnen hun achterban. Hoewel dergelijke verschillen niet altijd zichtbaar zijn in publieke standpunten, kunnen ze wel invloed hebben op de onderwerpen die prioriteit krijgen. Ook in de interviews komt naar voren dat Nederlandse technologiebedrijven andere accenten leggen dan grote internationale technologiebedrijven. Zo ook Buijs van Masero een MKB in cybersecurity die pleit voor duidelijker regelgeving en een flexibler overheid. Andere geïnterviewden pleiten voor meer Europese alternatieven, digitale autonomie en minder afhankelijkheid van buitenlandse aanbieders. Hyperscalers hebben juist belang bij het behoud van hun huidige positie in de markt. Matthieu stelt bijvoorbeeld dat de Europese-Unie technologische aanbestedingen ook expliciet aan een Europees bedrijf kan gunnen, en dit duidelijk maken in de wetgeving.

Besteman stelt voor dat aanbestedingen nu überhaupt al niet eerlijk verlopen en dat vaak van tevoren al is bedacht dat de aanbesteding naar een van de grote bedrijven gaat. Volgens Matthieu zou de overheid bij strategische digitale infrastructuur nadrukkelijker moeten kijken naar Europese aanbieders, terwijl Besteman benadrukt dat risicoanalyses en impact assessments een vast onderdeel van beleidsvorming zouden moeten worden. NLDigital legt andere verbanden.

Schreuder erkent ten eerste dat het een lastig onderwerp is voor hun organisatie en ook dat de belangen in deze kwestie uiteenlopen. Schreuder herkent het beeld niet dat aanbestedingen niet eerlijk plaatsvinden. Ook wordt het probleem van digitale afhankelijk minder groots neergezet als de andere respondenten. NLDigtal benadrukt juist in het interview dat veel MKB-bedrijven juist bouwen op de expertise en de diensten van de grote namen zoals Google en Microsoft.

Lobbystrategieën

Uit de interviews blijkt dat de branchеverenigingen en haar leden vooral gebruik maken van inside lobbying (Kollman, 1998). Hierbij proberen zij invloed uit te oefenen via directe contacten met ministeries, beleidsmakers en Europese instellingen.

Daarbij staat het aanleveren van expertise centraal. Volgens Hillman en Hitt (1999) is dit een informatieve strategie, waarbij organisaties invloed proberen uit te oefenen door kennis, data en beleidsvoorstellen aan te leveren. Zowel Dutch Cloud Community en haar leden beschrijven hoe zij beleidsmakers informeren over onderwerpen als digitale autonomie, cloudsouvereiniteit en de afhankelijkheid van Amerikaanse hyperscallers. Nebul maakt ook gebruik van extern lobbying. Het bedrijf houdt toespraken waarin zij hun visie en zorgen uit over het digitale klimaat. Daarnaast wordt samengewerkt met andere organisaties, wat aansluit bij de coalitievorming die Hillaman en Hitt (1999) beschrijven. Ook NLdigital en the Dutch Cloud Community maken gebruik van inside lobbying, de organisaties probeeren al vroeg betrokken te raken bij wetgevingstrajecten door bijvoorbeeld contact met ministeries te leggen voordat nieuwe wetten geschreven zijn. Daarnaast toetst NLdigital of de voorgestelde regels haalbaar zijn voor haar leden en levert zij input via consultaties en brieven aan de Tweede Kamer.

Opvallend is dat respondenten de lobby van Big Tech anders omschrijven. Nebul stelt dat hyperscalers beschikken over aanzienlijk meer middelen en lobbycapaciteit dan Nederlandse technologiebedrijven. Hierbij wordt verwezen naar de grote aanwezigheid van lobbyisten in Brussel en beschrijft hoe deze bedrijven permanent toegang hebben tot Europese beleidsmakers.

Waar Nederlandse technologiebedrijven vooral proberen te overtuigen met expertise en inhoudelijke argumenten, suggereren de interviews dat Big Tech invloed uitoefent vanuit een veel sterkere machtspositie. Ook NLdigital erkent dat hyperscalers hun belangen via verschillende kanalen proberen te agenderen, zowel richting Kamerleden en ministeries als binnen brancheorganisaties. Tegelijkertijd stelt NLdigital dat deze belangen niet automatisch worden overgenomen, maar alleen wanneer zij relevant zijn voor de bredere branch.

Conclusie

De analyse laat zien dat digitale autonomie breed wordt ondersteund binnen de Nederlandse technologiesector, maar dat organisaties hier verschillende invullingen aan geven. Waar de Dutch Cloud Community de nadruk legt op het verminderen van afhankelijkheden van Amerikaanse Big-Tech bedrijven en het versterken van Europese alternatieven, benadrukt NLDigtal vooral internationale samenwerking en het belang van al hun leden, digitale soevereiniteit is voor hun geen streven. Deze verschillen lijken samen te hangen met de belangen die organisaties vertegenwoordigen.

Daarnaast blijkt dat invloed vooral wordt uitgeoefend via directe contacten met beleidsmakers en het leveren van expertise. Daarmee spelen brancheorganisaties niet alleen een rol in beleidsvorming, maar ook in de manier waarop digitale autonomie wordt gedefinieerd en besproken. Dit laatste is heel interessant omdat het overeen komt met de tweede dimensie van macht (Lukes, 2005), en het een minder directe vorm is van belangenbehartiging.

Hoofdstuk 2. De invloed van Big Tech rondom de besluitvorming voor Datacenters

Onderzoekskader

De groeiende invloed van Big Tech op digitale infrastructuur heeft datasoevereiniteit prominenter gemaakt binnen het politieke en maatschappelijke debat. Overheden zijn steeds afhankelijker van Big Tech voor cloudopslag, digitale dienstverlening en informatievoorziening. Hierdoor ontstaan zorgen over de controle van publieke instellingen over digitale infrastructuur en data. In Nederland is deze discussie zichtbaarder geworden door maatschappelijke conflicten rondom de vestiging van datacenters, onder andere in Hollands Kroon (NOS, 2024). Daarbij spelen niet alleen economische belangen een rol, maar ook zorgen over democratische controle, publieke inspraak, duurzaamheid en digitale autonomie. Een onafhankelijk onderzoek naar de besluitvorming rondom datacenters in Hollands Kroon concludeerde dat inwoners en de gemeenteraad onvoldoende werden betrokken, wat leidde tot maatschappelijke weerstand en verminderd vertrouwen in het lokale bestuur (NOS, 2024).

Tegelijkertijd benadrukt de nationale overheid het belang van meer publieke regie over digitale infrastructuur en het verminderen van afhankelijkheid van buitenlandse technologiebedrijven (Rijksoverheid, 2025). Datacenters vormen daarmee een belangrijk discussiepunt binnen het debat over Big Tech. Daarom richt dit onderzoek zich op de vraag: *hoe wordt het publieke belang van datasoevereiniteit vormgegeven binnen de besluitvorming van de provincie Noord-Holland?*

Theoretisch Kader

Om deze deelvraag te beantwoorden, wordt gebruikgemaakt van een theoretisch kader dat inzicht biedt in hoe publieke belangen binnen besluitvorming over datacenters in Noord-Holland onder druk komen te staan. De literatuur laat een duidelijk patroon zien: besluitvorming over datacenters wordt gedomineerd door economische belangen, terwijl publieke belangen zoals lokale leefbaarheid, democratische controle en digitale soevereiniteit structureel op de achtergrond blijven (Bast et al., 2022, pp. 441–444; Masson et al., 2022, pp. 7–8). Om dit patroon te analyseren, worden vier concepten gebruikt: publieke waarden, datasoevereiniteit, politisering en democratische legitimiteit.

Het vertrekpunt is het concept publieke waarden. Publieke waarden verwijzen naar maatschappelijke belangen zoals duurzaamheid, transparantie, democratische controle en digitale autonomie die binnen besluitvorming over digitale infrastructuur beschermd moeten worden maar in de praktijk vaak worden verdrongen door economische belangen (Masson et al., 2022, pp. 7–8).

Datasoevereiniteit neemt hier een centrale positie in. Het concept verwijst naar de mate waarin overheden controle kunnen uitoefenen over waar data wordt opgeslagen, wie de infrastructuur beheert en onder welke juridische voorwaarden dit gebeurt (Gu, 2023, pp. 591–594). Gu (2023, pp. 591–594) laat zien dat Big Tech door controle over bijvoorbeeld Cloud systemen is uitgegroeid tot een nieuw machtscentrum, waardoor overheden afhankelijker worden van private partijen voor essentiële digitale diensten. Bast et al. (2022, pp. 441–444) voegen hieraan toe dat de voordelen van datacenters internationaal zijn georganiseerd, terwijl de lasten lokaal worden gevoeld.

Tegelijkertijd krijgt het onderwerp steeds meer aandacht binnen nationaal digitaliseringsbeleid. Het demissionair kabinet-Schoof stelde in 2025 de visie Digitale Autonomie en Soevereiniteit vast, waarin meer publieke regie over digitale infrastructuur wordt bepleit (Ministerie van BZK, 2025). Het huidige kabinet-Jetten heeft dit overgenomen en digitale autonomie in het coalitieakkoord ‘Aan de slag’ tot prioriteit gemaakt, met als doel de afhankelijkheid van buitenlandse Cloud providers terug te dringen (Jetten et al., 2026). Dit laat zien dat datasoevereiniteit nationaal belangrijker wordt, terwijl onduidelijk blijft hoe dit doorwerkt in provinciale besluitvorming.

Om te begrijpen waarom publieke belangen laat en moeizaam een plek krijgen in besluitvorming, is het concept politisering relevant. Politisering verwijst naar het proces waarbij technische vraagstukken onderwerp worden van maatschappelijk debat. Monstadt en Saltzman (2025, pp. 757–759) laten zien dat datacenters in Nederland lange tijd werden beschouwd als technische infrastructuur, waardoor ruimtelijke en ecologische gevolgen weinig aandacht kregen. Ortar et al. (2023, pp. 125–128) verklaren dit doordat digitalisering wordt gepresenteerd als onvermijdelijke vooruitgang, waardoor de bijbehorende infrastructuur zelden ter discussie staat. Pas toen de fysieke impact zichtbaarder werd, ontstond bredere maatschappelijke weerstand (Monstadt & Saltzman, 2025, pp. 766–770). Volgens berichtgeving van de NOS over Hollands Kroon werden inwoners beperkt betrokken bij besluitvorming en communiceerde de gemeente vooral reactief, wat bijdroeg aan verdere weerstand (NOS, 2024).

Politisering helpt daarmee verklaren waarom publieke weerstand rondom datacenters pas zichtbaar werd toen de gevolgen lokaal merkbaar werden.

Dit brengt de vraag op of de besluitvorming die hieruit voortkomt democratisch legitiem is. Schmidt (2013, pp. 2–6) onderscheidt drie vormen van legitimiteit: *input*-legitimiteit, de mate waarin burgers invloed hebben via participatie en vertegenwoordiging; *output*-legitimiteit, de mate waarin beleid publieke belangen effectief dient; en *throughput*-legitimiteit, de kwaliteit van het besluitvormingsproces op het gebied van transparantie en verantwoording.

De casus Hollands Kroon laat zien dat inwoners beperkt werden betrokken, wat wijst op een tekort aan input-legitimiteit (NOS, 2024). Masson et al. (2022, pp. 3–8) laten zien dat publieke waarden beperkt worden geborgd in beleid, wat de output-legitimiteit onder druk zet. Gebrekkige transparantie raakt bovendien de throughput-legitimiteit (Masson et al., 2022, pp. 3–8). Democratische legitimiteit maakt het zo mogelijk te analyseren in hoeverre besluitvorming in Noord-Holland transparant, inclusief en maatschappelijk verantwoord verloopt.

Dit onderzoek draagt bij aan bestaande literatuur door datasoevereiniteit te analyseren als publiek belang dat niet alleen nationaal wordt geformuleerd, maar ook lokaal wordt betwist in provinciale besluitvormingsprocessen. Bestaande studies richten zich vooral op energiegebruik, duurzaamheid of nationaal beleid, terwijl het provinciale niveau onderbelicht blijft (Masson et al., 2022, pp. 3–8; Van Es et al., 2023, pp. 1–3). Door Noord-Holland als casus te analyseren, biedt dit onderzoek inzicht in hoe regionale overheden publieke waarden kunnen borgen bij besluitvorming over digitale infrastructuur, nu datasoevereiniteit nationaal hoger op de agenda staat.

Onderzoeksontwerp

Om inzicht te verkrijgen in de wijze waarop het publieke belang van datasoevereniteit wordt vormgegeven binnen de besluitvorming over datacentra in Noord-Holland, is gekozen voor een combinatie van interviews en contentanalyse. Deze methoden vullen elkaar aan doordat zij zowel de perspectieven van de publieke en politieke actoren als die van andere betrokkenen van het debat in kaart brengen.

Interviews maken het mogelijk om de opvattingen, belangen en argumentaties van beleidsmakers, maatschappelijke organisaties en Andere relevante betrokkenen diepgaand te onderzoeken.

Hierdoor kan worden geanalyseerd hoe verschillende actoren het publieke belang definiëren, welke waarden zij centraal stellen en hoe zij de invloed van Big Tech op digitale infrastructuren beoordelen.

Voor de selectie van respondenten is eerst onderzocht waar de meeste en grootste datacentra in Nederland zijn gevestigd. Omdat Noord-Holland de hoogste concentratie datacentra heft, is ervoor gekozen het onderzoek op deze provincie te richten. Vervolgens zijn relevante actoren geselecteerd, waaronder Big Tech-bedrijven met datacentra in Noord-Holland, beleidsmakers en organisaties die betrokken zijn bij vraagstukken rondom datasoevereiniteit en technologie. Deze actoren zijn per mail benaderd voor deelname aan een interview. Uiteindelijk zijn zes interviews afgenomen. Bijlage 2a in de appendix geeft een overzicht van de respondenten. De selectie omvat zowel politici en beleidsmakers als vertegenwoordigers van maatschappelijke organisaties, waardoor verschillende belangen en perspectieven zijn meegenomen. Een beperking is dat geen mederwerker van een Big Tech-bedrijf heeft deelgenomen, terwijl dit een waardevolle aanvulling had kunnen zijn voor een completer beeld van het debat

Voor dit onderzoek is gekozen voor semigestructureerde interviews, omdat deze methode een geschikte balans biedt tussen structuur en flexibiliteit. Halperin & Heath (2020) benadrukken dat semi-gestructureerde interviews onderzoekers in staat stellen om zowel feitelijke informatie te verzamelen als dieper in te gaan op ervaringen (p. 313). Deze combinatie maakt het mogelijk om vooraf bepaalde thema's systematisch te behandelen, terwijl er tegelijkertijd ruimte blijft om door te vragen wanneer relevante perspectieve naar voren komen. Deze flexibiliteit is van belang voor dit onderzoek, aangezien de betekenis van publieke belangen, datasoevereiniteit en de rol van Big Tech afhankelijk is van de interpretaties en ervaringen van verschillende actoren. Halperin en Heath (2020, p. 313) benadrukken dat semigestructureerde interviews het mogelijk maakt dieper in te gaan op ervaringen en betekenissen, waardoor diepere en meer valide informatie kan worden verkregen dan met sterk gestandaardiseerde interviewvormen.

De interviews vinden plaats via Microsoft Teams. Met toestemming van de geïnterviewde wordt het interview digitaal opgenomen, hiervan wordt een transcript gemaakt via NoScribe en veilig bewaard binnen OneDrive van de groep. Voorafgaand aan de interviews zijn er vragen opgesteld opgedeeld in thema's, met eventuele probes. Een overzicht hiervan staat in Bijlage 2b in de appendix.

Vanwege de keuze voor semigestructueerde interviews is de basis van elk interview hetzelfde, maar is er ook genoeg ruimte om per geinterviewde vragen aan te passen. Per organisatie zijn sommige vragen weggelaten of juist toegevoegd, zodat het beter aansluit op de persoon en wat voor informatie deze persoon heeft qua zijn/haar vakgebied.

Voor dit onderzoek is gekozen voor een kwalitatieve contentanalyse, waarbij de interviews inductief zijn gecodeerd. Deze keuze sluit aan bij het exploratieve karakter van het onderzoek. Omdat de wijze waarop actoren over datasoevereiniteit, publieke belangen en datacenters spreken sterk kan variëren, is het noodzakelijk eerst open te coderen zonder vooraf vastgestelde categorieën. Door elke zin te coderen op basis van waar de respondent naar verwijst, ontstaat een overzicht van terugkerende betekenissen en patronen. Halperin & Heath (2020) stellen dat categorieën laten ontstaan vanuit de data effectief is voor het analyseren. Nadat het inductief coderen voltooid is, worden de meest voorkomende en relevante codes samengebracht in hoofdcodes, die vervolgens worden geclusterd in bredere thema's. Deze tweede stap bevat een licht deductief component, omdat de thematische ordening wordt geïnformeerd door de theoretische begrippen uit het onderzoek, zoals datasoevereiniteit, publieke waarden en politisering.

De uiteindelijke thema-indeling weerspiegelt zowel empirische patronen als theoretische relevantie. Zo omvatten de thema's onder meer datasoevereiniteit, publieke belangen, externe actoren, overheid en bedrijven. Deze werkwijze waarborgt dat de analyse zowel data-gedreven als theoretisch verankerd is.

Analyse

Politisering

In de interviews komt naar voren dat datacenters niet langer uitsluitend worden gezien als technische infrastructuur voor digitalisering en economische groei. Respondenten spreken steeds vaker over publieke belangen, democratische controle en de rol van verschillende actoren in besluitvorming rondom digitale infrastructuur. Daarmee verschuift het debat van een technisch naar een politiek vraagstuk. Dit sluit aan bij Monstadt en Saltzman (2025), die beschrijven hoe infrastructuur politiseert zodra de maatschappelijke gevolgen zichtbaar worden voor burgers, bestuurders en andere betrokken partijen.

Een belangrijk patroon dat uit de interviews naar voren komt, is de centrale rol die respondenten toekennen aan de overheid.

Vrijwel alle respondenten zien de overheid als de actor die uiteindelijk verantwoordelijk is voor het beschermen van publieke belangen rondom data en digitale infrastructuur. Zoals Open State Foundation stelt: *"*De overheid beheert onze data en dat doet die namens de samenleving*"*.

Voor respondenten zijn data en digitale infrastructuur daarmee niet alleen technische of economische vraagstukken, maar ook publieke verantwoordelijkheden. Tegelijkertijd blijkt uit de interviews dat deze verantwoordelijkheid niet altijd samengaat met volledige controle. Verschillende respondenten wijzen erop dat de overheden steeds afhankelijker worden van externe partijen voor digitale diensten en infrastructuur. Public Spaces benoemt daarbij een structureel tekort: wetgeving bestaat, maar handhaving blijft grotendeels uit. Hierdoor ontstaat een spanning tussen verantwoordelijkheid en daadwerkelijke zeggenschap, wat Schmidt (2013) zou omschrijven als een tekort aan throughput-legitimiteit.

Die spanning wordt verder zichtbaar in de manier waarop besluitvorming rondom datacenters is georganiseerd. Lokale overheden ervaren de gevolgen van datacenters het directst, maar beschikken niet altijd over de bevoegdheden om zelfstandig besluiten te nemen. In Haarlemmermeer werden grote datacenters vergund via het bestemmingsplan van de provincie, zonder dat de gemeenteraad daar per individueel geval over kon beslissen. De raad ervaarde dit als een directe aantasting van zijn democratische rol en reageerde met moties en een eigen juridisch onderzoek:

> Dat heeft ertoe geresulteerd dat de Raad moties heeft ingediend waarin ze heeft aangegeven dat het huidige beleid moet worden aangescherpt. En de tweede consequentie is dat de raad toch nog zelf juridisch onderzoek doet om te checken of inderdaad het standpunt wat ze van het college gehoord heeft een acceptabel standpunt is.

Het feit dat de raad zelf juridisch onderzoek liet uitvoeren, laat zien hoe groot de spanning was tussen formele bevoegdheden en de verantwoordelijkheid die zij voelde richting inwoners. Schmidt (2013) stelt dat legitimiteit niet alleen afhankelijk is van beleidsuitkomsten, maar ook van de mogelijkheid voor betrokken actoren om invloed uit te oefenen op de besluitvorming. De discussie gaat daarmee niet meer alleen over de wenselijkheid van datacenters, maar over wie daar uiteindelijk over mag beslissen.

Naast overheden spelen ook andere actoren een belangrijke rol binnen dit proces. Meerdere respondenten wijzen op de invloed van technologiebedrijven, brancheorganisaties en lobbygroepen.

Een CDA-respondent verwoordt dit als volgt: “Er wordt gelobbyd en verschillende partijen proberen invloed uit te oefenen op hoe het debat wordt gevoerd. Dat gebeurt niet alleen lokaal of nationaal, maar ook internationaal.”

Hierdoor wordt duidelijk dat besluitvorming rondom datacenters allang niet meer alleen een zaak van overheden is, maar plaatsvindt binnen een breder politiek speelveld. De respondent van Setup voegt daar een scherpe observatie aan toe: ook AI wordt nu als een natuurkracht gepresenteerd waaraan niemand zich kan onttrekken, terwijl die vanzelfsprekend ter discussie zou moeten staan. Zoals Monstadt en Saltzman (2025) beschrijven, neemt de politiek lading van infrastructuur toe naarmate meer actoren betrokken raken bij de besluitvorming en verschillende belangen met elkaar botsen. Wanneer technologie onvermijdelijk wordt geframed, wordt politieke discussie daarover structureel bemoeilijkt.

Tegelijkertijd laten de interviews zien dat deze verschillende belangen niet uitsluitend leiden tot conflict. Respondenten benadrukken juist dat de samenwerking noodzakelijk is om vraagstukken rondom datacenters en digitale infrastructuur aan te pakken. Zoals de respondent van Public Spaces stelt: “Er zit ook een samenwerkingskans in. Als individueel bedrijf os als individuele gemeenten of als individuele stichting kom je niet zo heel ver. Er zit denk ik een heel groot belang in samenwerking.”

Respondenten zien politisering daarmee niet uitsluitend als een bron van tegenstellingen. Juist omdat zoveel verschillende partijen betrokken zijn bij datacenters, wordt samenwerking gezien als een noodzakelijke voorwaarde om tot oplossingen te komen. De politisering van datacenters speelt zich op meerdere niveaus af: het gaat niet alleen om de vraag of datacenters wenselijk zijn, maar ook om vragen rondom verantwoordelijkheid, bevoegdheden en invloed. Datacenters worden hierdoor niet langer uitsluitend benaderd als technische infrastructuur maar als een onderwerp waarin publieke, private en maatschappelijke belangen voortdurend met elkaar in onderhandeling zijn.

Datasoevereiniteit

Datasoevereiniteit vormt één van de meest terugkerende thema’s binnen de interviews. Gu (2023) beschrijft hoe controle over digitale infrastructuur steeds belangrijker wordt naarmate technologiebedrijven meer invloed krijgen binnen de digitale samenleving. Hoewel respondenten het begrip verschillend invullen, delen zij dezelfde zorg: publieke instellingen hebben momenteel onvoldoende controle over de digitale infrastructuur waarvan zij afhankelijk zijn.

Die zorg komt het sterkst naar voren in de manier waarop respondenten spreken over Big Tech, vrijwel alle respondenten beschrijven de groeiende afhankelijkheid van een klein aantal technologiebedrijven als problematisch. Public Spaces is direct: “Heel Nederland houdt nog steeds aan dat Microsoft-infuus”.

Ook Open State Foundation wijst op de dominantie positie van grote technologiebedrijven: “Op dit moment wordt er gewoon heel veel opgeslagen door Big Tech bedrijven”.

De respondent van SetUp plaats die afhankelijkheid in een historisch perspectief dat de ernst ervan scherp in beeld brengt: “We hebben onze gemeenschapsvorming voor een korte periode in de geschiedenis van de mensheid overgelaten aan een handjevol Amerikaanse bedrijven. Nou, dan zou je kunnen zeggen, dat was misschien niet zo slim”

Hoewel respondenten dezelfde afhankelijkheid signaleren, leggen zij verschillende accenten. Waar Open State Foundation vooral nadruk legt op controle en transparantie, richten Public Spaces en Setup zich meer op afhankelijkheid van software, platforms en digitale infrastructuur. Gu (2023) beschrijft hoe juist die verankering van technologiebedrijven de kern vormt van het soevereiniteitsvraagstuk.

Als reactie op deze afhankelijkheid wijzen verschillende respondenten naar Europa als alternatief voor de huidige situatie. Daarbij draait het niet uitsluitend om de locatie van data, maar vooral om het verminderen van afhankelijkheid van Amerikaanse aanbieders. Zoals Open State Foundation stelt: “Daarnaast is het in de geopolitieke situatie van momenteel ook heel waardevol als het van Amerikaanse open source naar Europa gaat.”

Respondenten zien Europa niet als een perfecte oplossing, maar wel als een realistisch alternatief voor de huidige afhankelijkheid van Amerikaanse technologiebedrijven. Daarbij draait het niet alleen om waar de data wordt opgeslagen, maar ook om de spreiding ervan. De respondent van Setup voegt daar een belangrijke nuance aan toe: het gaat niet om het simpelweg vervangen van het ene grote bedrijf door het andere, maar om het opbouwen van een weerbaar ecosysteem van meerdere spelers. Controle wordt daarbij niet primair op nationaal niveau gezocht, maar op Europees niveau, waar publieke belangen volgens respondenten beter beschermd kunnen worden en afhankelijkheden beter kunnen worden gespreid.

Naast overheden en organisaties spelen ook burgers een rol in dit debat. Verschillende respondenten benadrukken dat data uiteindelijk van burgers is en dat zij daarom recht hebben op inzicht in en controle over het gebruik van hun gegevens.

Open State Foundation verwoordt dit als volgt: “Burgers hebben dus ook het recht op deze data en kunnen ook verwachten van bijvoorbeeld de overheid dat deze data goed wordt opgeslagen”.

Tegelijkertijd laten de interviews zien dat deze controle in de praktijk vaak beperkt blijft. Digitale infrastructuur is complex en grotendeels onzichtbaar voor gebruikers, waardoor burgers afhankelijk blijven van overheden en organisaties om hun belangen te beschermen.
De respondent van Public Spaces is nuchter over wat burgers realistisch gezien zelf kunnen doen: de primaire veranderingskracht ligt niet bij individuele gebruikers, maar bij de overheid als handhaver en regelgever. Hierdoor ontstaat er een spanning tussen het idee van datasoevereiniteit als individueel recht en de beperkte invloed die burgers daadwerkelijk hebben op de systemen waarin hun gegevens worden opgeslagen en verwerkt.

Deze spanning komt uiteindelijk samen in de manier waarop respondenten spreken over datacenters zelf. Naast controle over data benadrukken zij het belang van controle over de infrastructuur waarop die data wordt opgeslagen. Open State Foundation vat dit als volgt samen: “Het moet in onze handen blijven en wij moeten dus de macht behouden over onze eigen data”.

Uit de interviews blijkt dat respondenten het lastig vinden om van datasoevereiniteit te spreken wanneer de infrastructuur achter die data in handen is van buitenlandse bedrijven. Wanneer overheden afhankelijk zijn van externe aanbieders voor opslag, cloudsystemen of digitale diensten, hebben zij minder invloed op hoe deze systemen worden ingericht en beheerd. Voor respondenten gaat datasoevereiniteit daarom niet altijd over data, maar ook over de datacenters en systemen waarop die data wordt opgeslagen. In meerdere interviews komt naar voren dat controle over data moeilijk los kan worden gezien van controle over de infrastructuur erachter. Datacenters spelen hierin een belangrijke rol, omdat zij een essentieel onderdeel vormen van de digitale infrastructuur, waarop overheden, bedrijven en burgers dagelijks vertrouwen. De interviews laten daarmee zien dat discussies over datacenters niet allen gaan over economische voordelen of ruimtegebruik, maar ook over vragen rondom controle, afhankelijkheid en zeggenschap.

Publieke waarde/belangen

Datacenters zijn de laatste tijd een belangrijk thema rond de publieke opinie gericht op leefbaarheid en de negatieve impact die ze hebben op de omgeving. Dit is te zien aan een verandering van de perceptie over datacenter, de transparantie over data en de impact op de leefbaarheid van het publiek.

Dit sluit aan bij Es et al. (2023), Die beschrijven dat de publieke opinie gericht datacenters in de afgelopen jaren een verandering heeft ondergaan op sociale media vanwege de negatieve effecten die ze meedragen.

Een belangrijke vorm van publieke waarde/belangen is de verandering van deze overtijd. Veel respondenten duiden op de overgang van de perceptie over datacenters in de publieke opinie. Respondenten duiden erop dat de vooruitgang van deze digitale infrastructuur eerst werd gezien als een economische vordering voor de samenleving terwijl vandaag de dag meer gehoor is aan de impact van deze infrastructuur op de leefbaarheid van de bevolking. De fractievoorzitter van het CDA in Noord-Holland zegt het volgende: “Rond 2010 lag de nadruk vaak meer op economische ontwikkeling, investeringen en het faciliteren van digitale groei. Tegenwoordig zie je dat onderwerpen zoals energiegebruik, ruimtelijke impact en ook vragen rondom afhankelijkheid en data soevereiniteit meer aandacht krijgen.”

Andere respondenten duiden erop dat de verandering van deze perceptie gepaard gaat met het gebrek aan transparantie en input die de burger heeft op het besluitproces rond datacenters. Een respondent van Alliander geeft mogelijkheden: “Dat er dan een soort eerste omgevingsvisie is, een consultatieronde, en er kunnen mensen input leveren.”

Deze verandering van publieke perceptie gemeld door meerdere respondenten kan dus gekoppeld worden aan Es et al. (2023), die de negatieve effecten als een hoofdreden ervaren. Andere respondenten gaan door op deze negatieve effecten zoals transparantie en laag input vermogen aan de hand van oplossingen. Dit sluit direct aan op Schmidt (2013) die duidt op meer input, throughput (transparantie) en output in besluitvorming.

Een ander aspect van de publieke belangen is de negatieve impact van datacenters op de leefbaarheid van de bevolking. Factoren zoals ruimtelijke ordening, energieverbruik, watergebruik, warmte uitstoot etc. De respondent van het CDA Noord-Holland is duidelijk: “Bij datacenters zie je dat heel sterk terug. Aan de ene kant ervaren veel mensen datacenters niet direct als iets positiefs; ze nemen ruimte in, vragen veel energie en roepen vragen op over wat de lokale samenleving eraan heeft.”

En de respondent van Alliander geeft het volgende voorbeeld: “Datacenters hebben een enorme impact op het elektriciteitsnet. De vermogens die nodig zijn om een datacenter te draaien zijn groot. Veel groter dan wat jij en ik nodig hebben voor onze lampen en de oven thuis.”

Dit sluit aan op Sovacool et al. (2022), die duidt dat de negatieve effecten van datacenters luider blijken dan de positieve effecten op de lokale gemeenschappen. Ortar et al. (2022) gaat hier dieper op in het energieverbruik en de manier waarop lokale hulpbronnen worden ingezet voor mondiale digitale processen.

De positieve effecten duiden vooral op de economische factoren en de gebruikswaarde die deze digitale infrastructuur levert. Deze factoren duiden op de andere kant van het debat, verteld door diverse respondenten waardoor een boycot onhandig lijkt. De respondent van het CDA Noord-Holland duidt op het belang:

> Aan de andere kant maken we er als samenleving wel voortdurend gebruik van. Dat maakt het ook dubbel. Tijdens dit interview gebruiken we bijvoorbeeld Microsoft Teams en daarmee maken we zelf ook gebruik van digitale infrastructuur en uiteindelijk van datacenters.

Respondenten duiden dus nog steeds op het belang van deze digitale infrastructuur terwijl veel van de theorie gebruikt in dit onderzoek zoals; Monstadt en Saltzman (2025) en Ortar et al. (2022) duiden op een afweging tussen economische factoren en sociale factoren. Hieruit blijkt dat respondenten het economisch oogpunt behouden terwijl de theorie een verlies van dit standpunt benadrukt in belang van het publiek.

Uit de interviews blijkt dat in de besluitvorming over datacenters in de provincie Noord-Holland datasoevereiniteit centraal staat. Dit uit zich in de vormen van meer controle, zeggenschap en het verminderen van de afhankelijkheid van externe actoren zoals Big Tech. Hoewel datacenters nu vaker worden beoordeeld op hun impact op het publiek en de lokale leefbaarheid, blijft een economisch oogpunt aanwezig in de besluitvorming rondom datacenters in Noord-Holland.

Hoofdstuk 3. Het waarborgen van betrouwbare journalistiek in een digitale wereld

Theoretisch kader

De digitalisering van de afgelopen decennia heeft het journalistieke landschap ingrijpend veranderd. De recente innovaties in kunstmatige intelligentie zullen geen ander gevolg hebben. Digitalisering, het gebruik van kunstmatige intelligentie en veranderende manieren en plekken van informatievoorziening dwingen de mediasector om zich aan te passen. Welke veranderingen vinden er plaats en op welke manier kunnen de journalistieke waarden en het publiek belang binnen de mediasector worden verdedigd?

Het publieke belang is een diffuus concept, maar wat betreft de rol van media in een democratie is de meest gangbare theorie dat de media fungeert als de vierde macht in een democratie (Beckers & Van Aelst, 2025). Dat houdt in dat naast de traditionele trias politica, die in Nederland bestaat uit het parlement als wetgevende macht, het kabinet en uitvoeringsorganisaties als uitvoerende macht en de rechtspraak als rechtssprekende macht, er nog een vierde macht is, de pers. Hun taak hierbij is om de traditionele machten te controleren en aan waarheidsvinding te doen of schandalen aan het licht te brengen. Hierbij is het belangrijk dat zij vrij hun werk kunnen doen en zich niet laten tegenhouden door de gevoeligheid van bepaalde onderwerpen (Beckers & Van Aelst, 2025). Daarnaast staat de persvrijheid in artikel 7 van de Nederlandse Grondwet, dat stelt dat iedereen het recht heeft om gedachten te openbaren zonder voorafgaand verlof, behoudens wettelijke verantwoordelijkheden (als een discriminatieverbod).

Over het algemeen heeft digitalisering in de journalistieke sector geleid tot een hamsterwieleffect: men moest meer journalistiek creëren met minder middelen, zo stellen Dodds, Zamith en Lewis (2025, p. 531). Kunstmatige intelligentie kent dezelfde dynamiek, en kan zo een bedreiging zijn voor het bedrijfsmodel van journalistieke organisaties. Echter, AI kan ook ten goede komen aan journalistiek onderzoek en publicatie. AI geeft de mogelijkheid het nieuwsaanbod te personaliseren, wat betrokkenheid met lokaal nieuws en de lokale democratie kan bevorderen (pp. 536-37). Echter, het gebruik van AI als intermediair kan de band tussen journalist en publiek verzwakken (p. 532). In plaats daarvan wordt de macht van grote technologiebedrijven versterkt ten koste van mediabedrijven (p. 535). Als gevolg kan de marktconcentratie in de mediasector verder toenemen (p. 535).

Brousard et al. (2019) onderzoeken hoe AI journalistieke praktijken beïnvloedt. AI kan de journalistiek helpen, door bijvoorbeeld sommige simpele artikelen als sportuitslagen zelf te kunnen schrijven. Een risico van het gebruik van AI is dat er vaak vooroordelen in de algoritmes zitten, die kunnen leiden tot een slechte representatie van sommige groepen in de samenleving. De auteurs stellen dat een proactieve houding op het gebied van AI in de journalistiek het meest gewenst is, waar journalisten samenwerken met AI-tools om hun werk te kunnen verbeteren, maar niet taken te delegeren naar deze modellen.

Benson, Okolo en Oke (2024) bestuderen de invloed van AI op de journalistiek en kijken zowel naar de kant van de journalist als naar de kant van de lezer. Media kunnen een enorme hoeveelheid nieuws verspreiden door AI, doordat hun werk veel efficiënter wordt. Lezers hebben een algoritme dat gebaseerd is op hun interesses, wat nieuwsapps voor hen prettiger maakt om te gebruiken. Aan de andere kant zijn er ethische bezwaren voor het gebruik van AI in de journalistiek. De betrouwbaarheid van artikelen kan in het geding komen als de informatie die uit de AI-tools komt niet klopt.

De manieren waarop grote technologiebedrijven invloed uitoefenen op de media en op de journalistiek wordt onderzocht door Sevignani, Theine en Tröger (2025, p. 806). Ze spreken van *media environment capture*. Hiermee doelen zij op een situatie waarin grote technologiebedrijven niet alleen invloed hebben op de distributie van nieuws, maar op de volledige informatieomgeving waarin journalistiek functioneert. Platformbedrijven bepalen in toenemende mate via algoritmes welke informatie zichtbaar wordt, welke journalistieke content publiek bereikt en welke verdienmodellen voor nieuwsmedia levensvatbaar blijven (pp. 814–815). Hierdoor ontstaat een afhankelijkheidsrelatie waarbij journalistieke organisaties zich moeten aanpassen aan de logica van platformen om zichtbaar en economisch relevant te blijven. Big Tech domineert op verschillende manieren, direct en indirect, informatieomgevingen en oefent op deze manier invloed uit op mediabedrijven enerzijds en journalistieke praktijken anderzijds. Zo passen journalisten nieuwsverslaggeving aan op basis van de algoritmische voorkeuren op sociale-mediaplatforms (p. 814). Daarnaast maakt de journalistiek gebruik van de producten van enkele grote technologiebedrijven, in de productie van nieuws, de publicatie en in analyse van het bereik van nieuws (p. 815). Deze processen kunnen leiden tot *intellectuele monopolisering*, waarbij kennis- en datasystemen worden gecontroleerd door grote technologiebedrijven (p. 808).

Dit heeft negatieve gevolgen voor de informatievoorziening die noodzakelijk is binnen een democratie, zoals fragmentatie van het publieke debat, grotere verspreiding van desinformatie en afnemende zichtbaarheid van journalistieke kwaliteitsinformatie.

Al met al kent kunstmatige intelligentie verschillende gevaren, en dreigt de machtsbalans tussen de media en grote technologiebedrijven sneller in het voordeel van de technologiebedrijven te verschuiven. Dit kan grote negatieve gevolgen hebben voor de informatievoorziening van burgers. Tijdens de kabinetsformatie waarschuwde de Nederlandse mediasector in een brandbrief ook voor de invloed van Big Tech op de informatievoorziening (Riemsma et al., 2025). Dit roept de vraag op hoe traditionele media het publieke belang in een betrouwbare informatievoorziening en de bedreiging hiervan door Big Tech formuleren.

De literatuur laat daarnaast zien dat nieuwsmedia in toenemende mate afhankelijk worden van digitale platformen van distributie en publieksbereik. Nielsen en Fletcher (2023, pp. 484-485) beschrijven platformisering als het proces waarbij platformbedrijven zoals Google Meta of tiktok een steeds centralere rol innemen binnen mediasystemen. Hoewel het gebruik van sociale media in veel landen bijna universeel is geworden verschilt de mate waarin burgers nieuws via deze platformen consumeren aanzienlijk per land (pp. 485-486). Volgens de auteurs heeft deze ontwikkeling gevolgen voor de autonomie van nieuwsmedia, omdat distributie en zichtbaarheid van nieuws steeds sterker afhankelijk worden van platformbedrijven en hun algoritmes (pp. 486-487).

Ook de democratische ‘watchdog’ functie van journalistiek verandert onder invloed van big tech. Schwinges et al. (2023, pp. 2-3) stellen dat nieuwsmedia een belangrijke rol spelen in het controleren van machtige technologiebedrijven en het publiek informeren over hun maatschappelijke invloed. Tegelijkertijd zeggen de auteurs dat journalistieke media steeds afhankelijker worden van dezelfde technologiebedrijbven die zij geacht worden kritisch te controleren (p. 2). Daarnaast blijkt dat de berichtgeving over Big Tech weliswaar kritischer wordt, maar dat nieuwsmedia vaak een relatief passieve rol aannemen, waarbij kritiek vooral via externe bronnen wordt geuit in plaats van door journalisten zelf (pp. 3-4). Hierdoor ontstaat spanning tussen de controlerende democratische functie van de journalistiek en de economische en infrastructurele afhankelijkheid van technologiebedrijven.

Schneiders en Stark (2025) onderzoeken vervolgens hoe platformisering de kwaliteit van publieke communicatie beïnvloed. Volgens de auteurs zorgen sociale-mediaplatforms ervoor dat nieuwsmedia zich steeds meer moeten aanpassen aan de logica van platformen, zoals algoritmische personalisering en focus op engagement (pp. 1-2).

Hierdoor kunnen de journalistieke normen zoals onafhankelijkheid en objectiviteit onder druk komen te staan (p. 2). Daarnaast wijzen de auteurs erop dat sociale media bijdragen aan een gefragmenteerd medialandschap waarin ook niet-journalistieke actoren, influencers en politieke activisten steeds meer invloed krijgen op informatievoorzieningen (pp. 2-3). Dit vormt volgens hen een rsico voor de kwaliteit van publieke communicatie en voor de epistemische rechten van burgers binnen een democratische samenleving.

Van Drunen (2025) bouwt hierop voort door specifiek te kijken naar de afhankelijkheid van nieuwsmedia van AI-bedrijven. De auteur stelt dat mediaorganisaties in toenemende mate afhankelijk worden van externe technologiebedrijven voor AI-tools, cloud-infrastructuur en andere digitale systemen die gebruikt worden binnen redacties (p. 1) volgens van Drunen vormt deze infrastructurele afhankelijkheid een risico voor mediavrijheid, omdat externe AI-bedrijven indirect invloed kunnen uitoefenen op journalistieke besluitvorming en informatievoorzieningen (pp. 1-2).

Onderzoeksontwerp

Dit onderzoek is opgezet met twee pijlers: aan de ene kant literatuuronderzoek, en aan de andere kant interviews met verschillende stakeholders en experts. Bij het literatuuronderzoek ligt de nadruk vooral op het zoeken naar wetenschappelijke artikelen over onderzoeken naar de gevolgen van AI en Big Tech bedrijven voor de media en journalistiek. De bevindingen uit dit onderzoek worden naast de bevindingen gelegd van de geïnterviewden. Wetenschappelijke theorie wordt hiermee getoetst aan de praktijk. De praktijk daarentegen, en heersende opvattingen binnen de journalistieke praktijk, wordt getoetst door wetenschappelijke theorie.

In de selectie van geïnterviewden (zie Bijlage 3a) is in de eerste plaats rekening gehouden met een vertegenwoordiging van traditionele media. De CEO van het mediabedrijf Mediahuis Nederland is geïnterviewd, dat zich in uitgaves als *De Telegraaf* richt op dagelijkse nieuwsvoorziening. Daarnaast is de hoofdredacteur van Vrij Nederland geïnterviewd. Hiermee worden grote en kleine mediabedrijven vertegenwoordigd, met dagelijkse en verdiepende journalistiek. Naast nationale media is ook de hoofdredacteur van het *Dagblad van het Noorden* geïnterviewd. Ook is de algemeen secretaris van de Nederlandse Vereniging voor Journalisten geïnterviewd, die de journalistiek als praktijk en journalisten als beroepsgroep verdedigen. De keus voor deze personen is gemaakt, omdat zij ofwel onder de brandbrief van de mediasector aan de informateur stonden, of in het geval van de hoofdredacteur van *Dagblad van het Noorden*, aangeraden werd door een van hen.

Daarnaast zijn er twee experts op het gebied van kunstmatige intelligentie geïnterviewd. Corinne Cath neemt hierbij een cultureel-antropologisch perspectief, terwijl Raymond de Coninck kennis heeft van de techniek en de implementatie in verschillende sectoren.

De interviews zullen de structuur van een *semigestructureerd interview* hebben. Interviews zijn voorbereid, maar er blijft ruimte om uit te wijken en verdiepende vragen te stellen. De openingsvraag is vaak breed, waarna er versmald wordt om op een specifiek deel verder door te kunnen vragen (Leech, 2002). De drie interviews van personen uit de mediasector zijn benaderd als *elite-interviews*, interviews met actors met een machtspositie en expertise (Halperin & Heath, 2025, p. 378). Om deze geïnterviewden hun verhaal te laten doen, is gekozen voor veel open vragen (Halperin & Heath, 2025, p. 380). Met deze elite-interviews kan het publieke belang dat traditionele journalistiek wordt toegeschreven door de mediasector zelf worden benaderd.

De andere twee interviews waren *expert-interviews* (Halperin & Heath, 2025, p. 381). Hierbij was niet de opvattingen, maar de specialistische kennis van geïnterviewden van belang (Halperin & Heath, 2025, pp. 381-382). Deze interviews hebben het onderzoek verbreed. De opvattingen van de traditionele mediasector zijn aangevuld met kritische noten vanuit expertise.

Interviews zijn gestructureerd op basis van het interviewplan in Bijlage 3b. Ten eerste werd het publieke belang van media besproken, onder meer door te vragen naar de maatschappelijke waarde van journalistiek en op welke manier de betreffende hieraan bijdroegen. Dit vormde de basis van het gesprek, van waaruit veranderingen onder invloed van Big Tech konden worden beoordeeld. De brandbrief van Stichting Media & Democratie (Riemsma et al., 2025), die Sander Heijne, Rien van Beemen en Thomas Bruning allen persoonlijk hebben ondertekend, bood een opening tot het bespreken van de invloed van grote techbedrijven. De vragen zijn open geformuleerd, waardoor geïnterviewden hun eigen prioriteiten konden benoemen. Wanneer het onderwerp niet natuurlijk ter sprake was gekomen, werd expliciet gevraagd naar kunstmatige intelligentie. Bij de expert-interviews was niet de brandbrief, maar waren juist de specifieke onderzoeksthema's van de geïnterviewden lijdend in de loop van het interview. Tijdens de interviews is op indirecte manier gevraagd naar de veranderende informatieomgeving waarin de journalistiek ingebed is. Dit bood inzicht in de mate van media environment capture en de intellectuele monopolisering van de Nederlandse informatievoorziening.

De interviews zijn met het offline programma NoScribe getranscribeerd, door de onderzoekers gecorrigeerd en vervolgens geanalyseerd. De analyse volgt de vorm van een kwalitatieve contentanalyse door middel van het coderen in ATLAS.ti (zie Bijlage 3c). Voor deze kwalitatieve methode is gekozen, omdat deze ruimte geeft voor de complexe inhoud en betekenis van een semigestructureerd interview (Halperin & Heath, 2025, pp. 442). Voor het proces van coderen zijn, aan de hand van de theorie en de in interviews ter sprake gekomen thema's, codes bedacht. Tijdens het coderen werden deze codes aangepast of aangevuld, naargelang de relevantie voor het interview. Er is dus zowel deductief als inductief gewerkt. Door het sorteren van interviewtranscripten in codes kunnen antwoorden op open vragen op een gestructureerde manier vergeleken en geanalyseerd worden (Halperin & Heath, 2025, pp. 390-392, 446). Met deze gesorteerde resultaten kunnen patronen of tegenstellingen in antwoorden van verschillende stakeholders worden herkend (Halperin & Heath, 2025, pp. 449-450).

Analyse

De hoofdvraag van dit onderzoek bestaat uit twee delen. Ten eerste, het publieke belang van een betrouwbare informatievoorziening, waar de media en journalistiek verantwoordelijk voor zijn, en hoe Big Tech en AI hier een gevaar voor vormen.

Publiek belang

Sander Heijne benadrukte dat er een groot verschil zit tussen media en journalistiek. Instanties als voetbalclubs hebben ook eigenmedia, stelt hij. Hij maakt een duidelijk onderscheid tussen media in brede zin en journalistiek. Hij legt dit uit en maakt meteen ook een interessant punt over het gevaar van social media: "Journalistiek gaat over waarheidsvinding (...) en ik vind wij als journalistiek tegenwicht moeten bieden aan social media. Op social media draait alles om clicks. En het middel daarvoor is ook het verspreiden van desinformatie."

Thomas Bruning legt vervolgens uit welk doel de journalistiek dient: "Het doel van de journalistiek is denk ik en dat is denk ik heel belangrijk, in opdracht van het publiek, het publiek eigenlijk te voorzien van onafhankelijke informatie."

Sander Heijne benoemde ook dat hij journalistiek ziet als de vierde macht, wat aansluit op de literatuur van Beckers en van Aelst (2025). Door middel van waarheidsvinding, houd je de poltiek scherp en jaag je ook het publieke debat aan. In een democratie moeten veel verschillende meningen naast elkaar kunnen bestaan, als ze gebaseerd zijn op dezelfde feiten.

Dit benadrukt het belang van een betrouwbare informatievoorziening in de samenleving. Rien van Beemen legde uit dat fusies tussen mediabedrijven nodig zijn om ze niet om te laten vallen en dat dit geen gevaar vormt voor de journalistieke onafhankelijkheid.

Een kritiekpunt is dat als mediaplatformen onder één bedrijf vallen, dat winst wil maken, ze bepaalde geluiden niet laten horen, omdat de geldkraan dichtgedraaid kan worden. Rien van Beemen reageert:

> Het enige wanneer ik in actie kan komen [als het gaat over de inhoud van de kranten die onder mediahuis vallen, HB] is als ik een rechtszaak aan mijn broek heb. (...) Dus NRC en Telegraaf, die onder Mediahuis vallen, hebben geen grenzen waar ze overheen kunnen gaan, waardoor de geldkraan dichtgedraaid wordt. (...) Ik ga niet over de inhoud.

Van Beemen benadrukt dat dat mediaconcentratie geen directe bedreiging vormt voor de journalistieke onafhankelijkheid. Volgens Corinne Cath zijn deze risico's wel degelijk aanwezig, maar zullen deze afgewogen moeten worden tegen alternatieve scenario's:

> De economics van de media is zo, dat wij er bang voor waren dat als dat zou gebeuren, dat een buitenlandse partij heel snel alle, zeg maar, nieuwsonderdelen eruit zou gooien, want daar verdienen ze niet aan.Dus je weet niet wat er gebeurd zou zijn, als ze het niet hadden toegestaan. En het is natuurlijk, ja, het is gewoon niet wat je wil. Het is gewoon toch consolidatie, en daar weten we gewoon van, dat gebrek aan diversiteit leidt tot eenheidsworst. Maar het is een beetje kiezen tussen a rock and a hard place.

Gevaar van kunstmatige intelligentie en Big Tech

Een gevaar is dat als er gebruik wordt gemaakt van andere bronnen, mensen zich gaan baseren op alternatieve feiten. Dit benadrukt Rien van Beemen, die stelt dat het nu "al misgaat" doordat mensen hun nieuws niet uit betrouwbare bronnen halen.

De zorgen van Beemen hangen volgens Corinne Cath samen met bredere ontwikkelingen in het medialandschap. Waar mensen vroeger grotendeels vertrouwden op traditionele nieuwsmedia als bron van betrouwbare informatie, is het tegenwoordig veel moeilijker geworden om vast te stellen wat waar is.

Corinne Cath noemt hier "*epistemic fragmentation',* en laat zien hoe gedeelde waarheden steeds verder uiteenvallen.

> Maar wat je gewoon ziet is wat Dana Boyd in, nou, ik geloof 2017 heeft hij een heel mooi stuk geschreven over epistemic fragmentation. Dus het, het fragmenteren van hoe je kan weten of iets wel of niet waar is. Want we wisten heel erg lang, nou, het staat aan de krant, dus is het waar. En en dat is nu veel moeilijker, omdat mensen dus op een heleboel verschillende sources hun informatie in hun nieuws halen.

Dit kan gerelateerd worden aan Big Techbedrijven, die door hun algoritmen iedere gebruiker een tijdlijn voorschotelen, die aansluit bij hun ideeën over de wereld. Hierdoor geloven mensen niet meer in dezelfde feiten, wat negatieve gevolgen heeft voor de kwaliteit van het maatschappelijk debat en de democratie.

Ook het verdienmodel van media wordt ook bedreigd door AI en Big Tech bedrijven. Dit bestaat uit twee delen: journalistieke content verspreiden op Big Tech apps als Instagram is heel lastig en AI-modellen worden getraind met content van de media, waar ze niet voor betaald worden. Zo noemt Sander Heijne: "Je moet [op een social media post van Vrij Nederland, HB] op een link klikken, die je dan naar ons leidt (...) en dat willen die social mediabedrijven niet, een link waardoor je [op hun app, HB] weggaat."

Rien van Bergen noemt ook nog: "Daar zetten we ook op in, een verdienmodel waarin de makers [van content, HB] betaald krijgen. Er wordt niks betaald door ChatGPT en dat soort bedrijven."

En Evert van Dijk vult aan: "Alles wat wij op internet zetten, wordt direct overgenomen door alle AI's."

Corinne Cath ziet ook dat de groeiende invloed big tech als bedreiging voor het verdienmodel van traditionele media. Daarnaast sluit Thomas Bruning zich aan bij de kritiek van Heijne, van Bergen en Cath op de positie van big tech in het huidige medialandschap. Ook volgens Bruning profiteren grote techbedrijven financieel van hun positie, en bepalen zij de voorwaarden van hoe nieuwsorganisaties hun publiek kunnen bereiken.

> Want zij romen, zou je kunnen zeggen, 80% van de inkomsten die potentieel bij die makers terecht hadden kunnen komen, romen ze af doordat ze 80% van de advertentiemarkt hebben alle kennis hebben over de data van de gebruikers. Dat is het ene probleem, en het andere is dus zij bepalen volledig de spelregels voor die toegankelijkheid.

Het probleem van Big Techbedrijven is dat zij zelf geen informatie leveren, maar zo machtig zijn geworden dat zij onmisbaar zijn geworden voor media om hun informatie te verspreiden. Kranten hebben platforms als google nodig om hun online artikelen op te plaatsen, die vervolgens het leeuwendeel van de advertentie-inkomsten zelf houden. Dit geldt niet voor de inkomsten die met de advertenties in de papieren krant worden verdiend. Hieruit kan geconcludeerd worden dat een grotere afhankelijkheid van Amerikaanse techbedrijven wenselijk is, omdat regelgeving die het verdienmodel van de traditionele media in stand houdt ingewikkeld is. Dat legt Raymond De Coninck in het volgende stuk uit.

Voorgestelde oplossingen

Als oplossing hiervoor willen zij een level playing field. Dat houdt in dat Big Tech zich aan dezelfde regels moet houden als elk ander bedrijf. Sander Heijne wil graag dat de EU met strenge regels komt op deze gebieden en anders de toegang weigert tot de EU voor deze bedrijven, vergelijkbaar met wat Amerika wilde doen met TikTok. Beiden willen dat er een verdienmodel komt voor kranten wiens artikelen worden gebruikt om LLM's te trainen. Voormalig AI-strateeg Raymond de Coninck reageert op de vraag of dit haalbaar is: "Ik kan me voorstellen dat dat de toekomst is. Maar als dat al gebeurt, dan zal dat vergelijkbaar zijn met Spotify, waar je 0,0001 cent krijgt als iemand je nummer streamt."

Ook het opstellen van strengere regels aan Big Techbedrijven gaat niet zomaar, stelt hij. Veel van die bedrijven hebben al eens een miljoenenboete gekregen van de EU, en vervolgens betalen ze die en wordt het probleem niet opgelost. Het ingewikkelde is dat te strenge regelgeving geopolitieke gevolgen kan hebben: "De EU-AI Act geldt voor bedrijven in Europa, maar ook voor alle bedrijven die met Europa zakendoen. Dus, wereldwijd hebben Amerikaanse problemen last. Daarom wordt er ook weer gedreigd met nieuwe tarieven."

De Coninck noemt dat Europese alternatieven voor Amerikaanse en Chinese Big Techbedrijven, wel bestaan, en dat het niet aan de kwaliteit van die programma's ligt, maar aan de integratie ervan. Als voorbeeld geeft hij het Zwitserse e-mailprogramma Proton. Echter, lijkt het creëren van een digitaal Europees ecosysteem op de lange termijn wel noodzakelijk te zijn, als gekeken wordt naar de conclusies van deze interviews. Evert van Dijk geeft ook aan dat zijn bedrijf wellicht in de komende maanden over kan stappen op Big Tech bedrijven. Het verdienmodel van traditionele media en de betrouwbare informatievoorziening, die cruciaal zijn voor de democratie, staan onder druk door Amerikaanse Big Techbedrijven. Het reguleren van deze bedrijven is nodig, maar zal nadelige geopolitieke gevolgen hebben. Het is gebleken dat het mogelijk is om Europese alternatieven te creëren en er ligt een grote verantwoordelijkheid bij de overheid om deze breder in de samenleving te implementeren.

Hoofdstuk 4. De Tweede Kamer Commissie voor Digitale Zaken, digitale soevereiniteit en het publliek belang

Onderzoekskader

Volgens Kaal en Hoetink (2020) loopt de Tweede Kamer structureel achter op technologische ontwikkelingen. Het parlementaire debat richt zich eerst op “de kansen en voordelen van bepaalde digitale toepassingen,” waarna risico’s en publieke waarden later aandacht krijgen (p. 27). Vaak gebeurt dit pas “nadat [risico’s] zich in de praktijk hebben laten zien” (Kaal & Hoetink, 2020, p. 5). Daarmee ontbreekt het aan langetermijnvisie en concrete sturing, terwijl de politiek risico’s “op de lange termijn vóór” moet zijn, “ook als deze nu niet zichtbaar zijn” (Six Dijkstra & Kathmann, 2024, p. 3).

Deze achterstand komt mede voort uit bestuurlijke fragmentatie. Het debat is verspreid over verschillende domeinen, wat de effectiviteit vermindert; dit komt eerder door informatieovervloed dan informatietekort (Kaal & Hoetink, 2020, pp. 5, 21). Ook Clingendael (2026) wijst op gebrekkige informatiedeling op hoog ambtelijk niveau: de casussen Zivver en Nexperia tonen aan dat “kennis, kennisdeling en een heldere chain of command onmisbaar” zijn (p. 3). Beide analyses wijzen op hetzelfde kernprobleem: de overheid mist overzicht over de betrokken overheidspartijen en maatschappelijke organisaties (Kaal & Hoetink, 2020, p. 5).

Dit wijst op een structureel coördinatieprobleem in parlementaire en ministeriële besluitvorming, terwijl het internet inmiddels cruciale infrastructuur vormt en direct raakt aan staatsveiligheid (Pohle & Thiel, 2020, pp. 6-9). Daarmee staat strategische autonomie onder druk: “het vermogen, de capaciteiten en de controle om te beslissen over, en te acteren op, essentiële onderdelen van onze economie, samenleving en democratie” (Six Dijkstra & Kathmann, 2024, p. 3). Digitale afhankelijkheid maakt cybersecurity zo tot een kwestie van nationale veiligheid.

Tegen deze achtergrond verschuift de focus naar digitale soevereiniteit en strategische digitale infrastructuur. Omdat vitale digitale infrastructuur volgens Clingendael (2026) lastig te definiëren is, verkiest zij strategische digitale infrastructuur: infrastructuur waarbij “in geval van verstoring, uitval of manipulatie dermate ernstige gevolgen kunnen optreden dat deze de nationale veiligheid kunnen schaden” (p. 2). Digitale soevereiniteit moet deze infrastructuur waarborgen via dataveiligheid en continuïteit van dienstverlening (Clingendael, 2026, p. 1).
SURF, door Clingendael aangehaald als voorloper in de Nederlandse publieke sector, definieert dit als zeggenschap, invloed, regie, keuzevrijheid en innovatiekracht (Clingendael, 2026, pp. 22, 25).

Digitale soevereiniteit gaat echter niet alleen om staatsautonomie, maar ook om raamwerken waarin burgers keuzevrijheid behouden. Daarmee raakt het concept aan collectieve identiteit: wat als publiek belang geldt, en welke normen en waarden de samenleving vormgeeft (Fratini & Musiani, 2024, pp. 1722-1725). De centrale uitdaging is dus het behoud en de ontwikkeling van publiek toegankelijke structuren die brede participatie mogelijk maken en zowel individuele als collectieve keuzevrijheid versterken (Fratini & Musiani, 2024, p. 1725).

Six Dijkstra en Kathmann (2024) stellen dat het cruciaal is dat "Nederlandse waarden in Europese en internationale context geborgd zijn" (p. 9). Zij wijzen op asymmetrie tussen het EVRM en de Amerikaanse Grondwet: "[z]o geldt de Amerikaanse Grondwet niet voor Nederlandse burgers, maar geldt het EVRM wel voor Amerikaanse burgers" (p. 9). Die spanning wordt versterkt door verschillen rond vrijheid van meningsuiting en privacy, en doordat de VS gegevens van niet-Amerikaanse burgers kan opvragen bij Amerikaanse clouddiensten, ook wanneer die op Europese servers staan (Van Eeden et al., 2025, p. 12). Digitale soevereiniteit draait daarmee niet alleen om techniek of strategie, maar om het regime waaronder digitale infrastructuren en persoonsgegevens vallen. Toch verdwijnt deze normatieve dimensie vaak naar de achtergrond. Big Tech kan publieke waarden ondermijnen doordat haatzaaiende content zich snel verspreidt, en advertentiebedrijven en masse persoonsgegevens beheren en hiermee de surveillancetechnologieën van nationale inlichtingendiensten evenaren, zonder vergelijkbare democratische controle of publieke verantwoording (Stolwijk et al., 2024, p. 40).

In discussies over digitale soevereiniteit krijgt economische efficiëntie vaak voorrang boven normatieve overwegingen: zij fungeert tegelijk als oorzaak van afhankelijkheid en als voorgestelde oplossing. Volgens Six Dijkstra en Kathmann (2024) kozen overheden door "laissez-faire en neoliberale kortzichtigheid" en bezuinigingsdruk vaak voor Amerikaanse *hyperscalers* omdat dit op korte termijn goedkoper leek (p. 7). Zulke keuzes zijn organisatorisch begrijpelijk, maar laten langetermijngevolgen buiten het inkoopbeleid (Six Dijkstra & Kathmann, 2024, p. 5).

Daardoor vloeien kennis, expertise en controle over Nederlandse digitale infrastructuur weg. De nadruk verschuift van systeemkennis naar platformervaring, bijvoorbeeld met Microsoft, wat leveranciersafhankelijkheid versterkt (Six Dijkstra & Kathmann, 2024, p. 2). Gomes en collega's (2026) duiden dit als *vendor lock-in*: afhankelijkheid door gebrek aan transparantie, interoperabiliteit en controle, waardoor overstappen moeilijker wordt (p. 9).

Deze afhankelijkheid raakt ook de Nederlandse uitgangspositie. Hoewel Nederland sterk staat door digitale infrastructuur, innovatiekracht en toonaangevende universiteiten (Karremans & Van Marum, 2025, p. 3), neemt Big Tech-dominantie volgens NLnet (2024, p. 2) existentiële proporties aan voor de Europese economie en democratie. De achterstand op Amerikaanse en Chinese AI-capaciteiten verkleint bovendien de invloed op AI-ontwikkeling en -regulering (Ministerie van Economische Zaken en Klimaat, 2024, p. 10). De afhankelijkheid is breder dan AI: ook data-uitwisseling, cloud en internetkabels worden gedomineerd door Big Tech-hyperscalers als Microsoft, Meta, Amazon en Alphabet (Stolwijk et al., 2024, p. 35). Daarom is het voorkomen van nieuwe machtsconcentratie cruciaal (Van Eeden et al., 2025, p. 33).

Naast Europese samenwerking moeten het tekort aan digitale professionals en regeldruk worden aangepakt om structurele achterstanden en strategische afhankelijkheden te verminderen (Beljaarts, 2025, pp. 1-3). Beljaarts stelt dat het kabinet-Schoof de analyse van het Draghi-rapport grotendeels deelde: digitalisering en technologie-investeringen moeten Europese topprioriteiten zijn. Hoewel Nederland volgens hem goed presteert op innovatie-investeringen met oog voor publieke waarden, blijven private en duurzame investeringen in zeekabels en datacenters achter (Beljaarts, 2025, pp. 4, 6).

Aan ambitie ontbreekt het niet: in het coalitieakkoord van kabinet-Jetten geldt digitale autonomie als uitgangspunt, moeten strategische afhankelijkheden worden afgebouwd en wordt “investeren in een sterke en onafhankelijke Nederlandse en Europese-Techsector” als prioriteit genoemd (Democraten 66 et al., 2025, pp. 58-59). In de beleidspraktijk lijkt hiervoor echter geen budget vrijgemaakt. In een recent debat van de Commissie voor Digitale Zaken (DiZa) benadrukken Kamerleden dat investeringen uitblijven en trekken Pro, JA21 en BBB marktlogica in twijfel, vooral rond cloud, AI en zeekabels (Commissie Digitale Zaken, 2026). Hoewel beleidsdocumenten structurele investerings- en schaaltekorten signaleren (Beljaart, 2025; Karremans & Van Marum, 2025), vertaalt het kabinet deze analyse niet direct naar publieke investeringen. Aerdts ziet AI-gigafabrieken primair als *private businesscase* en de overheid als *facilitator* van randvoorwaarden, wat het besluit verklaart om niet deel te nemen aan een Europese tender voor AI-infrastructuur (Commissie Digitale Zaken, 2026).

Vooralsnog richt Aerdts zich op publieke afname en inkoop. De overheid kan als *launching customer* richting geven aan Europese digitale diensten en aanbestedingen, maar deze aanpak laat twee vragen open: hoe hoge ontwikkelings- en investeringskosten worden opgevangen, en hoe overstapdrempels en bestaande afhankelijkheden de transitie naar alternatieven bemoeilijken. De Nederlandse Digitale Dienst lijkt voorlopig de meest concrete uitwerking van de ambities uit het coalitieakkoord. Deze moet Rijksbrede digitalisering ondersteunen, afhankelijkheid van externe IT-leveranciers verminderen en digitale expertise binnen de overheid versterken (Democraten 66 et al., 2025, pp. 58-59). Digitale soevereiniteit en bestuurlijke fragmentatie krijgen hiermee duidelijk meer bestuurlijke aandacht, maar de vertaling naar effectief beleid roept nog belangrijke vragen op over coördinatie, uitvoering en institutionele capaciteit.

Onderzoeksontwerp

Dit onderzoek analyseert hoe digitale soevereiniteit wordt beschreven, het publiek belang wordt vormgegeven, en hoe zich dit via DiZa vertaalt naar concrete beleidsplannen. Exploratieve en descriptieve elementen van onderzoek worden hierbij gecombineerd. Het exploratieve deel (Bryman, 2021) verkent welke invulling en kernmerken er worden gegeven aan de begrippen digitale soevereiniteit en het publiek belang door literatuur, commissieleden en experts. Het descriptieve deel (Yin, 2018) brengt vervolgens systematisch in kaart hoe de DiZa de invulling van de begrippen vertaald naar concrete beleidsplannen. De beschrijving van de werking en resultaten van de commissie is uitsluitend gevraagd aan leden van de commissie.

De eerste academische expert hebben we door suggesties vanuit de NDC weten te benaderen, en via deze expert heeft ook een collega zich aangesloten. Beide experts hebben een achtergrond in media en de cloud, en konden uitwijden over digitale invloeden op een meer individueel niveau. Om interviews te regelen met de commissieleden hebben we elk commissielid benaderd en uitgenodigd voor een interview per e-mail, en is mevrouw Kathmann benaderd via een tussenpersoon. Uiteindelijk zijn 4 commissieleden geïnterviewd van verschillende politieke partijen die zich op verschillende plekken in het politiek spectrum bevinden, waarvan twee partijen in het kabinet zitten en twee in de oppositie (zie Bijlage 4a). Op deze manier hebben we een brede voorstelling kunnen maken van de commissie en haar standpunten.

Er is gekozen voor individuele *face-to-face* interviews, omdat interviews meestal meer diepgang en gedetailleerde antwoorden bieden dan enquêtes (Bryman, 2021). Deze diepgang is gewenst om een volledig beeld te krijgen van de invulling en besluitvorming rondom digitale soevereiniteit en het publiek belang. Het type *face-to-face* interview faciliteert deze diepgang verder (Halperin & Heath, 2020). Daarnaast is gekozen voor semi-gestructureerde interviews omdat dit ruimte biedt voor doorvragen en opheldering van antwoorden (Bryman, 2021) zonder de mogelijkheid van onderlinge vergelijking kwijt te raken zoals bij een ongestructureerd interview. De hoofdthema's van de interviewvragen zijn: persoonlijke achtergrond, definities van digitale soevereiniteit en het publiek belang, kabinet, en commissie. Voor de academici zijn vragen over het thema betreffende de commissie geschrapt. De specifieke gebruikte interviewvragen zijn terug te vinden in Bijlage 4b. De vragen zijn geïnspireerd op de kernbegrippen van onze deelvraag en dit onderzoeksrapport. Dit betekent dat er extra focus lag op het definiëren van digitale soevereiniteit en het publiek belang, en het omschrijven van het proces waarin DiZa tot concrete beleidsadviezen overgaat. Ook is gevraagd naar de meningen over continuïteit binnen kabinetsbeleid, aangezien dat als een belangrijk onderdeel in ons literatuuronderzoek naar voren is gekomen.

De methode van kwalitatieve contentanalyse stelt ons in staat om gestructureerd te onderzoeken welke thema’s aan bod komen, patronen te herkennen, en betekenissen en doelen te achterhalen (Halperin & Heath, 2020). Hiervoor zijn de interviews na afname getranscribeerd met het lokale open-source programma noScribe, waardoor gegevens privacyvriendelijk zijn behandeld. Vervolgens zijn de transcripten in AtlasTI abductief gecodeerd aan de hand van het coderingsschema in Bijlage 4c. Abductief coderen houdt in dat er zowel vanuit het theoretisch kader codes worden opgenomen (deductieve werking), als uit de resultaten zelf (inductieve werking). Het is een middenweg tussen deductief en inductief. Dit past bij ons onderzoek vanwege de noodzaak om de interviews in context te kunnen plaatsen en de thema's die alleen in de interviews worden benoemd ook een plaats te kunnen geven. De ontstane hoofdthema’s in de codes zijn: Probleemanalyse, natuur DiZa, werking DiZa en Definities. Definiëring van codes met bijbehorende voorbeelden kunnen ook in Appendix D-3 worden teruggevonden.

Analyse

Kerndefinities

De interviews bieden een basis voor een definitie van digitale soevereiniteit. Ten eerste gaat het over “controle houden over onze data, infrastructuur en informatie,” zoals Zwinkels het verwoordde. Vermeer geeft een vergelijkbare definitie. Kathmann gebruikt niet het woord controle, maar geeft aan dat het voor haar betekent “dat je in de bestuurdersstoel zit,” wat wel controle impliceert. Echter, zoals Kathmann aangeeft, “dat betekent nog niet altijd dat je dat allemaal zelf doet.” Volledige onafhankelijkheid wordt door geen van de commissieleden nagestreefd, maar wel moet de overheid bewuster keuzes maken, waarbij er moet worden gekeken naar de risico's. Vermeer voegt toe dat er ook opgepast moet worden voor binnenlandse afhankelijkheden, want “als je van één systeem afhankelijk bent, dan ben je ook niet onafhankelijk genoeg.” Het afbouwen van afhankelijkheden om meer controle te hebben als Nederland staat dus centraal.

Het wordt als het publieke belang beschouwd door Zwinkels om grip te hebben op de digitale wereld, want “die digitale wereld, ja, is ook gewoon de echte wereld geworden [...] en raakt ook onze democratie”. De digitale systemen worden door de kamerleden als essentieel onderdeel van ons functioneren gezien. Daarnaast wordt de nationale veiligheid, maar ook de relatie van de overheid met de Nederlanders benoemd: dat “digitale zaken gewoon over mensen gaat”, aldus Kathmann. El Boujdaini geeft aan dat het ook specifiek over het vertrouwen van burgers in de overheid gaat. Het publieke belang ligt dus in het verlengde van de definitie van digitale soevereiniteit, omdat heel Nederland de effecten ervan voelt.

Probleemanalyse

De realiteit spiegelt het literatuuronderzoek: er is gebrekkige communicatie, mede door bestuurlijke fragmentatie. Kathmann zegt dat er “niet ministerieoverstijgend gewerkt kan worden”, mede doordat er geen minister voor digitale zaken is. Vermeer benadrukt dat digitale zaken een ministerie – en niet een portefeuille – zou moeten zijn; omdat het “over alle ministeries heen een rol zou moeten spelen,” terwijl er nu onduidelijkheid is: “wie moet hier de lead innemen?”. Ook Zwinkels benadrukt meer centrale regie en coördinatie. De digitale dienst zou hiervoor moeten zorgen, zodat “niet elk ministerie het wiel aan het uitvinden is, maar dat je daarin die kennisdeling ook op gang brengt.”

Kennis en kennisdeling blijven knelpunten. Ferrari Braun stelt dat zowel in bestuurs- als in uitvoeringsinstanties expertise mist. Bestuurders kost het tijd om de technische aard van de vraagstukken te begrijpen; overheidseigen digitale infrastructuur is duur en vergt kostbaar personeel –een investering in het bouwen van capaciteit en trainen van personeel die de overheid liever niet lijkt te maken. Volgens Kathmann is het gevolg "dat je niet eens meer weet hoe je dingen zelf moet maken." Vermeer deelt deze zorg: "hoe krijgen we de mensen die er verstand van hebben daar ook naar die ministeries toe?"

Maar, zegt Vermeer: "als je wil dat allerlei dingen in Nederland gebeuren, moet je ook [voor] het bedrijfsleven faciliteren dat ze het uit kunnen voeren." Zwinkels deelt dit standpunt: "als je soevereiner wilt worden […] dan zul je ook die alternatieven moeten hebben. En dat zit vaak toch ook op die economische ontwikkeling." Ook Ferrari Braun voorziet een boost voor de Nederlandse economie en de ontwikkeling van talent als gevolg van het *herbouwen* van digitale infrastructuur. Herbouwen blijkt een bewuste woordkeuze, licht hij toe: voor 2010 was er een sterke Nederlandse sector voor digitale infrastructuur, maar deregulering en machtsconcentratie hebben tot Amerikaanse monopolies geleid.

Volgens Kathmann is er echter "een hele grote maar, en dat is dat er geen geld wordt uitgetrokken. Dus er is wel ambitie en er zijn heel veel woorden, maar er is geen geld." Zonde, stelt Ferrari-Braun:

> Why I love this country is that it does have an industrial policy that allows it to play much bigger than it actually is, [through companies like] ASML, Shell, Philips. […] I wish there was a bit more initiative to try to take a leading role here.

De Tweede Kamer Commissie voor Digitale Zaken (DiZa)

"Ik denk dat het heel erg belangrijk is dat je […] de volgordelijkheid van het proces goed doet; dat we elkaar niet frustreren," zo stelt Zwinkels. We wilden voor dit onderzoek in kaart brengen hoe deze volgordelijkheid er binnen DiZa uitziet. We identificeren drie stappen in dat proces: (a) hoe komt DiZa aan informatie? (b) hoe werkt DiZa intern? en (c) hoe beïnvloedt DiZa het kabinetsbeleid?

Vermeer legde uit dat "incidenten of zaken die gebeuren" de aanleiding vormen voor wat besproken wordt in DiZa. Ook is het soms het geval dat "een [minister(ie)] met een voorstel komt, of er een wet of Europese richtlijn is waarop gereageerd moet worden."

Dit komt overeen met wat er zowel door DiZa-leden als academici benadrukt wordt in de interviews: DiZa is reactief, in plaats van proactief.

Na dit "eerste zetje" laat DiZa zich informeren door allerlei experts: "kennisinstellingen, ondernemers, mensenrechtenorganisaties, techspecialisten, cyberspecialisten" (Kathmann), "ambtenaren, hoogleraren, juristen, [zogenaamde] profiburgers" (Vermeer), maar ook "andere partijen" (Zwinkels). Zwinkels legt uit dat deze experts aan bod komen in rondetafelgesprekken, werkbezoeken en technische briefings. Ze zegt dat het hierbij belangrijk is dat de DiZa-leden "met elkaar hetzelfde kennisniveau hebben." In deze feiten zien wij twee kansen: er moet gehamerd worden op een proactieve rol, en een gedegen informatievoorziening moet worden gewaarborgd.

Wat de interne werking van DiZa betreft is het onzes inziens saillant of DiZa een arena is waar politieke partijen ideologisch met elkaar concurreren, of dat het een technocratische groep is die zich vooral laat leiden door pragmatisme. Alle vier de DiZa-leden benadrukken weliswaar dat expertise noodzakelijk is om plaats te nemen in de commissie – in de woorden van Vermeer is DiZa een groep "nerds die inhoudelijk kijken" – maar ze stellen dat ideologie ook een rol speelt. Zwinkels beschrijft hoe ideologie een rol speelt in DiZa:

> Soms heb je als [DiZa] een bepaald belang met elkaar ten opzichte van de rest van de Kamer. Maar […] uiteindelijk is het wel gewoon een politieke commissie. […] Afhankelijk van je politieke kleur kijk je ook anders naar de vraagstukken.

We zien dat kamerleden met hun eigen ideologie "aan tafel schuiven" en de problematiek benadrukken vanuit hun eigen partijpositie. Maar Zwinkels zegt ook dat ze op basis van de uitkomsten haar fractiegenoten adviseert over hoe ze moeten stemmen. Hieruit wordt een wisselwerking duidelijk tussen partij en commissie, waarbij de ideologische input vanuit de partij naar de commissie stroomt en de pragmatische output van de commissie naar de partij stroomt. Vermeer noemt in het bijzonder het verschil tussen partijen die het binnen EU-verband willen oplossen of op nationaal niveau. Ondanks deze ideologische verschillen komt er toch gemeenschappelijk beleid tot stand, aldus Kathmann:

> Wat tot nu toe ook gelukt is, is om de politiek er […] uit te slopen. Want er zijn heus wel dingen waar je het niet mee eens bent. [Maar] hier deden we het dan steeds andersom. 'Waar zijn we het nou over eens? Zullen we dat dan op papier zetten?' En waar we het dan niet over eens zijn, brengen we naar een politiek debat.

Hieruit blijkt dat het voor stakeholders belangrijk is om te belichten welke onderdelen van problematiek omtrent digitale soevereiniteit de ideologie van partijen overstijgen. Zo heeft een advies meer kans op slagen om overgenomen te worden door DiZa.

Uit de interviews wordt duidelijk dat de invloed van DiZa niet gering is. Zwinkels beschrijft DiZa als kaderstellend en controlerend. Vermeer stelt: “door de positie die wij in debatten innemen, dwingen wij natuurlijk de minister en staatssecretaris ook om een bepaalde richting op te gaan.” Kathmann betreurt het feit dat DiZa niet de positie heeft om het kabinet direct te adviseren. Tegelijkertijd stelt ze wel dat DiZa meer invloed uitoefent dan andere commissies. Dit wordt ook door Zwinkels bevestigd. Deze feiten laten zien dat het belangrijk is voor belanghebbenden om zich bewust te zijn van de invloed van DiZa, en naar kansen te zoeken om inspraak te krijgen in hun beleidsvorming.

Het kabinetsbeleid

De meningen over het kabinetsbeleid zijn over het algemeen positief maar er worden wel een aantal kanttekeningen gemaakt. Kathmann benoemt het gebrek aan financiële middelen: “er staan hele mooie woorden bijvoorbeeld in een coalitieakkoord op dit moment. Maar er wordt nul euro voor uitgetrokken.” Vermeer is kritisch over de hoeveelheid kennis die er op dit onderwerp is: “Ik denk dat er op ministeries en in kabinet zo nog eigenlijk te weinig kennis is over de inhoud zelf.”

Over de nieuwe staatssecretaris is men over het algemeen positief. El Boujdaini zegt: “en je ziet ook dat we nu voor het eerst zo'n bewindspersoon hebben die echt digitale soevereiniteit ook echt in de portefeuille en echt expliciet in de titel heeft staan. Maar je merkt wel dat het al helpt voor de hele acceptatie en de awareness, en ook gewoon stappen kunnen zetten.” Dit wordt ook bevestigd door Zwinkels. Mattis waardeert de weg die de politiek nu in slaat: “Ik denk wat belangrijk is, is dat - en dat zie je volgens mij ook een beetje - politici dat echt een beetje meer op [hun] agenda hebben.” Er wordt ook positief gesproken over de nieuwe digitale dienst die er moet komen, maar er zijn ook zorgen over hoe snel die er kan zijn. Aldus Kathmann: “En voor de zomer is al binnen een maand, hè. Dus ik word daar ook heel zenuwachtig van.”

Als het gaat om continuïteit in vergelijking met vorige kabinetten wordt er vooral positief over het huidige kabinet gesproken. Kathmann ziet verbetering: “Ik zie wel continuïteit, maar ik zie vooral een hele grote plus. Dus in de vorige kabinetten is [digitale soevereiniteit] nooit zo expliciet benoemd.”

Ferrari Braun is ook positief, maar heeft hier wel een kanttekening bij: “I think that it's a step in the right direction from the previous cabinet, but it would be very hard not to take one from where we were coming from. So that's not saying much.”

Conclusie van de analyse

In dit onderzoek was ons doel om in kaart te brengen hoe het publieke belang wordt vormgegeven binnen de Tweede Kamer Commissie voor Digitale Zaken en in welke mate dit terug is te zien in het coalitieakkoord. We zien dat de vier DiZa-leden die wij gesproken hebben digitale soevereiniteit als essentieel zien voor het publieke belang. Toch wordt er niet genoeg gedaan, zo bevestigen alle experts in onze interviews. Uit de probleemanalyse blijkt dat de realiteit de literatuur spiegelt: een gebrek aan communicatie, visie, kennis en investering vormen samen de basis van de problematiek. DiZa lijkt een unieke positie te hebben als een commissie met meer invloed dan andere commissies. Deze invloed is in zekere mate terug te vinden in het coalitieakkoord. Daarom is het belangrijk voor belangenorganisaties om zich bewust te zijn van de werking van DiZa, en kansen om hun besluitvorming te beïnvloeden niet onbenut laten.

Hoofdstuk 5. Hoe Nederlandse overheden het publieke belang van datasoevereiniteit in de Europese besluitvorming over de Digital Services Act identificeren

Onderzoekskader

Naar aanleiding van de mogelijke overname van DigiD en MijnOverheid door het Amerikaanse bedrijf Kyndryl is het politieke discours rondom datasoevereiniteit veranderd. Diverse ministeries zoals Binnenlandse Zaken en Economische Zaken maken zich zorgen over deze overname vanwege de privacy bezwaren hiertegen (De Koning, 2026). Deze overname illustreert hoe datasoevereiniteit als publiek belang beschouwd kan worden. In dit literatuuronderzoek staat de vraag centraal: hoe identificeren Nederlandse overheden het publieke belang van datasoevereiniteit in de Europese besluitvorming over de Digital Services Act (DSA)?

Theoretisch Kader

De DSA is een Europees regelgevingspakket voor onlinediensten. Volgens de Europese Commissie heeft het als doel een digitale ruimte te creëren die de grondrechten van burgers en consumenten beschermt, terwijl universele regels binnen de gehele Europese Unie moeten zorgen voor meer innovatie, groei en concurrentievermogen (European Commission, z.d.). De DSA bouwt samen met de Digital Markets Act (DMA) voort op de E-Commerce Directive (ECD) uit 2000 (Turillazzi et al., 2023, pp. 84-85). De DSA wordt als noodzakelijk gezien om de macht van Big Tech-bedrijven te beperken.

Turillazzi et al. (2023, p. 89) identificeert vier problemen die de DSA moet adresseren: (1) beperkte bescherming van gebruikers en toezicht op digitale diensten, (2) risico's voor grondrechten en vrijheden van gebruikers, (3) machtsmisbruik door online platformen die markttoetreding belemmert en (4) gebrek aan transparantie van algoritmes en slechte handhaving van de bestaande regels. De Europese Commissie stelt dat de burger centraal staat in de DSA, deze voor verschillende actoren voordelen oplevert en zal zorgen voor democratische controle (Turillazzi et al., 2023, p. 88). Volgens de European Data Protection Supervisor (EDPS) zijn effectieve handhaving en implementatie noodzakelijk voor de werking van de DSA (Turillazzi et al., 2023, p. 91).

De totstandkoming van de DSA is volgens verschillende auteurs sterk beïnvloed door de Big Tech-bedrijven die de DSA juist moet reguleren. Oleart en García (2025, pp. 236-237) tonen hoe Big Tech-bedrijven via *preemptive cooperation* een belangrijke rol hebben gespeeld in de vormgeving van zowel de DSA als de 'Code of Practice on Disinformation'. Bedrijven als Google en Microsoft maakten sinds het begin deel uit van belangrijke expertgroepen, die onder andere betrokken waren bij het opstellen van deze code (Oleart en García, 2025, pp. 245-247). Door zich te positioneren als onmisbare partners vanwege hun expertise, is *co-regulatie* genormaliseerd en ontwikkelt de EU-regels samen met de platforms, zonder Big Tech-bedrijven fundamenteel aan te pakken (Oleart en García, 2025, p. 251). Turillazzi et al. (2023, pp. 94-95) wijzen erop dat de DSA, platforms niet aansprakelijk stellen voor het verspreiden van desinformatie of illegale content, waarmee het voortbouwt op de ECD. In combinatie met *co-regulatie* zorgt dit voor beperkte regulatie, terwijl bedrijven een aanzienlijk aandeel behouden in het uitvoeren van regels binnen hun sector.

Fukuyama et al. (2021, p. 98) stellen dat het grootste gevaar van de machtspositie van de Big Tech-bedrijven niet alleen economisch, maar vooral democratisch is. Door hun *informatiemonopolie* bereikt veel informatie de burgers via deze platforms, waardoor de eigenaren de publieke opinie kunnen beïnvloeden (Fukuyama et al., 2021, pp. 102-103). Robertson (2022, pp. 260-261) sluit goed aan, omdat het laat zien hoe persoonlijke data worden ingezet voor gerichte politieke advertenties. Daarnaast dragen de platforms bij aan de afbraak van de democratie, omdat zij als 'governors of speech' de content selecteren, rangschikken en de vrijheid van meningsuiting bepalen (Robertson, 2022, p. 267). Ten slotte introduceert Robertson (2022, p. 260) het concept *democracy-related harm*, wat alle schadelijke effecten op de liberale democratie zijn, door het gebruik van persoonlijke data.

Het publieke belang verwijst naar datgene wat het welzijn en de fundamentele belangen van alle leden van de samenleving raakt en bevordert (Boot, 2024, p. 114). Boot (2024, p. 114) stelt dat *het publiek* verwijst naar alle leden in de politieke samenleving die als gelijken worden gezien. Hierdoor gaat het om belangen die iedereen aangaan. Het element belang duidt op datgene wat de mogelijkheden van individuen vergroot om hun doelen na te streven (Boot, 2024, p. 115).

Het beschermen van de publieke belangen is een overheidstaak. De Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid (WRR) stelt dat er sprake is van een publiek belang als er een maatschappelijk belang is waarbij de overheid de noodzakelijke verantwoordelijkheid voelt om deze belangen te beschermen.

Aangezien deze belangen zonder overheidsingrijpen onvoldoende beschermd of gerealiseerd worden (WRR, 2000, p. 21). Op basis van deze definitie kan datasoevereiniteit worden beschouwd als potentieel publiek belang.

Falkener et al. (2024, p. 4) conceptualiseert datasoevereiniteit als het vermogen om controle uit te oefenen over het digitale domein. Verder wordt er gesteld dat datasoevereiniteit betrekking heeft op drie lagen van het digitale domein. Dit wordt uiteengezet in een drieslag van de fysieke laag, de code laag en de informatielaag, waarbij onafhankelijkheid op elk van deze drie essentieel is voor datasoevereiniteit. Ten eerste, verwijst de fysieke laag naar hardware en infrastructuur waarop digitale diensten draaien, zoals servers en netwerken. De code laag verwijst naar de regels, waarin ontwerp en standaarden centraal staan. De informatielaag heeft betrekking op de inhoud en data. Controle over deze lagen bepaalt in hoeverre publiek actoren zelfstandig keuzes kunnen maken. Wanneer publieke en maatschappelijke actoren onvoldoende controle hebben over deze digitale lagen, kunnen zij afhankelijk worden van Big Tech-bedrijven. Vanuit het perspectief van de WRR (2000) kan bescherming van deze autonomie worden gezien als een publiek belang.

De bescherming van datasoevereiniteit vindt plaats op een verschillende bestuursniveaus. Deze regulering van digitale technologieën kan worden vormgegeven binnen het concept, *multi-level governance.* Het concept van *multi-level governance* werd geïntroduceerd door Hooghe en Marks (2001), die veronderstelt dat besluitvorming gelijktijdig plaatsvindt op verschillende bestuursniveaus. In de context van de implementatie van de DSA in Nederland vindt dit plaats op lokaal, nationaal en Europees niveau (Hooghe & Marks, 2001, pp. 3-5). *Multi-level governance* is relevant voor de implementatie van de DSA aangezien de Europese commissie als Europese toezichthouder fungeert. Daarnaast is de Autoriteit Consument & Markt (ACM), de nationale toezichthouder voor de implementatie van de DSA in Nederland (ACM, 2025).

De implementatie van de DSA kan worden begrepen aan de hand van een top-down benadering van Sabatier. Sabatier (1986, pp. 116-118) beschrijft een dichotomie in de wijze waarop beleid geïmplementeerd kan worden. De eerste is de *top-down* benadering, waarbij de centrale overheid het beleid formuleert en dit vervolgens aan de lagere overheden delegeert en door laat voeren. De DSA is hier een voorbeeld van, aangezien de regelgeving op Europees niveau wordt vastgesteld en op nationaal niveau wordt uitgevoerd door toezichthouders. Het ACM is de nationale toezichthouder en hoofdverantwoordelijk voor de implementatie van de DSA. Daartegenover staat de bottom-up benadering voor de implementatie van beleid.

Bij de *bottom-up* benadering staat dat lokale actoren centraal staan in de beleidsvorming. Deze tweedeling tussen de *bottom-up* en *top-down* benadering is relevant voor de vraag of Nederlandse overheden discretionaire ruimte hebben bij de totstandkoming, maar ook implementatie van de DSA.

De implementatie van de DSA kan worden geanalyseerd vanuit het onderscheid tussen *inputlegitimiteit* en *outputlegitimiteit*. Scharpf (1999) wijst op de spanning binnen Europese regelgeving die hij conceptualiseert aan de hand van twee vormen van legitimiteit. *Inputlegitimiteit* verwijst naar de mate waarin burgers en maatschappelijke actoren daadwerkelijk betrokken zijn bij besluitvorming. *Outputlegitimiteit* gaat daarentegen over de effectiviteit van beleid en vraagt of de beleidsuitkomsten als wenselijk worden ervaren door burgers. Het onderscheid tussen *inputlegitimiteit* en *outputlegitimiteit* is relevant voor de implementatie van de DSA, omdat het inzicht biedt in de wijze waarop datasoevereiniteit als publiek belang wordt vormgegeven binnen de Europese besluitvorming. Enerzijds kan worden onderzocht in hoeverre Nederlandse actoren betrokken zijn bij de totstandkoming en implementatie van de DSA. Anderzijds kan er gekeken worden naar de vraag of de DSA volgens deze actoren effectief bijdraagt aan het beschermen van datasoevereiniteit als publiek belang.

Dit onderzoek is zowel wetenschappelijk als maatschappelijk relevant. Vanuit een wetenschappelijk perspectief bouwt het voort op het onderzoek van Falkner et al. (2024), die zich primair focust op Europees niveau, door te analyseren hoe verschillende Nederlandse overheden het publieke belang van datasoevereiniteit identificeren en hoe de implementatie van de DSA in Nederland verloopt. Daarnaast wordt de literatuur van Scharpf (1999) empirisch toegepast op de DSA: met inputlegitimiteit wordt gekeken in hoeverre de Nederlandse overheden betrokken waren bij de totstandkoming van de DSA, en vanuit outputlegitimiteit wordt gekeken in hoeverre de DSA effectief is en het publieke belang datasoevereiniteit beschermt. Vanuit een maatschappelijk perspectief illustreert het de actualiteit en urgentie van datasoevereiniteit door de mogelijke overname van DigiD door Kyndryl.

Onderzoeksontwerp

Dit onderzoek maakt gebruik van een kwalitatieve onderzoeksmethode. Door middel van semigestructureerde interviews wordt onderzocht hoe Nederlandse actoren het publieke belang van datasoevereiniteit identificeren binnen de Europese besluitvorming over de DSA. Er is gekozen voor een kwalitatieve benadering omdat deze methode ruimte biedt om diepgaand inzicht te krijgen in de percepties, opvattingen en ervaringen van de betrokken actoren (Halperin & Heath, 2020, p. 329).

Semigestructureerde interviews bieden daarnaast de mogelijkheid om vooraf opgestelde thema's te behandelen, terwijl respondenten tegelijkertijd de ruimte krijgen om eigen inzichten en ervaringen toe te lichten (Halperin & Heath, 2020, pp. 328-330). De interviews richten zich daarom niet alleen op formele beleidspunten, maar ook op de manier waarop actoren de rol van de Nederlandse overheid binnen de Europese digitale besluitvorming ervaren.

Naast interviews wordt gebruikgemaakt van een inhoudsanalyse (content analysis) als aanvullende methode. Hierbij worden beleidsdocumenten, wetenschappelijke onderzoeken en rapporten systematisch geanalyseerd op de manier waarop datasoevereiniteit als publiek belang wordt vormgegeven. Deze combinatie van methoden maakt het mogelijk om zowel de opvattingen van actoren als het formele beleid te analyseren.

Om het publieke belang van datasoevereiniteit empirisch te kunnen analyseren worden centrale theoretische concepten geoperationaliseerd. De codering in dit onderzoek is deductief, de theoretische concepten uit het kader datasoevereiniteit, inputlegitimiteit en output legitimiteit vormen de basis voor de thema's waarmee de interviews en documenten worden geanalyseerd. De analyse is onderverdeeld in vier thema's: (1) de definitie van datasoevereiniteit als publiek belang, (2) de betrokkenheid van Nederlandse actoren bij de Europese besluitvorming, (3) de ervaren effectiviteit van de DSA en (4) de afhankelijkheid van Big Tech-bedrijven. Datasoevereiniteit wordt in dit onderzoek gemeten aan de hand van de drie lagen van Falkner et al. (2024). Het begrip publiek belang wordt geoperationaliseerd aan de hand van indicatoren zoals privacybescherming, betrouwbare informatievoorziening en digitale veiligheid. Inputlegitimiteit wordt gemeten door te vragen naar de mate waarin organisaties betrokken waren bij de totstandkoming van de DSA, bijvoorbeeld via de interviewvraag over hoe het maatschappelijk middenveld beter betrokken zou kunnen worden bij Europese besluitvorming. Outputlegitimiteit wordt onderzocht door te vragen in hoeverre respondenten de DSA als effectief beschouwen in het beschermen van publieke belangen.

De respondenten binnen dit onderzoek worden geselecteerd op basis van ‘purposive sampling’. Dit houdt in dat respondenten bewust worden geselecteerd vanwege hun betrokkenheid bij de Europese digitale besluitvorming, digitale regelgeving of de implementatie van de DSA. Door gebruik te maken van deze methode kan gericht informatie worden verzameld bij actoren die relevante expertise of bestuurlijke verantwoordelijkheid hebben binnen dit domein (Ahmad & Wilkins, 2024).

De selectie weerspiegelt bewust een spreiding over beleidsmakers, toezichthouders, belangenorganisaties en wetenschappelijke expertise, omdat datasoevereiniteit op al deze niveaus relevant is. Een beperking is dat private actoren buiten de overheidssfeer ondervertegenwoordigd zijn, wat de bevindingen vooral een institutioneel perspectief geeft. Een volledig overzicht van de respondenten in opgenomen in Bijlage 5a.

De interviews worden digitaal afgenomen en opgenomen via Microsoft Teams en zijn daarna getranscribeerd via NoScribe. Respondenten worden vooraf geïnformeerd over de verwerking van hun gegevens en er wordt gebruik gemaakt van een toestemmingsformulier waarin anonimiteit en vrijwillige deelname worden gegarandeerd.

Om de betrouwbaarheid van het onderzoek te vergroten wordt gebruikgemaakt van triangulatie (Halperin & Heath, 2020, p. 334). Naast interviews worden aanvullende bronnen gebruikt om uitspraken van respondenten te verifiëren en in een bredere context te plaatsen. Concreet gaat het hierbij om drie soorten bronnen: ten eerste beleidsadviezen; ten tweede Europese regelgeving en rapporten van toezichthouders; ten derde mediaberichtgeving en publicaties van maatschappelijke organisaties.

Analyse

De definitie van datasoevereiniteit als publiek belang

Uit de interviews blijkt dat de respondenten datasoevereiniteit als een publiek belang beschouwen, maar daar verschillende invullingen aan geven. De Nederlandse Permanente Vertegenwoordiging in Brussel noemt datasoevereiniteit een van de grootste publieke belangen die er is: “Als wij straks alleen nog maar verplicht zijn om Amerikaanse of Chinese apparatuur of software te gebruiken, dan kunnen ze ons ook eigenlijk bijna gijzelen.”

Soevereiniteit is volgens de Permanente Vertegenwoordiging de vrijheid en mogelijkheid om keuzes zelfstandig te maken. De respondent definieert datasoevereiniteit daarmee als een publiek belang omdat het de vrijheid beschermt van overheden en burgers om zelfstandig keuzes te maken.

Daarentegen definieert de directeur van Post x Society soevereiniteit doormiddel van de drie C's: Controle, Capaciteit en Capabiliteit. Waar de Permanente Vertegenwoordiging nadruk legt op vrijheid, benadrukt Post x Society vooral de onafhankelijkheid. Hierbij stelt hij dat de samenleving zelfbeschikking moet hebben over je eigen middelen. Verder benadrukken de respondenten ook het belang van datacentra ons Nederlands beheer hebben staan, dat veel datacentra in Nederland van Amerikaanse bedrijven zijn helpt niet. Wat betreft capaciteit en capabiliteit is het cruciaal dat Nederland voldoende mensen heeft om deze data te verwerken en beheren. Controle moet zowel juridisch als fysiek zijn volgens Post x Society. Waar de Permanente Vertegenwoordiging soevereiniteit beschreef als vrijheid, doet Post x Society het als onafhankelijk zijn. Vanuit een regionaal perspectief geeft het Huis van Nederlandse Provincies (HNP) aan dat het pas in de laatste 2 jaar datasoevereiniteit als officieel thema behandeld. Uit het interview met het Kamerlid van D66 beaamt zij deze afhankelijkheid van grote techbedrijven uit de Verenigde Staten, verder wordt het belang van Europese aanbieders of Cloud benadrukt om deze gijzeling te voorkomen.

Betrokkenheid van Nederlandse actoren bij de Europese besluitvorming

De betrokkenheid van Nederlandse actoren bij de Europese besluitvorming over de DSA verloopt via meerdere, grotendeels indirecte kanalen en verschilt sterk per actor. De Permanente Vertegenwoordiging opereert het dichtst op het Europese besluitvormingsproces vanuit Brussel: Nederland wordt er als constructieve onderhandelingspartner gezien en trekt op met grootmachten als Duitsland en Frankrijk. Een belangrijke bevinding is dat de invloed van de Tweede Kamer structureel verloopt, via moties waarmee het kabinet wordt geïnstrueerd via commissiedebatten of kamerbrieven de Kamerleden te informeren over de wetgevingstrajecten. Deze bevinding sluit aan bij het concept van multi-level governance van Hooghe en Marks (2001), waarbij besluitvorming plaatsvindt op verschillende bestuursniveaus en actoren op uiteenlopende manieren invloed uitoefenen op beleid. De interviews illustreert dat Europese besluitvorming over de DSA niet uitsluitend op Europees niveau plaatsvindt, maar tussen Europese instellingen, nationale overheden, parlementen en belangenorganisaties. Hierdoor ontstaat een gelaagd besluitvormingsproces. De directeur van Post X Society wijst daarentegen op een structurele tekortkoming van betrokkenheid. Formeel bestaan er consultatiemogelijkheden, maar in de praktijk domineren grote techbedrijven: "Nou formeel wel, maar praktisch niet. Als het er echt op aankomt, zie je dat de grootste invloed er echt wel uit de industrie zelf komt."

“Via de Kamer kunnen wij als Kamerleden, middels moties, punten meegeven aan het kabinet. Want uiteindelijk is het aan het kabinet om de onderhandelingen te gaan doen op Europees niveau,” zo zegt een kamerlid van D66.

Het HNP en het Interprovinciaal overleg (IPO) spelen een meer faciliterende rol via BNC-fiches (officieel document waarin het standpunt van Nederland staat over wetgeving) en gezamenlijke positiedocumenten, maar geven aan dat digitale soevereiniteit als thema bij provincies nog sterk in opbouw is. De ACM vervult geen beleidsrol, maar draagt indirect bij via het doorsturen van meldingen naar de Europese Commissie of de techbedrijven zelf.

Ervaren effectiviteit van de DSA

Over de effectiviteit van de DSA lopen de oordelen uiteen, maar een gedeeld kritiekpunt op de handhaving is duidelijk. Een opvallende bevinding is dat zelfs de toezichthouders op zowel de wetgeving (ACM) als het politieke proces (Tweede Kamer) de wet als beperkt effectief ervaren in de praktijk: het Kamerlid van D66 geeft de wet op papier een 8, maar in de praktijk een 6. Deze bevindingen kunnen worden geïnterpreteerd vanuit Scharpfs (1999) concept van outputlegitimiteit. Hoewel respondenten het doel van de DSA grotendeels beamen, zijn er twijfels over de mate waarin de wet de doelstellingen daadwerkelijk realiseert. De legitimiteit van de DSA lijkt hierdoor niet ter discussie te staan op basis van de de doelstellingen, maar eerder op basis van de effectiviteit van de implementatie en handhaving. Waarbij de respondent ook aangeeft dat het vaak door Kamerleden als een ‘marathon’ voor de ACM gezien wordt. De ACM erkent dat centrale monitoring ontbreekt en de handhavingstaak versnipperd is over meerdere toezichthouders, maar stelt tegelijkertijd: “Maar ik denk dat de DSA op zich doet wat die moet doen.”

De directeur van Post X Society is het meest kritisch en wijst op een fundamentele weeffout in de opzet van de wet: “Daar zit een fundamentele weeffout in dat uiteindelijk de handhaving van de DSA valt onder de Europese Commissie en niet onder een onafhankelijke organisatie, wat betekent dat ieder besluit een politiek besluit is.”

Breed gedeeld onder de respondenten is verder de constatering dat externe druk de effectiviteit ondermijnt. De Permanente Vertegenwoordiging signaleert toenemende druk vanuit de VS, terwijl het HNP aangeeft dat provincies vooral worstelen met de praktische implementatie en bijbehorende financiering.

Afhankelijkheid van grote technologiebedrijven.

Uit de gecodeerde interviews blijkt dat afhankelijkheid van Big Tech-bedrijven een terugkerend thema vormt in de manier waarop respondenten datasoevereiniteit als publiek belang begrijpen. De respondenten beschrijven de afhankelijkheid van Big Tech-bedrijven niet alleen als controle over data, maar voornamelijk als het vermogen van overheden en publieke instellingen om zelfstandige keuzes te maken zonder afhankelijk te zijn van een beperkt aantal Big Tech-bedrijven. Vrijwel alle respondenten erkennen dat de afhankelijkheid van grote techbedrijven problematisch is, alleen verschillen zij in de manier waarop zij de afhankelijkheid van grote techbedrijven interpreteren. Respondenten benoemen vooral de afhankelijkheid van Amerikaanse cloud- en softwarebedrijven als problematisch.

> […] best wel afhankelijk hebben gemaakt in het verleden van andere partijen, zoals Amerikaanse partijen of Chinese partijen. En nu zien wij ook de keerzijde daarvan. Namelijk dat wij deze afhankelijkheid. Die vertaalt zich soms ook in moeilijkheden om nog echt te opereren en soms ook als pressiemiddel vanuit deze andere wereldmachten. (Permanente Vertegenwoordiging)

Deze uitspraak suggereert dat datasoevereiniteit wordt opgevat als een geopolitiek vraagstuk. Hierdoor wordt afhankelijkheid niet alleen gezien als een economisch probleem, maar ook als een beperking van autonomie en keuzevrijheid. Dit sluit aan bij Falkerner et al. (2024), die datasoevereiniteit conceptualiseren als controle over het digitale domein. Het HNP legt de nadruk op een andere vorm van afhankelijkheid. Waar de Permanente Vertegenwoordiging in Brussel zich richt op geopolitieke machtsverhoudingen, richt het HNP zich vooral op praktische afhankelijkheden in de dagelijkse uitvoering van beleid. Een vertegenwoordiger van het HNP wijst erop dat overstappen naar een andere cloudprovider op termijn moeilijk wordt, omdat er een beperkt aantal bedrijven zijn die deze diensten kunnen leveren. De respondent stelt dat:

> Je meer een vender lock in komt en er zitten ook wel gevaren in voor provincies, dus dat je zeg maar zulke specifieke diensten hebt als big tech dat je daar gewoon in je interne markt eigenlijk als Europese partij niet in kan concurreren.

Opvallend is dat het HNP de afhankelijkheid niet toeschrijft aan geopolitieke verhoudingen maar de dominante marktpositie van Big Tech-bedrijven. Hierdoor ontstaat de situatie waarin publieke organisaties in de praktijk weinig keuzevrijheid hebben.

Falkener et al. (2024) stellen dat controle over digitale infrastructuren essentieel is voor datasoevereiniteit. De directeur van Post X Society koppelt datasoevereiniteit expliciet aan de democratie. Hij stelt dat: "soevereiniteit is überhaupt zeg maar is de basis van de democratie in autonomie is het vermogen om je eigen wetten en regels jezelf op te leggen" Hiermee wijst hij op de invloed van buitenlandse actoren tijdens verkiezingen via sociale media. Deze interpretatie sluit aan bij Fukuyama et al. (2021) en Robertson (2022), die stellen dat de macht van grote techbedrijven niet alleen economische gevolgen heeft, maar ook democratisch processen kan beïnvloeden.

Ondanks de verschillen bestaat er ook een duidelijke overeenkomst tussen de respondenten. Vrijwel alle respondenten beschouwen de eenzijdige afhankelijkheid van Big Tech-bedrijven als een beperking van de autonomie van publieke actoren. Vanuit het perspectief van de WRR (2000) kan deze autonomie worden gezien als een publiek belang, omdat de bescherming ervan niet vanzelf door marktpartijen wordt gewaarborgd. De interviews suggereren dat datasoevereiniteit door Nederlandse actoren niet uitsluitend wordt opgevat als controle over data. De respondenten koppelen het begrip aan autonomie, bestuurlijke onafhankelijkheid en democratische zelfbeschikking. Hoewel de invulling per actor verschilt, bestaat er de consensus dat eenzijdige afhankelijkheid van Big Tech-bedrijven deze autonomie kan beperken.

Beleidsaanbevelingen

In dit hoofdstuk worden concrete beleidsaanbevelingen gedaan op basis van de voorgaande analyse. Deze aanbevelingen richten zich primair op de Nederlandse Democratie Coalitie (NDC), haar ledenorganisaties en overheidsinstanties. Voor de aanbevelingen voor overheidsinstanties kan het NDC actief lobbyen in de Tweede Kamer en de commissie Digitale Zaken. Daarnaast zijn er bredere actiepunten voor maatregelen die genomen kunnen worden om veilige digitale infrastructuur en betrouwbare informatievoorziening te bevorderen als publiek belang.

Aanbevelingen voor NDC en haar ledenorganisaties:

1. Lobby actief voor de status van trusted flagger.

Onder de DSA kunnen toezichthouders organisaties aanwijzen als trusted flaggers. Dit zijn erkende experts op het gebied van een bepaald soort content. Het verkrijgen van deze status stelt de NDC of haar ledenorganisaties in staat om (politieke) desinformatie effectiever te signaleren en te bestrijden. Daarnaast is de aanbeveling om actief te lobbyen voor het creëren van een onafhankelijke monitoringspartij. Het ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties (BZK) is hier aan begonnen, het is belangrijk om dit plan te ondersteunen.

2. Neem vroegtijdig en onder embargo contact op met toezichthouders.

Het ACM heeft aangegeven vroegtijdig betrokken te willen worden bij onderzoeken, zodat zij de relevantie kunnen beoordelen en na publicatie van het rapport snel kunnen handelen. Het tijdig delen van onderliggende data is hierbij essentieel. Aanbevolen is om dit standaard mee te nemen bij toekomstige projecten.

3. Faciliteer verspreiding en centralisatie van kennis.

Uit interviews is gebleken dat relevante kennis tegelijkertijd zowel onvoldoende verspreid, als onvoldoende gecentraliseerd is. De NDC heeft door een breed netwerk bij uitstek een sterke positie om verandering teweeg te brengen. *Technische kennis* moet breder worden gedeeld, zodat volksvertegenwoordigers geïnformeerd zijn over het belang van digitale soevereiniteit. *Democratische kennis* moet onder de aandacht komen, omdat dit direct effect hebben op burgers en de democratie. Technische afhankelijkheid kan leiden tot druk op overheden, waardoor die niet altijd kunnen voldoen aan de behoeften van de burgers.

4. Promoot de gemeenschappelijke kern van digitale soevereiniteit.

Publieke aandacht is belangrijk, maar politisering werkt averechts. Alle geïnterviewde leden geven aan dat er veel overeenkomsten zijn op doelengebied. De NDC moet gemeenschappelijke doelen formuleren en deze actief promoten intern en richting de commissie Digitale Zaken. Alle politieke partijen erkennen dat een deel van de oplossing van Nederlandse bodem moet komen. Zoals een respondent aangaf, begin met als uitgangspunt: "Waar zijn we het nou over eens? Zullen we dat dan op papier zetten?".

5. Creëer en promoot alternatieven voor Big Tech-platformen.

Het politieke debat over de creatie van alternatieven loopt vast, terwijl hier veel winst valt te behalen. Nederland is sterk afhankelijk van Amerikaanse techbedrijven. De NDC kan haar brede netwerk inzetten om alternatieven te ondersteunen of adviseren bij het ontwikkelen van alternatieven die voldoen aan de normen en waarden die de NDC belangrijk vindt voor de Nederlandse democratie. Via een NDC-register kunnen alternatieven zichtbaarheid krijgen, zodat organisaties en overheden niet automatisch een bekende of goedkope optie kiezen. Daarnaast is het actief lobbyen in de commissie Digitale Zaken belangrijk, omdat met concrete alternatieven het eenvoudiger is voor de commissie om duidelijke richting te bieden, weg van de bestaande afhankelijkheden.

6. Stel een nationaal kader op voor het publiek belang.

De besluitvorming rondom datacenters in Noord-Holland heeft zich ontwikkeld van een technisch en economisch vraagstuk naar een politiek en maatschappelijk debat. Publieke waarden als transparantie, leefbaarheid en datasoevereiniteit wegen onvoldoende mee in de besluitvorming. Besluitvorming vindt bovendien plaats binnen een complex netwerk van gemeenten, provincies, het Rijk, maatschappelijke organisaties en private partijen, waardoor verantwoordelijkheden versnipperd raken. De NDC moet pleiten voor een nationaal kader waarin publieke waarden, datasoevereiniteit, energiegebruik en maatschappelijke impact gezamenlijk worden afgewogen.

7. Informeer burgers over het belang van datacenters.

Datacenters dienen niet alleen commerciële belangen, maar ook maatschappelijke belangen zoals veiligheid en gezondheidszorg. Veel burgers zijn zich onvoldoende bewust van dit publiek belang. De NDC kan de eigenaren van datacenters aanmoedigen om een open dag te organiseren voor burgers, zodat burgers beter begrijpen waarvoor datacenters worden gebruikt en niet alleen geassocieerd worden met AI en data van sociale media. Dit kan bijdragen aan het begrip en maatschappelijk draagvlak voor de bouw van datacenters.

8. Stel duidelijk definities vast voor kernbegrippen.

Begrippen als datasoevereiniteit en publiek belang zijn onvoldoende gedefinieerd. Dit leidt tot verschillende manieren van interpretatie tussen wetgevers en Big Tech-bedrijven. Big Tech-bedrijven omzeilen hierdoor regelgeving door zelf invulling te geven aan begrippen. Duidelijke definities dichten mazen in de wet en zorgen voor correcte toepassing van de wetgeving.

9. Informeer gebruikers over hun rechten onder de DSA.

De DSA geeft gebruikers veel rechten, maar de bekendheid van deze rechten is beperkt onder het grote publiek. De effectiviteit van de DSA is afhankelijk van een actieve gebruikerscommunity. Door voorlichting aan burgers, kunnen zij hun rechten beter benutten. Dit zal leiden tot betere implementatie van de DSA en de bescherming van burgers.

10. Bied meer transparantie over lobbyactiviteit rond beleidsvorming.

Contacten tussen brancheorganisaties en beleidsmakers verlopen vaak via directe gesprekken en consultaties, waardoor het onduidelijk is welke partijen invloed hebben gehad op beleidskeuzes. De NDC moet daarom actief pleiten voor meer openheid over deze processen vanuit de overheid. Dit kan bijvoorbeeld door middel van een *lobbyregister*, zodat de invloed van Big Tech-bedrijven in kaart kan worden gebracht en waar nodig beperkt kan worden.

11. Betrek kleine Nederlandse technologiebedrijven bij besluitvorming.

Big Tech-bedrijven hebben meer middelen om hun belangen onder de aandacht te brengen van overheden dan kleinere Nederlandse en Europese spelers. Om de digitale soevereiniteit te beschermen moet de NDC en haar partnerorganisaties kleine Nederlandse techbedrijven actief benaderen en bij beleidsmakers introduceren. Door deze bedrijven een platform te bieden, draagt de NDC bij aan het vergroten van de Nederlandse autonomie en digitale soevereiniteit.

Bredere aanbevelingen (voor overheidsinstanties):

1. Maak een verplichte licentieregeling voor het gebruik van journalistieke content.

Er moet een wettelijke regeling komen waarbij AI-bedrijven journalistieke content alleen mogen gebruiken voor training of commerciële AI-output wanneer daar toestemming en vergoeding tegenover staat. Dit moet worden georganiseerd via een *collectief licentiemodel*, zodat nieuwsmedia gezamenlijk kunnen onderhandelen en niet zelf afzonderlijke deals moeten sluiten. Expliciet moet worden vastgelegd dat ook kleinere en regionale nieuwsorganisaties toegang krijgen tot deze vergoeding.

2. Verplicht bronvermelding en transparantie voor AI-bedrijven.

Wanneer generatieve AI-systemen journalistieke informatie gebruiken, moet zichtbaar zijn op welke bronnen dit is gebaseerd door middel van bronverwijzingen. Daarnaast moeten AI-bedrijven openbaar maken welke categorieën bronnen zij gebruiken voor training en actualisering van hun modellen. Dit stelt burgers in staat om informatie te controleren en voorkomt dat journalistiek werk onzichtbaar wordt overgenomen door AI-systemen.

3. Stel een jaarlijkse controle in op platform invloed op nieuwsverspreiding.

Een onafhankelijke toezichthouder, zoals de ACM, moet jaarlijks onderzoeken hoe grote platforms nieuws rangschikken, aanbevelen en zichtbaar maken. Dit onderzoek moet zich richten op de werking van algoritmes en de gevolgen voor pluriformiteit, en geen inhoudelijke beoordeling zijn. Platforms moeten hiervoor data beschikbaar stellen, waarbij de resultaten worden gepubliceerd in een jaarlijks rapport.

4. Stel publieke inkoopvoorwaarden voor digitale infrastructuur op.

Bij aanbestedingen voor cloud, AI en digitale communicatie moeten voorwaarden worden opgenomen over datasoevereiniteit, transparantie en publieke controle. De overheid moet hierbij nadrukkelijk Europese of publiek controleerbare alternatieven overwegen, in plaats van automatisch te kiezen voor platforms van Big Tech-bedrijven op basis van bijvoorbeeld lage kosten. Nederlandse en Europese techbedrijven kunnen op dit moment moeilijk concurreren met grote Amerikaanse aanbieders. Door Europese of publiek controleerbare alternatieven expliciet op te nemen in de aanbestedingscriteria wordt de afhankelijkheid van buitenlandse technologiebedrijven verkleind. Hiermee wordt de Nederlandse autonomie ook versterkt.

5. Richt een fonds op voor journalistieke innovatie zonder Big Tech-afhankelijkheid.

Een tijdelijk fonds moet nieuwsorganisaties de mogelijkheid bieden om te investeren in een eigen digitale infrastructuur, gezamenlijke advertentietechnologie, veilige dataopslag en verantwoord AI-gebruik. Voorwaarde moet zijn dat projecten bijdragen aan onafhankelijke journalistiek en publiek toegankelijke informatievoorziening.

6. Neem datasoevereiniteit op als publiek belang binnen lokale beleidskaders.

Datasoevereiniteit wordt momenteel vooral op nationaal niveau besproken, terwijl de besluitvorming over datacenters vaak provinciaal en lokaal plaatsvindt. Door datasoevereiniteit op te nemen als beoordelingscriterium bij vergunningverlening en ruimtelijke besluitvorming ontstaat meer aandacht voor wie controle heeft over data en digitale infrastructuur, op het niveau waar de besluiten daadwerkelijk worden genomen.

7. Betrek burgers en organisaties actief vroeg in het besluitvormingsproces

Maatschappelijke weerstand ontstaat vaak doordat burgers het gevoel hebben onvoldoende betrokken te zijn bij besluiten die hun directe leefomgeving beïnvloeden. Om draagvlak te creëren zijn transparantie en burgerparticipatie cruciaal. Door burgers en maatschappelijke organisaties eerder in het besluitvormingsproces te betrekken, wordt de input-legitimiteit van het proces vergroot en neemt het vertrouwen in de overheid, provincies en gemeenten toe.

8. Handhaaf bestaande wetgeving en deel boetes uit

Niet alle techbedrijven houden zich aan de verplichtingen onder de DSA. Boetes blijven uit, omdat de bevoegdheid tot het opleggen van boetes bij de Europese Commissie ligt en daardoor een politieke keuze is. Om effectief te handhaven, is het noodzakelijk om een onafhankelijke toezichthouder te benoemen op Europees niveau om zonder politieke inmenging de wet te handhaven.

9. Besteed meer aandacht aan risicoanalyses rondom digitale afhankelijkheid.

Bij het creëren van digitale systemen moet standaard een risicoanalyse worden uitgevoerd rondom digitale afhankelijkheden van één leverancier. De concentratie van deze macht kan leiden tot risico's met betrekking tot de continuïteit en veiligheid van digitale diensten. Bij aanbesteding moet een risicoanalyse rond leveranciersafhankelijkheid centraal komen te staan, om digitale soevereiniteit te waarborgen.

10. Investeer in Europese technologie en digitale infrastructuur.

Om de afhankelijkheid van Big Tech-bedrijven te verminderen zijn investeringen in Nederlandse of Europese cloud, cybersecurity en andere strategische digitale voorzieningen noodzakelijk. Er moet hier een concreet bedrag voor worden gereserveerd, omdat dit volgens meerdere geïnterviewden kan zorgen tot een sterkere Europese digitale sector, die kan bijdragen aan meer autonomie en weerbaarheid op de lange termijn.

Bronnenlijst

ACM. (2025). ACM vanaf nu bevoegd toezicht te houden op de Digital Services Act. Autoriteit Consument & Markt. https://www.acm.nl/nl/publicaties/acm-vanaf-nubevoegd-toezicht-te-houden-op-de-digital-services-act

Ahmad, M., & Wilkins, S. (2024). Purposive sampling in qualitative research: a framework for the entire journey. *Quality & Quantity, 59*(2), 1461–1479. https://doi.org/10.1007/s11135-024-02022-5

ANW. (z.d.). Big Tech 1.0. Algemeen Nederlands Woordenboek. https://anw.ivdnt.org/article/big%20tech

Bast, D., Carr, C., Madron, K., & Syrus, A. M. (2022). Four reasons why data centers matter, five implications of their social spatial distribution, one graphic to visualize them. *Environment And Planning A: Economy And Space, 54*(3), 441–445. https://doi.org/10.1177/0308518x211069139

Baumgartner, F. R., & Leech, B. L. (1998). *Basic interests: The importance of groups in politics and in political science*. Princeton University Press. https://www.jstor.org/stable/j.ctt7rxwh

Benson, C. E., Okolo, C. H., & Oke, O. (2024). Exploring the Impact of AI on Traditional Journalism: Conceptualizing the Future of News Reporting and Media Integrity in an AI-Driven World. *International Journal of Advanced Multidisciplinary Research and Studies, 5*(3), 2523–2529. https://doi.org/10.62225/2583049x.2024.4.6.4525

Bledoeg, M. (2025, 18 juli). Een begrip van het publieke belang is belangrijk. En dit is waarom. *Wetgevingswerken*. https://wetgevingswerken.nl/blog/publiek-belang- is-belangrijk

Boot, E. R. (2024). The Public Interest: Clarifying a Legal Concept. *Ratio Juris, 37*, 110–129. https://doi.org/10.1111/raju.12401

Braun, C. (2012). The captive or the broker? Explaining public agency–interest group interactions. *Governance, 25*(2), 291–314. https://research.vu.nl/en/publications/the-captive-or-the-broker-explaining-public-agency-interest-group

Bryman, A. (2021). *Social research methods* (6th ed.). Oxford University Press.

Clingendael. (2026, 27 Januari). Rondetafelgesprek over Digitale infrastructuur en economie. https://www.clingendael.org/sites/default/files/2026-01/Position_Paper_Clingendael_Rondetafelgesprek_Solvinity.pdf

Commissie voor Digitale Zaken. (2026, mei). Digitale Zaken. Tweede Kamer der Staten-Generaal. https://www.tweedekamer.nl/kamerleden_en_commissies/commissies/diza

Coen, D., & Richardson, J. (Eds.). (2009). *Lobbying the European Union: Institutions, actors, and issues*. Oxford University Press. https://www.academia.edu/113481842/Lobbying_the_European_Union_Institutions_Actors_and_Issues

Cresswell, J. W., & Cresswell, J. D. (2018). *Research design: Qualitative, quantitative, and mixed methods approaches* (5th ed.). SAGE Publications.

De Koning, M. (2026, 16 april). Hoge privacy-ambtenaar slaat alarm over DigiD: ministeries drukken overname door Amerikanen door. *NRC*. https://www.nrc.nl/nieuws/2026/04/16/hoge-%20privacy-ambtenaar-slaat-alarm-over-digid-%20ministeriesdrukken-overname-door-amerikanen-door a4925713?t=1776849634

De Vreese, C., & Helberger, N. (2025). Factsheet Digitale strategische Autonomie en AI. In *Parlement en Wetenschap*. https://parlementenwetenschap.nl/instrumentarium/wetenschappelijke-factsheet-of-position-paper/

Dür, A. (2008). Bringing economic interests back into the study of EU trade policy-making. *British Journal of Politics and International Relations, 10*(1), 27–45. https://www.academia.edu/1960892/Bringing_Economic_Interests_Back_into_the_Study_of_EU_Trade_Policy_Making

Dür, A., & Mateo, G. (2013). Gaining access or going public? Interest group strategies in five European countries. *European Journal of Political Research, 52*(5), 660–686. https://ejpr.onlinelibrary.wiley.com/doi/pdf/10.1111/1475-6765.12012

Een Open Cloud voor Nederland. (2026). In *Open Cloud Alliantie*. https://coe-dsc.nl/wpcontent/uploads/2026/04/Manifest_Open_Cloud_Alliantie-20260401.pdf

Falkner, G., Heidebrecht, S., Obendiek, A., & Seidl, T. (2024). Digital sovereignty – Rhetoric and reality. *Journal of European Public Policy, 31*(8), 2099–2120. https://doi.org/10.1080/13501763.2024.2358984

Ferreira-Gomes, F., Okano-Heijmans, M., & Van den Wijngaard, J. (2026, February). From common worries to digital commons: How Europe can stop renting clouds and build its own. Clingendael Institute. https://www.clingendael.org/sites/default/files/2026-02/how%20europe%20can%20stop%20renting%20clouds.pdf

Fukuyama, F., Richman, B., & Goel, A. (2021). How to Save Democracy From Technology: Ending Big Tech's Information Monopoly. *Foreign Relations, 100*(1), 98–110. https://www.jstor.org/stable/10.2307/26985869

Fratini, S., & Musiani, F. (2024). Is digital sovereignty normatively desirable? *Information, Communication & Society, 28*(10), 1721–1734. https://doi.org/10.1080/1369118X.2024.2332624

Gu, H. (2023). Data, big tech, and the new concept of sovereignty. *Journal of Chinese Political Science, 29*, 591–612. https://doi.org/10.1007/s11366-023-09855-1

Halperin, S., & Heath, O. (2020). Interviews and focus groups. In *Political research: Methods and practical skills* (3de editie, pp. 309–392). Oxford University Press.

Halperin, S., & Heath, O. (2025). Political Research: Methods and Practical Skills (4de editie). Oxford University Press.

Hooghe, L., & Marks, G. (2001). Multi-Level Governance in the European Union. In *Multi-Level Governance and European Integration* (pp. 1–32). Rowman & Littlefield Publishers, Inc. https://www.researchgate.net/publication/246883870_Multi-Level_Governance_and European_Integration

Hillman, A. J., & Hitt, M. A. (1999). Corporate political strategy formulation: A model of approach, participation, and strategy decisions. *Academy of Management Review, 24*(4), 825–842. https://doi.org/10.5465/amr.1999.2553256

Jetten, R., Timmermans, F., Yeşilgöz-Zegerius, D., & Bontenbal, H. (2026). Aan de slag: Coalitieakkoord 2026–2030.

Kaal, H., & Hoetink, C. (2020). Doordacht digitaliseren. *Digitalisering doordacht: Resultaten van een onderzoek naar het parlementaire debat over digitaliseringsvraagstukken, 2009–2019*. Tweede Kamer der Staten-Generaal. https://www.tweedekamer.nl/downloads/document?id=2020D20320

Körner, K., Edler, J., & Blind, K. (2021). Digital sovereignty. European Center for Digital Competitiveness.

Kollman, K. (1998). Outside lobbying: Public opinion and interest group strategies. Princeton University Press. https://archive.org/details/outsidelobbyingp0000koll

Lamot, K., Beckers, K., & Van Aelst, P. (2025). Silencing the Fourth Estate? Understanding the Impact of Online Public Violence Against Political Journalists. *Journalism Practice, 1–19*. https://doi.org/10.1080/17512786.2025.2575333

Leech, B. L. (2002). Asking questions: Techniques for semistructured interviews. *PS: Political Science & Politics, 35*(4), 665–668. https://doi.org/10.1017/S1049096502000924

Lukes, S. (2005). *Power: A radical view* (2nd ed.). Palgrave Macmillan. https://voidnetwork.gr/wp-content/uploads/2016/09/Power-A-Radical-View-Steven-Lukes.pdf

Mahoney, C. (2007). Lobbying success in the United States and the European Union. *Journal of Public Policy, 27*(1), 35–56. https://www.researchgate.net/publication/231787889_Lobbying_Success_in_the_United_States_and_the_European_Union

Masson, E., PhD, Van Rooijen, G., Van Est, R., & Rathenau Instituut. (2022). Beter beslissen over datacentra. In Rathenau Instituut [Report]. Rathenau Instituut. https://www.rathenau.nl/sites/default/files/2022-04/Rapport_Beter_beslissen_over_datacentra_Rathenau_Instituut.pdfMinisterie

Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties. (2025). Visie Digitale autonomie en soevereiniteit van de overheid. Rijksoverheid. https://www.rijksoverheid.nl/documenten/2025/12/18/bijlage-2-visie-digitale-autonomie-en-soevereiniteit-van-de-overheid

Ministerie van Economische Zaken en Klimaat. (2024). Bijlage bij de Agenda Digitale Open Strategische Autonomie (DOSA) (kenmerk 36576312). Rijksoverheid.

Nielsen, R. K., & Fletcher, R. (2023). Comparing the platformization of news media systems: A cross-country analysis. *European Journal of Communication, 38*(5), 484–499. https://doi.org/10.1177/02673231231189043

NOS. (2024, 27 maart). Kritiek op rol Hollands Kroon bij komst datacenters: burgers te weinig betrokken. NOS. https://nos.nl/artikel/2512478-kritiek-op-rol-hollands-kroon-bij-komst-datacenters-burgers-te-weinig-betrokken

NLnet. (2024, 18 april). Position paper NLnet t.b.v. rondetafelgesprek Digitale infrastructuur en economie. https://www.tweedekamer.nl/kamerstukken/detail?id=2024Z06882&did=2024D15867

Olson, M. (1965). *The logic of collective action: Public goods and the theory of groups*. Harvard University Press. https://archive.org/details/logicofcollectiv00olso

Oleart, A., & García, L. B. (2025). From self to co-regulation in the EU's approach to disinformation: The framing power of Big Tech business lobbies in the lead to the Digital Services Act. *International Review of Public Policy, 7*(2), 235–256. https://doi.org/10.4000/14rse

Ortar, N., Taylor, A., Velkova, J., Brodie, P., Johnson, A., Marquet, C., Pollio, A., & Cirolia, L. (2023). 4 Powering 'smart' futures: data centres and the energy politics of digitalisation. In S. Abram, K. Waltorp, N. Ortar, & S. Pink (Eds.), *Energy Futures: Anthropocene Challenges, Emerging Technologies and Everyday Life* (pp. 125–168). Berlin, Boston: De Gruyter. https://doi-org.vu-nl.idm.oclc.org/10.1515/9783110745641-005

Pohle, J., & Thiel, T. (2020). Digital sovereignty. *Internet Policy Review, 9*(4), 1–19. https://doi.org/10.14763/2020.4.1532

Robertson, V. H. S. E. (2022). Antitrust, Big Tech, and Democracy: A Research Agenda. *The Antitrust Bulletin, 67*(2), 259–279. https://doi.org/10.1177/0003603x221082749

Riemsma, M., Roskam, T., Bijleveld, S., Elshout, P., Heutink, C., Roddenhof, E., Van Wiechen, E., Sanders, J.-W., Van Beemen, R., Stas, D., Wolswinkel, H., La Porta, V.,

Horvath, E., Eringa, R., Brouwer, L., Bruning, T., Oliviera-Siere, J., Denekamp, M., Müller, J., . . . Venema, N. (2025, 18 november). Brief aan de informateur namens de Nederlandse mediasector [Persbericht]. Stichting Democratie en Media. https://sdm.nl/brief-aan-de-informateur-namens-de-nederlandse-mediasector/

Sabatier, P. A. (1986). Top-down and bottom-up approaches to implementation research: A critical analysis and suggested synthesis. *Journal of Public Policy, 6*(1), 21–48.

Scharpf, F. (1999). *Governing in Europe: Effective and Democratic?* Oxford University.

Schmidt, V. A. (2013). Democracy and legitimacy in the European Union revisited: Input, output and 'throughput'. *Political Studies, 61*(1), 2–22. https://www.ssoar.info/ssoar/bitstream/handle/document/37101/ssoar-2011-schmidt

Schneiders, P., & Stark, B. (2025). Ensuring news quality in platformized news ecosystems: Shortcomings and recommendations for an epistemic governance. *Media and Communication, 13*, Article 10042. https://doi.org/10.17645/mac.10042

Sevignani, S., Theine, H., & Tröger, M. (2025). Toward Media Environment Capture: A Theoretical Contribution on the Influence of Big Tech on News Media. *International Journal of Communication, 19*, 804–824. https://ijoc.org/index.php/ijoc/article/view/21987

Six Dijkstra, J., & Kathmann, B. (2024). *Wolken aan de horizon: Initiatiefnota over strategische autonomie in de cloud* (Kamerstuk 36 574, nr. 2). Tweede Kamer der Staten-Generaal.

Sovacool, B. K., Upham, P., & Monyei, C. G. (2022). The "whole systems" energy sustainability of digitalization: Humanizing the community risks and benefits of Nordic datacenter development. *Energy Research & Social Science, 88*, 102493. https://doi.org/10.1016/j.erss.2022.102493

Turillazzi, A., Taddeo, M., Floridi, L., & Casolari, F. (2023). The digital services act: an analysis of its ethical, legal, and social implications. *Law, Innovation and Technology, 15*(1), 83–106. https://doi.org/10.1080/17579961.2023.2184136

Tweede Kamer der Staten-Generaal. (2026, mei). De commissies van de Tweede Kamer. https://www.tweedekamer.nl/zo-werkt-de-kamer/de-tweede-kamer/de-commissies

Universiteit Leiden. (2026, 2 april). EU wil invloed Big Tech beperken en eigen sector vesterken. https://www.universiteitleiden.nl/in-de-media/2026/04/eu-wil-invloed-big-tech-beperken-en-eigen-sector-versterken

Van Drunen, M. Z. (2025). Safeguarding media freedom from infrastructural reliance on AI companies: The role of EU law. *Telecommunications Policy, 49*(2025), 102990. https://doi.org/10.1016/j.telpol.2025.102990

Van Es, K., Van Der Weijden, D., & Bakker, J. (2023). The multifaceted and situated data center imaginary of Dutch Twitter. *Big Data & Society, 10*(1). https://doi.org/10.1177/20539517231155064

WRR. (2000). *Het borgen van publiek belang*. In Wetenschappelijk Raad Voor het Regeringsbeleid. Sdu Uitgevers. https://www.wrr.nl/site/binaries/site-content/collections/documents/2000/04/26/het-borgen-van-publiek-belang/R056-Borgen-publiek-belang.pdf

Yin, R. (2018). *Case study research and applications: Design and methods* (6th ed.). SAGE Publications.

Bijlagen bij hoofdstuk 1

Bijlage 1a. Lijst van geïnterviewden

Naam	Organisatie	Type organisatie	Functie
Jeroen Wouda	Uniserver / Open Cloud Alliantie / Dutch Cloud Community	Cloudprovider & belangenbehartiger	Technical Cloud Specialist
Matthieu van Amerongen	Nebul	Tech-bedrijf	CFO
Simon Besteman	Dutch Cloud Community	Belangenbehartiger	Director Community Affairs
Jelmar Scheuder	NLdigital	Brancheorganisatie	Public Policy Manager
Wolter Buijs	Masero	Tech-bedrijf	CEO

Bijlage 1b. Interviewprotocol

Thema	Hoofdvraag	Mogelijke extra vragen
Introductie en achtergrond	Kunt u iets vertellen over uw rol binnen de organisatie en de betrokkenheid van uw organisatie bij technologiebeleid?	- Hoe lang bent u actief binnen dit beleidsveld? - Op welke manier houdt uw organisatie zich bezig met digitale autonomie? - Welke ontwikkelingen hebben volgens u de aandacht voor dit onderwerp vergroot?
Digitale autonomie en publiek belang	Hoe ziet u de balans tussen digitale autonomie, digitale soevereiniteit en internationale samenwerking?	- Wat verstaat u onder digitale autonomie?- Wat is volgens u het verschil met digitale soevereiniteit? - Is volledige digitale soevereiniteit haalbaar?- Welke publieke belangen staan volgens u op het spel?- Welke afhankelijkheden zijn volgens u problematisch?
Regulering en beleid	Hoe beoordeelt u de huidige wet- en regelgeving rond digitale autonomie?	- Welke wetgeving ondersteunt innovatie?- Welke regelgeving belemmert innovatie? - Hoe kijkt u naar meer publieke controle op data en infrastructuur? - Wat vindt u van de ambitie om in 2030 minder afhankelijk te zijn van buitenlandse technologie?

Lobbystrategieën en beleidsinvloed	Op welke manier probeert uw organisatie invloed uit te oefenen op beleid rond digitale autonomie?	- Met welke ministeries of beleidsmakers heeft u contact? - Wordt u betrokken bij consultaties of beleidsvorming? - Welke expertise levert u aan? - Wat is uw belangrijkste beleidswens? - Kunt u voorbeelden geven van succesvolle beïnvloeding?
Macht en agendasetting	Welke onderwerpen probeert uw organisatie hoger op de politieke agenda te krijgen?	- Welke thema's krijgen momenteel te weinig aandacht? - Hoe probeert u het publieke debat te beïnvloeden? - Wanneer vindt u dat uw organisatie succesvol is geweest in het beïnvloeden van beleid? - Ziet u veranderingen in het overheidsbeleid die aansluiten bij uw standpunten?
Interne belangen en vertegenwoordiging	Hoe gaat uw organisatie om met verschillende belangen binnen de achterban?	- Vertegenwoordigt u zowel Nederlandse als internationale technologiebedrijven? - Verschillen deze belangen van elkaar? - Hoe komt u tot gezamenlijke standpunten? - Zijn er onderwerpen waar belangen botsen? - Hoe zorgt u ervoor dat kleinere leden voldoende worden vertegenwoordigd?
Big Tech en marktmacht	Hoe ervaart u de invloed van grote technologiebedrijven zoals Microsoft, Google en Amazon op het Nederlandse beleid?	- Hebben deze bedrijven volgens u meer invloed dan andere partijen? - Wat betekent hun marktmacht voor digitale autonomie? - Zijn Europese alternatieven noodzakelijk? - Hoe kijkt u naar de rol van hyperscalers binnen samenwerkingsverbanden zoals NLdigital?
Toekomst van digitale autonomie	Wat is volgens u de grootste uitdaging of kans voor	-Waar moet de overheid volgens u prioriteit aan geven? - Welke ontwikkelingen verwacht u de komende

	Nederland op het gebied van digitale autonomie?	jaren? - Bent u optimistisch over de huidige beleidsrichting?
Afsluiting	Is er iets dat we nog niet hebben besproken?	

Bijlage 1c. Codebook

Thema	Code	Definitie	*Voorbeeld*
Lobbystrategieën	Inside lobbying	Uitspraken waarin wordt verwezen naar directe, niet-publieke beïnvloeding van beleidsmakers of ambtenaren.	*"Wij spreken regelmatig met ministeries"; "We leveren input aan beleidsmakers"; "We zijn betrokken bij consultaties".*
	Outside lobbying	Uitspraken waarin wordt verwezen naar publieke beïnvloeding via media, campagnes of publieke druk.	*"We proberen het debat publiekelijk aan te jagen"; "We gebruiken media-aandacht om druk te zetten"; "We voeren campagne richting de samenleving."*
	Informatieve strategie	Uitspraken waarin expertise, data, technische kennis of beleidsadvies wordt gebruikt om invloed uit te oefenen.	*"Wij leveren technische expertise aan"; "Onze position papers bevatten concrete beleidsvoorstellen"; "Beleidsmakers hebben onze kennis nodig."*
	Coalitievorming	Uitspraken waarin samenwerking met andere organisaties, bedrijven of publieke instellingen wordt genoemd.	*"Wij werken samen met andere brancheorganisaties"; "We trekken gezamenlijk op met partners"; "We vormen coalities rond digitalisering."*
Collectieve belangenbehartiging	Interne besluitvorming	Uitspraken over hoe standpunten binnen een brancheorganisatie tot stand komen.	*"Onze leden worden geraadpleegd";"Standpunten worden besproken in commissies"; "We bepalen onze positie via ledenoverleg."*

	Verschil tussen kleine en grote leden	Uitspraken waarin verschillen tussen kleinere Nederlandse bedrijven en grotere bedrijven of multinationals worden genoemd.	*“Kleine bedrijven hebben andere belangen dan grote spelers”; “Niet elk lid heeft dezelfde middelen”; “Grote bedrijven hebben meer capaciteit.”*
	Big Tech-belangen	Uitspraken waarin de belangen of invloed van grote internationale technologiebedrijven naar voren komen.	*‘’Microsoft, Google en Oracle hebben een sterke positie”; “Veel organisaties zijn afhankelijk van Amerikaanse cloudproviders”; “Big Tech heeft een lobbycapaciteit.”*
	Spanning binnen brancheorganisatie	Uitspraken waarin mogelijke conflicten of verschillende belangen tussen leden worden benoemd.	*“Niet alle leden denken hetzelfde over regulering”; “Er is soms spanning tussen Nederlandse bedrijven en internationale spelers”; “Het is lastig om één gezamenlijk standpunt te formuleren.”*
Publiek belang	Digitale autonomie	Uitspraken waarin strategische onafhankelijkheid of minder afhankelijkheid van buitenlandse technologie wordt benadrukt.	*“Nederland moet minder afhankelijk worden van Amerikaanse cloudbedrijven”; “Digitale soevereiniteit is belangrijk”; “Europa moet eigen digitale infrastructuur versterken.”*
	Privacy en datazeggenschap	Uitspraken waarin bescherming van persoonsgegevens, controle over data of databescherming centraal staat.	*“Burgers moeten controle houden over hun data”; “Privacy moet beter beschermd worden”; “Data mag niet zomaar bij buitenlandse partijen liggen.”*
	Cybersecurity en digitale weerbaarheid	Uitspraken waarin veiligheid van digitale infrastructuur of	*“Cybersecurity is cruciaal voor Nederland”; “Digitale infrastructuur moet weerbaar*

		bescherming tegen digitale dreigingen centraal staat.	*zijn"; "We moeten ons beschermen tegen buitenlandse beïnvloeding."*
	Publieke controle	Uitspraken waarin de rol van overheid, toezicht of democratische controle op digitale infrastructuur wordt benadrukt.	*"De overheid moet grip houden op digitale infrastructuur"; "Er is meer toezicht nodig"; "Publieke waarden moeten leidend zijn in digitalisering."*
	Marktgroei als publiek belang	Uitspraken waarin economische groei, innovatie of productiviteit wordt gepresenteerd als bijdrage aan het publieke belang.	*"Digitalisering versterkt de economie"; "Innovatie is nodig voor maatschappelijke vooruitgang"; "De digitale sector draagt bij aan productiviteit."*
Macht en agendasetting	Agendasetting	Uitspraken waarin organisaties proberen bepaalde thema's belangrijk te maken voor beleidsmakers.	*"Wij zetten cloudbeleid hoog op de agenda"; "AI moet prioriteit krijgen in Den Haag"; "We proberen digitale autonomie onder de aandacht te brengen."*
	Beleidsinvloed	Uitspraken waarin wordt verwezen naar invloed op concrete beleidskeuzes, documenten of regeerakkoorden.	*"Onze input is terug te zien in beleidsstukken"; "We hebben meegedacht over het beleid"; "Onze aanbevelingen zijn meegenomen."*
	Toegang tot beleidsmakers	Uitspraken waarin contacten met ministeries, Kamerleden of ambtenaren worden genoemd.	*"Wij hebben contact met Economische Zaken"; "We spreken met Kamerleden"; "We nemen deel aan overleggen met de overheid."*
	Afhankelijkheid van expertise	Uitspraken waarin beleidsmakers afhankelijk lijken van technische kennis uit de sector.	*"De overheid heeft niet altijd genoeg technische kennis"; "Wij leggen uit wat technisch haalbaar is"; "Beleidsmakers leunen op input uit de sector."*

Bijlagen bij hoofdstuk 2

Bijlage 2a. Lijst van geïnterviewden

Naam	Organisatie	Type organisatie	Functie
Dennis Heijnen	CDA	Politieke partij	Fractievoorzitter
Pepijn Lemmens	Public Spaces	Netwerk van publieke organisaties	Product owner, projectleider en chief Community
Ellen Bijsterbosch	SetUp		Hoofdprogramma en ontwerp
Cees van Halen	Gemeente Haarlemmermeer	Gemeente	Manager economie innovator, strategisch adviseur/beleidsmaker
Joke Thijssen	Alliander	Netwerkbedrijf	Consultant Sectorale Transities, Energieplanologie, Klant en Ontwerp
Linde Berger	Open State	Maatschappelijke Organisatie	Stagair Projectmedewerker

Bijlage 2b. Interviewprotocol

Overkoepelend thema	Vragen	Vervolgvragen
Introductie	Kunt u kort iets vertellen over uw functie, organisatie en betrokkenheid bij besluitvorming rondom datacenters in Noord-Holland? Sinds wanneer bent u hierbij betrokken? Vanuit welke rol kijkt u vooral naar dit onderwerp (beleid, politiek, bedrijfsleven,	• Bij welke dossiers of projecten bent u betrokken geweest? • Op welk schaalniveau werkt u vooral: lokaal, provinciaal, nationaal of Europees? • Welke verantwoordelijkheden heeft u binnen dit onderwerp?

	maatschappelijk middenveld, expertise, etc.)?	
Betekenis publiek belang en datasoevereiniteit	Wat betekent volgens u het publieke belang (in relatie tot digitale infrastructuur en datacenters)?	• Welke publieke waarden spelen volgens u een rol? • Wat verstaat u onder datasoevereiniteit? • Waarom is datasoevereiniteit volgens u wel of niet belangrijk? • Ziet u een verband tussen datasoevereiniteit en betrouwbare informatievoorziening? • Welke risico's ziet u rondom afhankelijkheid van Big Tech of buitenlandse partijen?
Besluitvorming rondom datacenters in Noord-Holland	Hoe zou u het besluitvormingsproces rondom datacenters in Noord-Holland beschrijven?	• Welke actoren spelen volgens u een belangrijke rol? • Welke belangen worden tegen elkaar afgewogen? • Hoe verloopt de samenwerking tussen gemeenten, provincie, Rijk en Europese instellingen? • In hoeverre spelen nationale of Europese regels een rol? • Welke rol speelt veiligheid van digitale

		infrastructuur in deze besluitvorming? • Zijn er volgens u verschillen tussen formele besluitvorming en informele invloed?
Rol van private partijen en Big Tech	Welke rol spelen Big Tech en andere private partijen in de besluitvorming rondom datacenters?	• Hoeveel invloed hebben deze partijen volgens u? • Op welke manieren oefenen zij invloed uit? • Hoe afhankelijk is de overheid volgens u van deze bedrijven? • Zijn publieke belangen voldoende beschermd tegenover commerciële belangen? • Ziet u spanningen tussen economische belangen en publieke waarden?
Democratische legitimiteit en maatschappelijke betrokkenheid	In hoeverre vindt u het besluitvormingsproces rondom datacenters transparant en democratisch?	• Welke rol spelen burgers en maatschappelijke organisaties? • Worden inwoners volgens u voldoende betrokken? • Welke groepen hebben relatief veel invloed, en welke minder? • Hoe wordt omgegaan met kritiek of

		weerstand vanuit de samenleving? • Zijn besluiten volgens u voldoende openbaar en controleerbaar?
Spanningspunten en veranderingen	Welke spanningen of dilemma's ziet u in de discussie rondom datacenters en datasoevereiniteit?	• Welke conflicten ziet u tussen economische ontwikkeling en publieke belangen? • Hoe kijkt u naar de balans tussen nationale autonomie en Europese/internationale afhankelijkheden? • Heeft u veranderingen gezien in hoe over datacenters en datasoevereiniteit wordt gesproken? • Zijn bepaalde gebeurtenissen of ontwikkelingen daarin belangrijk geweest? (bijvoorbeeld geopolitieke spanningen, AI, cloud-afhankelijkheid of energiecrises) • Welke aandachtspunten zijn volgens u belangrijk voor toekomstige besluitvorming in Noord-Holland? • Welke verantwoordelijkheid heeft

		de provincie Noord-Holland hierin?
Afsluiting	Zijn er onderwerpen die we nog niet hebben besproken maar die volgens u belangrijk zijn voor dit onderzoek	• Eventueel doorvragen als hier wat interessants gezegd wordt

Bijlage 2c. Codebook

Code	Definitie	Voorbeeld
Politisering		
Overheid en data	Elke mate waarin de overheid wordt omschreven als databeheerder en als algemene gezaghebber over data.	En burgers hebben dus ook het recht op deze data en kunnen ook verwachten van bijvoorbeeld de overheid dat deze data goed wordt opgeslagen.
Multiniveau overheid	Overheid op meerdere niveaus; Rijk, gemeente, regio's etc.	En er wordt dus door mijn collega's heel veel samengewerkt met provincies en gemeenten.
Externe inloeden/actoren	Externe invloeden zoals buitenlandse actoren die invloed uitoefenen op de landelijke besluitvorming (lobbyen etc.).	Dus die macht is heel groot. En dan heb je een brancheorganisatie die daar ook ernstig voor lobbyt. Die ook in contact is met de gemeente en met de provincie.
Coöperatie tussen overheid, belangenorganisaties en privaat	Elke vorm van samenwerking tussen overheden, bedrijven en belangenorganisaties	Er zit ook een samenwerkingskans in. Als individueel bedrijf of als individuele gemeente of als individuele stichting kom je niet zo heel ver. Er zit denk ik een

		heel groot belang in samenwerking.
Datasoevereiniteit		
Big Tech	Bedrijven zoals Meta, Microsoft en Google met veel kapitaal en invloed.	Grote technologiebedrijven en andere private partijen spelen daar natuurlijk een rol in en er wordt ook gelobbyd.
Data in Europesehanden	De mate waarin Europese data in handen is van Europese actoren en overheden.	Het betekent dat de eigenaar van een datacenter bedrijf een Europese partij moet zijn.
Burgers soeverein over eigen data	De mate waarin burgers soeverein zijn over hun eigen data	Dat er minder in eigenlijk ook macht in handen komt van Big Tech en je meer macht hebt over je eigen data en dat lijkt mij door open source wel te kunnen
Soeverein over data(centers)	De mate waarin overheden en actoren soeverein zijn over de data(centers) in eigen land/omgeving.	Het gaat erom dat je als land niet te afhankelijk wordt van andere staten of buitenlandse bedrijven voor de opslag, toegang en controle over belangrijke gegevens.
Publieke waarde/belangen		
Verandering publieke waarde/belangen/opinie overtijd	De perceptie en meningen over data(centers) dat door de tijd heen veranderd is van een economisch oogpunt naar een milieu en leefbaarheid oogpunt.	Rond 2010 lag de nadruk vaak meer op economische ontwikkeling, investeringen en het faciliteren van digitale groei. Tegenwoordig zie je dat onderwerpen zoals energiegebruik, ruimtelijke impact en ook vragen rondom afhankelijkheid en data

		soevereiniteit meer aandacht krijgen.
Transparantie data en inspraak voor burgers	Benadrukt de inspraak en transparantie die burgers hebben over hun eigen data.	Dat er dan een soort eerste omgevingsvisie is, een consultatieronde, en er kunnen mensen input leveren.
Impact datacenters publiek (leefbaarheid etc)	Hoe datacenters impact hebben op het publiek vanwege de aantasting van de lokale leefbaarheid (ruimtelijke ordening, energieverbruik, warmte uitstoot etc.).	Bij datacenters zie je dat heel sterk terug. Aan de ene kant ervaren veel mensen datacenters niet direct als iets positiefs; ze nemen ruimte in, vragen veel energie en roepen vragen op over wat de lokale samenleving eraan heeft.
Economische en gebruikswaarde (tegenover publiek)	De andere kant van het debat is de economische waarde en de cruciale rol van deze bestaande digitale infrastructuur benadrukt	Aan de andere kant maken we er als samenleving wel voortdurend gebruik van. Dat maakt het ook dubbel. Tijdens dit interview gebruiken we bijvoorbeeld Microsoft Teams en daarmee maken we zelf ook gebruik van digitale infrastructuur en uiteindelijk van datacenters.

Note. Deze tabel toont de thema's, codes, definities en voorbeelden die zijn gebruikt om de afgenomen interviews in Atlas.ti te coderen.

Bijlagen bij hoofdstuk 3

Bijlage 3a. Lijst van geïnterviewden

Naam	Organisatie	Type organisatie	Functie	Datum
Sander Heijne	Vrij Nederland	Media	Hoofdredacteur	8 mei 2026
Corinne Cath			Cultureel antropoloog	11 mei 2026
Rien van Beemen	Mediahuis Nederland	Media	CEO	19 mei 2026
Thomas Bruning	Nederlandse Vereniging voor Journalisten	Belangenvereniging voor journalisten	Algemeen secretaris (d.f. voorzitter)	21 mei 2026
Raymond de Coninck	Edelman Amsterdam (voormalig)	Communicatie- en pr-bureau	AI-strateeg en digitaal directeur	3 juni 2026
Evert van Dijk	Dagblad van het Noorden	Media	Hoofdredacteur	8 juni 2026

Bijlage 3b. Interviewplan

Thema	Vragen	Vervolgvragen
Achtergrond	Wat ziet u als het belangrijkste doel van uw organisatie? Wat doet u binnen uw organisatie?	Hoe lang werkt u hier al?
Publiek belang	Op welke manier dragen media bij aan het publieke belang? Wat is goede journalistiek? In hoeverre past uw verdienmodel bij het publieke belang dat u wilt bevorderen?	Wordt er op dit moment door de meeste nieuwsmedia voldaan aan de journalistieke normen? Hoe raakt dit de gemiddelde burger?
Brandbrief en beleid *vragen alleen aan onder-tekenaars*	Waarom heeft u de brandbrief van Stichting Media & Democratie ondertekend? Zijn de zorgen uit de brandbrief in uw ogen voldoende erkend en aangepakt door het nieuwe kabinet?	Welke van de maatregelen acht u het belangrijkst? Waarom denkt u dat de maatregelen effect gaan hebben? Heeft u vertrouwen dat de overheid uw zorgen gaat aanpakken?

	Hebt u naast de brandbrief nog op andere manieren aangedrongen tot beleid? Welke extra maatregelen zou het kabinet in uw ogen nog kunnen nemen? Is marktconcentratie, bijvoorbeeld in de vorm van de fusie DPG-RTL, een goede manier om tegenwicht te bieden aan Big Tech?	
Big Tech	Welke invloed hebben grote techbedrijven op media en nieuwsvoorziening? Verandert deze invloed de journalistieke praktijk? Hoe verandert de waarde die mensen toekennen aan uw verslaggeving? Ziet u ook positieve kanten van deze verandering?	Kunt u een voorbeeld noemen? Waarom? Welke middelen hebben socialemediaplatforms wat betreft de nieuwsvoorziening? Wat is de rol van nepnieuws op het vertrouwen?
Kunstmatige intelligentie	Wat is het gevaar van kunstmatige intelligentie voor de media? Brengt AI ook kansen voor media, om betrouwbare informatievoorziening te waarborgen? Op welke manier verandert de productie van journalistieke berichtgeving onder invloed van AI? Op welke manier verandert de consumptie van journalistieke berichtgeving onder invloed van AI?	Kunt u een voorbeeld noemen? Hoe gebruikt uw organisatie AI? Kan AI op een verantwoordelijke manier worden gebruikt door journalisten?

Bijlage 3c. Codebook

Categorie	Code	Definitie	Voorbeeld
Publiek belang	Waarheidsvinding / de vierde macht	De rol van de media en journalistiek in een democratie is waarheidsvinding, ze	Sander Heijne over de vierde macht: “Dat moeten wij zijn.”

		controleren de trias politica.	
	Verdienmodel van traditionele media	Hoe traditionele media geld verdienen.	Rien van Beemen noemt dat hij geld verdient aan abonnees en advertentieinkomsten.
	Betrouwbaarheid van informatie	De informatie die in de media staat moet feitelijk juist zijn en het hele verhaal weergeven.	Sander Heijne legt uit wat journalistiek inhoudt: je vertelt het hele verhaal en je baseert je op feiten.
	Vertrouwen in de media	De mate van vertrouwen die het volk heeft in de integriteit van de media.	
Traditionele media	Machtspositie	De media hebben een grote invloed op de publieke opinie.	Sander Heijne benoemt dat als de media ergens over schrijven, dat dat kan leiden tot een debat in de politiek en de samenleving.
	Marktconcentratie	DPG Media en Mediahuis hebben vrijwel de hele markt in handen.	
Big Tech	Ondermijnen verdienmodel	Door hoe Big Tech bedrijven hun apps designen is het moeilijker om geld te verdienen als medium.	“Als je een link post van je artikel op sociale media, wordt jouw post minder omhoog gebracht door het algoritme.” - Sander Heijne
	Ongelijk speelveld	Bepaalde regels gelden wel voor traditionele media, maar niet voor Big Techplatforms.	“Er gelden strenge regels omtrent cookies voor krantenwebsites, maar niet voor Big Techbedrijven.” - Rien van Beemen

	Media environment capture	Sturen of beïnvloeden van de informatie-omgeving, bijvoorbeeld door algoritmes.	Raymond de Coninck benoemt dat algoritmes op social media apps sturend kunnen zijn in wat mensen vinden en bubbels kunnen veroorzaken.
Kunstmatige intelligentie	Nieuwsproductie	AI kan zelf nieuwsartikelen schrijven of beelden leveren. Dit klopt niet altijd.	
	Nieuwsconsumptie (algoritmen trainen met content)	De modellen van generatieve AI worden getraind met nieuwsartikelen.	Rien van Beemen stelt dat LLM's getraind worden met de content uit zijn kranten.
	Culturele bias	AI-modellen bevatten vooroordelen tegen bepaalde bevolkingsgroepen.	Raymond de Coninck stelt dat AI-systemen gebaseerd zijn op data, die een bias hebben voor witte mensen en hun eerder als succesvol afbeelden.
	Werk overnemen	AI kan bepaalde taken overnemen van journalisten.	Koppen van de Telegraaf worden gemaakt met behulp van AI, stelt Rien van Beemen.

Bijlagen bij hoofdstuk 4

Bijlage 4a. Lijst van geïnterviewden

Naam	Organisatie	Type organisatie	Functie
Henk Vermeer	Boer Burger Beweging	Politieke Partij	Partijleider
Jantine Zwinkels	Christen-Democratisch Appèl	Politieke Partij	Kamerlid
Barbara Kathmann	Progressief Nederland	Politieke Partij	Kamerlid
Sarah El Boujdaini	Democraten 66	Politieke Partij	Kamerlid
Dr. Nicolas Mattis	Universiteit van Amsterdam	Universiteit	Postdoctoral researcher
Agustin Ferrari Braun	Universiteit van Amsterdam	Universiteit	PhD reseacher

Bijlage 4b. Interviewprotocol

Overkoepelende thema's	Hoofdvragen	Mogelijke vervolgvragen
Persoonlijke achtergrond	Hoe bent u in aanraking gekomen met het thema digitale soevereiniteit?	• Was dit bewust?
	Hoe speelt digitale soevereiniteit een rol in uw werk?	• Hoe vaak bent u hier mee bezig?
Definitie digitale soevereiniteit en het publieke belang	Wat is digitale soevereiniteit voor u?	• Verschilt u hier van mening over met collega's/anderen?
	Hoe saillant is digitale soevereiniteit volgens u voor het publieke belang?	• Wat verstaat u onder het publieke belang? • Waarom is dat zo? • Is dit in de afgelopen jaren veranderd?
Het kabinet	Hoe kijkt u naar hoe het nieuwe kabinet omgaat met digitale soevereiniteit?	• Wat voor een beleid zou u aanraden aan het kabinet? • Ziet u continuïteit met beleid van vorige kabinetten?

		• Heeft het beleid van het kabinet een positieve of negatieve invloed volgens u?
De commissie digitale zaken	Hoe komt de commissie digitale zaken tot beleid(sadvies)?	• Is de commissie een arena waar partijen concurreren, is het een soort technocratisch overlegorgaan of zou u het anders definiëren?
	(Aan experts en of betrokken bij de DiZa-commissie) Welke rol heeft de commissie in het formuleren van het (gewenste) beleid omtrent digitale soevereiniteit?	• Is deze rol(verdeling) gewenst? • Voelt u zich gehoord als lid van de commissie? • Hoe ziet u de toekomst van het debat omtrent digitale soevereiniteit er volgens u uit?
Overige vragen	Is er nog iets dat u ons wilt vertellen waar wij nog niet aan gedacht hebben? Kent u nog iemand die met ons zou willen praten, en interessant is voor het onderzoek?	

Bijlage 4c. Codebook

Code	Definitie	Voorbeeld
Relevante opinies		
Algemene observatie	Een statement dat relevant is maar niet onder een andere code valt	“Want het mooie aan dat document is[...] dat daar ook alle overheidslagen zich achter hebben geschaard. En dat is best lastig in overheidsland.”
Kansen	Mogelijkheden voor Nederland op het gebied van digitale soevereiniteit	“Strategische relevantie kunnen we dus wel creëren [...] waardoor anderen dus eigenlijk ook een beetje afhankelijk worden van ons”.
Persoonlijke waardering DiZa	Opinie over de Commissie DiZa.	“Wat gelukkig nog wel zo is, is dat de commissie digitale zaken [...] apolitieker is dan andere commissies.”

Persoonlijke waardering kabinetsbeleid omtrent digitale soevereiniteit	Opinie over het huidige kabinetsbeleid omtrent digitale soevereiniteit	“wat ik al net al zei, er is echt veel meer tekst en uitleg gegeven over de richting die we op willen op digitale zaken met het coalitieakkoord. Dus ja, ik denk dat dat een enorme stap is ten opzichte van het vorige kabinet”
Verhouding digitale soevereiniteit > publieke belang	Wat maakt digitale soevereiniteit uit voor het publieke belang	“So one of the concepts of sovereignty is the capacity to protect, again, your citizens [...] And what happened with, uh, with the cloud in particular is that the cloud is, um, is an infrastructure that allows for a lot of unrestricted power by third parties”
Definities		
Definitie Digitale Soevereiniteit	Wat is digitale soevereiniteit?	"Voor mij betekent het in ieder geval dat je in de bestuurdersstoel zit. Dus eigenlijk, ja, dat je soeverein bent, dat je de baas bent over wat je doet"
Definitie Publieke Belang	Wat is het Publieke Belang?	“[M]aar het gaat om het publieke belang is, dat onze infrastructuur en voorzieningen, dat die toegankelijk blijven, en dat data in de juiste handen blijft. Dat zijn eigenlijk de twee grote dingen dus.”
Natuur DiZa		
DiZa als ideologisch	De commissie als een arena waar politieke belangen tegen elkaar worden uitgespeeld	“Maar in de politiek wordt het soms een beetje te veel platgeslagen als een soort containerbegrip. Waar dan weer heel erg een soort loopgraaf gesprek over is. En dat is zonde.”
DiZa als pragmatisch	De commissie als een technocratisch orgaan	“Dus, even heel plat gezegd, digitale zaken zijn iets meer nerds die gewoon met elkaar inhoudelijk kijken als ze het van dingen uitwisselen en hoe moeten we doen.”
Verhouding DiZa > Kabinet	Hoe verhoudt de commissie zich tot het kabinet	“dan kan er op een gegeven moment een motie aangenomen worden van, nou, je zoekt maar uit hoe je het doet, maar dat en dat moet er gebeuren. Nou, zo, zo kan de ene keer de Kamer sturen en de andere keer, eh, de regering het initiatief nemen. Dat verschilt.”
Verhouding DiZa > Parlement	Hoe verhoudt de commissie zich tot de rest van het parlement	“Gelukkig hebben we wel vaak breed draagvlak in de Tweede Kamer als het gaat over digitale soevereiniteit.”
Werking DiZa		

Invloed DiZa > Kabinet Jetten	Wat voor een invloed heeft de commissie op het kabinet Jetten?	“We hebben natuurlijk een coalitieakkoord gesloten ook met elkaar, waar ook echt heel veel aandacht is besteed aan digitale zaken. Ambities staan daar beschreven."
Invloed DiZa -> Kabinetsbeleid Algemeen	Wat voor een invloed heeft de commissie op het kabinetsbeleid in het algemeen?	“Dus ik denk dat wij heel erg, meer dan andere commissies, agenda zettend zijn. En ook wel het kabinet aan het werk kunnen zetten, om het maar zo te zeggen.”
Uitleg Werking DiZa	Hoe werkt de commissie in de praktijk?	“Wij organiseren ook rondetafelgesprekken in de Tweede Kamer, zodat die experts ook ons als commissie kunnen toespreken. Werkbezoeken, technische briefings. Dus soms ook even uit de politieke afweging juist om eerst eens gewoon met elkaar hetzelfde kennisniveau te hebben”
Probleemanalyse		
Afhankelijkheid externe leveranciers / vendor lock-in	Een dusdanige afhankelijkheid aan een leverancier door een gebrek aan transparantie, interoperabiliteit, en controle, waardoor overstappen naar alternatieven financieel, technisch, en organisatorisch steeds moeilijker wordt.	"[T]he ICC. So, um, the prosecutor that was investigating Israel for genocide and crimes against humanity was, uh, unilaterally blocked from all of his Microsoft products, which de facto meant that he had no more access to his workplace. (...) And that's kind of insane because you need to be able to guarantee that a court will operate independently.”
Desinformatie	Het doelbewust verspreiden van misleidende informatie	“Oh, desinformatie is heel spannend. Het grote argument daar is eigenlijk dat je nu met AI veel meer desinformatie, veel sneller en op een hogere kwaliteit, kan creëren dan tevoren. En dat wekt natuurlijk grote vragen op over vooral het idee van FIMI, foreign influence manipulation.”
Gebrek aan macht	Gebrek aan middelen/mandaat bij spelers omtrent digitale soevereiniteit	“Maar vooral is dat het een staatssecretaris is, die geen mandaat heeft en geen geld heeft”
Gebrek aan media aandacht	Tekort aan media aandacht op het onderwerp digitale soevereiniteit	Nou, het is dus jarenlang geen thema geweest, maar met veranderende geopolitieke verhoudingen, maar ook met, eh, de verdere afhankelijkheid van automatisering, internet en straks ook met AI enzo, eh, is het actueel geworden. Maar het is vooral actueel geworden denk ik, door handelsoorlogen enzo.”

Gebrek aan visie	Een gebrek aan duidelijke lange termijn doelen waar naartoe gewerkt kan worden.	“En dat het ook heel erg, eh, incident en actualiteit gedreven is. Terwijl, eh, digitale soevereiniteit moet gaan over een, eh, lange termijn strategie. En die heeft dan korte termijn gevolgen. Maar je moet een lange termijn strategie kiezen.”
Inefficiënte informatiedeling / fragmentatie informatie	Er wordt in beperkte mate kennis gedeeld, of de juiste kennis is niet beschikbaar op de juiste plekken.	“Want, eh, omdat er niet ministerieoverstijgend gewerkt kan worden, omdat die minister van digitale zaken er niet is, ja, wordt er niet goed geleerd van best practices.”
Minder publiek vertrouwen	Publieke perceptie omtrent wantrouwen naar digitale systemen en informatie.	“We meten bijvoorbeeld in surveys altijd wat mensen denken, hoe vaak zij misinformatie of desinformatie tegenkomen. En heel veel mensen zeggen dan ‘50% van wat ik zie online is misinformatie, desinformatie.’ Dat is gewoon gek. Als je dat echt meet, dan is het misschien, weet ik niet, drie, vier, vijf [procent]. En als je echt op een gekke sites zit, dan zit je misschien bij 20 [procent] ofzo”
Nationale veiligheid	Afhankelijkheden die een directe dreiging zijn voor de nationale veiligheid van Nederland	“En dan heb je natuurlijk de geopolitieke kant of invalshoek. En daar gaat het natuurlijk heel vaak over […] het idee van een kill switch. Als de relaties met de VS verslechteren, zou het dan kunnen dat grote technologiebedrijven gewoon verschillende services stopzetten?”
Regelgeving	Wet- en regelgeving wat betreft Digitale Zaken binnen Nederland, de EU, en globaal.	“And then the question becomes, okay, how can other countries such as the Netherlands be able to impose regulation that might not be aligned with the with the US?”
Tekort aan expertise	Kennis, expertise en controle over de Nederlandse digitale infrastructuur zijn verdwenen door afhankelijkheid van externen.	"Ik vind zelf dat, ja, hoe moet ik dat zeggen? Ik denk dat er op ministeries en in kabinet zo nog eigenlijk te weinig kennis is over de inhoud zelf.”
Tekorten digitale infra	Geen beschikbare alternatieven als het om digitale infrastructuur gaat.	“There is a sovereign problem with cloud, which is that, um, there are no realistic alternatives to the big American providers in Europe. And there are, there are a number of small providers, but nobody can actually quite compete with Google, Microsoft, and Amazon.”

Tekort investeringen	Over het gebrek aan investeringen: geld dat beschikbaar is met Digitale Zaken als doeleinde.	“Eh, er staan hele mooie woorden bijvoorbeeld in een coalitieakkoord op dit moment. Maar er wordt nul euro voor uitgetrokken”

Bijlagen bij hoofdstuk 5

Bijlage 5a. Lijst van geïnterviewden

Naam	Organisatie	Type organisatie	Functie
Anonieme deelnemer	Permanente Vertegenwoordiging in Brussel	Ambassade	Beleidsmedewerker
Anonieme deelnemer	Huis van Nederlandse Provincies	Privaatrechtelijke Vereniging	European Public Affairs Officer
Pieter van Boheemen	Post x Society	Stichting	Directeur
Anonieme deelnemer	Tweede Kamer der Staten Generaal	Nationaal politiek orgaan	Kamerlid namens D66
Anonieme deelnemer	Autoriteit Consumenten en Markt	Onafhankelijke Nederlandse toezichthouder	Jurist
Anonieme deelnemer	Interprovinciaal Overleg	Koepelorganisatie	Programma manager Digitalisering.

Bijlage 5b. Interviewplan

Thema's	Vragen	Vervolgvragen
Specifieke vragen o rganisatie	Hoe definieert (relevante organisatie) datasoevereini teit als publiek belang, en in hoeverre verschilt die definitie van hoe overheden dit begrip hanteren?	• Wat verstaat uw organisatie precies onder "datasoevereiniteit"? • Waarom ziet u dit als een publiek belang? • Waar zit volgens u het grootste verschil met de visie van overheden? • Kunt u een concreet voorbeeld geven?

Betrokkenheid bij de DSA	Op welke manier is (relevante organisatie) betrokken bij de implementatie van de DSA?	• Neemt uw organisatiedeel aan consultaties of werkgroepen? • Heeft u contact met Europese instellingen of nationale autoriteiten? • Welke rol speelt uw organisatie?
Maatschappelijk middenveld en beleid	Hoe zou het maatschappelijk middenveld beter betrokken kunnen worden bij Europese besluitvormingsprocessen over digitale wetgeving?	• Welke drempel ervaren maatschappelijke organisaties nu? • Wat zou er praktisch moeten veranderen in het proces? • Moeten consultatie toegankelijker of transparanter worden? • Welke rol kunnen organisaties zoals de uwe daarin spelen?
Effectiviteit van de DSA	Tot hoeverre ziet u de DSA als effectieve wetgeving?	• Op welke punten werkt de DSA volgens u goed? • Waar schiet de wet tekort? • Denkt u dat handhaving doorslaggevend is voor de effectiviteit? • Wat zou volgens u verbeterd moeten worden?

Bijlage 5c. Codebook

Thema	Code	Theoretische definitie	Voorbeeld
Digitale soevereniteit	Digitale soevereiniteit	Digitale soevereiniteit is het vermogen van staten, organisaties of individuen om controle uit te oefenen over hun digitale infrastructuur, data en technologische middelen, zodat zij zelfstandig kunnen bepalen hoe deze worden ontwikkeld, beheerd en gebruikt. (Körner et al, 2021).	“Het liefst met onze eigen Nederlandse of Europese digitale infrastructuur.”
	Datasoevereiniteit	Datasoevereiniteit is de mate waarin een staat, organisatie of individu	“We kijken naar de definitie van Cloud, soevereiniteit en ook meer

		zeggenschap heeft over zijn data, inclusief de opslag, toegang, verwerking en het gebruik ervan, zonder ongewenste afhankelijkheid van externe partijen. (Europese Commissie, 2020)	de onderzoek en innovatie kant van het ontwikkelen van EU Cloud services.”
	Afhankelijkheid	Een situatie waarin een actor niet zelfstandig kan functioneren doordat zij voor cruciale digitale infrastructuur, data of diensten leunt op externe leveranciers of machtscentra. (Rijksoverheid, 2025)	“Soms is het heel belangrijk dat zij ook in hun onafhankelijke rol hun toezichthoudende taak mogen uitvoeren.”
	Europese autonomie	Het vermogen van de Europese Unie om zelfstandig keuzes te maken en controle uit te oefenen over digitale technologie, infrastructuur en data, zonder doorslaggevende afhankelijkheid van niet-Europese actoren. (De Vreese & Helberger, 2025)	“Wat je ziet is dat het maatschappelijk middenveld in Europa überhaupt onder druk staat.”
	Invloed op digitale soevereiniteit	De manier waarop externe actoren, vooral grote techbedrijven, de zelfstandige beleidsruimte en controle van staten of instellingen over digitale systemen beperken. (Leiden University, 2026)	“Als het er echt op aankomt, die je dat de grootste invloed uit de industrie zelf komt, ook bij het zetten van standaarden.”
Big Tech	Big Tech	Een groep internetbedrijven die wereldwijd als toonaangevend gelden op het gebied van de informatietechnologie, o.a. Google, Microsoft, Apple, Facebook en Amazon. (ANW, z.d.)	“Met één contactafspraak voor de hele overheid sta je tegen een Big Tech reus als Microsoft veel sterker.”
Actoren	Europees	Betrekking hebbend op de Europese Unie en haar instellingen, zoals de Commissie, het Parlement en de Raad. (Pohle & Thiel, 2024)	“Als het om systeemrisico’s gaat om de DSA, moeten we dus naar Brussel, alle wezenlijke dingen waar het echt om gaat, zoals de

			democratie, daar heb je als land zal niks meer over te zeggen.''
	Nationaal	Betrekking hebbend op het niveau van de staat, zoals regering, ministeries en nationale toezichthouders. (Leiden University, 2026)	"Want uiteindelijk is het kabinet, bijvoorbeeld de staatssecretaris van Digitale Economie en Soevereiniteit of een minister die onderhandelingen kan doen op Europees niveau."
	Provinciaal	Betrekking hebbend op het bestuursniveau van de provincie, tussen nationaal en lokaal niveau in. (Bledoeg, 2025)	"Zij is gedeputeerde van de provincie Noord-Brabant. Zij heeft in het IPO-bestuur de portefeuille digitalisering."
	Gemeentelijk/ Regionaal	Het lokale of subnationale bestuursniveau, waar beleid vaak direct zichtbaar wordt in dienstverlening en uitvoering. (Bledoeg, 2025)	"Gemeenten zijn er 342 en dat betekend dat je bij provincies echt een heel andere dynamiek hebt dan bij die gemeenten."
DSA	Digital Services Act (DSA)	Een Europese verordening die online platforms meer verantwoordelijkheid geeft voor transparantie, contentbeheer en risicobeheersing. (Leiden University, 2026)	"Onder de DSA kun je gewoon 6% van de wereldwijde omzet van een techbedrijf beboete."
	Beleidsaanbeveling	Een op bewijs en analyse gebaseerde suggestie voor overheden of instellingen over hoe beleid aangepast of verbeterd kan worden. (Bledoeg, 2025)	"Hoe kun je daar de juiste informatiepositie voor krijgen, zodat je in de beleidscyclus op elk moment beschikt over de informatie die je nodig hebt om bij te sturen."
	Publiek belang	Een belang waarvan de overheid vindt dat het niet alleen aan de markt kan worden overgelaten en daarom publieke bescherming of sturing nodig heeft. (Bledoeg, 2025)	"De kunst van het belangen behartigen is om zo vroeg mogelijk in het proces erbij te zijn."
	Handhaving	Het toezicht en de sanctionering waarmee regels in de praktijk	"Daar zit een fundamentele weeffout in dat uiteindelijk de handhaving van de DSA valt

	worden afgedwongen. (Leiden University, 2026)	onder de Europese Commissie en niet onder een onafhankelijke organisatie.”
Implementatie	Het proces waarbij wetgeving wordt omgezet in praktische uitvoering, procedures en toezichtstructuren. (Leiden University, 2026)	“Waar we als nationale overheid en decentrale overheden in ieder geval gezamenlijke afspraken over hebben gemaakt is digitalisering, dat als implementatie nodig is wij dit samen doen.”
Besluitvorming	Het proces waarin beleidskeuzes worden gemaakt en belangen worden afgewogen voordat een beslissing wordt genomen. (Pohle & Thiel, 2024)	“Wanneer het proces nog in besluitvorming zit bij de Europese Commissie en de Parlement en de Raad.”